

Jack London

Országúton

Fordította: Szász Imre

A beleváló, nagymenő Josiah Flyntnek

TARTALOM

Vallomás
Vonaton lógni
Képek
„Lebuktam”
A siti
Hobók, akik eltűnnek az éjszakában
Utcakölykök és zöldfülűek
Kétezer vagány
Zsaruk

*Elmondhatom, hogy kipróbáltam őket,
a világ-járó boldog utakat.
Kimondhatom, hogy jó társai annak,
aki nem nyughat egy ágyban soká,
de megy, mert menni kell, mint nékem is,
figyelni a világ dolgát, halálig.*

Sestina a Csavargófejedelemből

Vallomás

Él Nevada államban egy asszony, akinek egyszer folyamatosan, következetesen és szégyentelenül hazudtam néhány órán keresztül. Nem akarok mentegetőzni előtte. Távol álljon tőlem. De szeretném megmagyarázni a dolgot. Sajnos, nem tudom a nevét, jelenlegi címéről pedig sejtelmem sincs. Ha szeme véletlenül e sorokra téved, remélem, írni fog nekem.

A nevadai Ronóban történt, 1892 nyarán. Vásár volt éppen, s a városban nyüzsgött a sok kis csirkefogó és zsebes, nem beszélve a hobók hatalmas és éhes hordájáról. Az éhes hobók tették a várost „éhes” várossá. Addig „zörögtek” a polgárok házainak hátsó ajtaján, míg végül a hátsó ajtók süketté váltak.

Nehéz ezt a várost „palira venni”, mondták akkoriban a hobók. Emlékszem, jó néhány étkezést elmulasztottam, annak ellenére, hogy ügyesen tudtam „tarhálni”, akár a kapukon kellett „dörömbölni” „behívóért” vagy „pakkért”, akár az utcán „gubát” kuncsorogni. Bizony, oly keserves helyzetbe kerültem itt, hogy egyik nap kijátszottam a jegyszedőt, és megrohantam egy utazgató milliomos magánkocsiját. A vonat elindult már, mikor a kocsi peronjára értem, és a fent említett milliomos felé tartottam, mögöttem pedig egy ugrással jött a jegyszedő, s éppen utánam nyúlt. Kutya meleg helyzet volt, mert abban a pillanatban értem el a milliomost, amikor a jegyszedő engem. Nem volt időm a formaságokra. „Adjon egy húszast, nincs mit ennem” - böffentettem ki. És úgy éljek, a milliomos belenyúlt a zsebébe, s adott... éppen... pontosan... egy húszast. Kétségkívül annyira meghökkent, hogy gépiesen engedelmeskedett, s azóta is szívből sajnálom, hogy nem egy egész dollárt kértem tőle. Biztosan megkaptam volna. Lelódultam a magánkocsi peronjáról, a jegyszedő meg igyekezett az arcomba rúgni. Elvétett. Szörnyű hátrányt jelent, ha az ember egy vasúti kocsi legalsó lépcsőjéről próbál lelépni anélkül, hogy tüstént a nyakát törné, s közben egy haragos szerecsen fent a peronon, mindenáron az arcába akar lépni a negyvenhatos lábával. A húszast azonban megkaptam! Meg ám!

De térjünk vissza az asszonyhoz, akinek oly szemérmetlenül hazudtam. Már estére járt utolsó renói napom. Kinn voltam a versenypályán, néztem a futó pónikat, és elszalasztottam az ebédet (azaz a déli étkezést). Éhes voltam, azonfelül pedig éppen most szerveztek egy közbiztonsági bizottságot, hogy megszabadítsa a várost a magamfajta éhes halandóktól. A zsaruk már egy sereg hobo testvéreimet befogták, s én hallottam Kalifornia napsütötte völgyeinek hívását a Sierrák hideg hegyhátaiból. Két dolgot kellett még véghezvinnem, mielőtt leráztam volna lábamról Reno porát. Az egyik: elkapni este a nyugatra induló expressz vakperonját. A másik: előbb valami ennivalót szerezni. A legtüzesebb fiatalember is meggondolná, hogy utazzon-e egész éjszaka üres gyomorral, nyitott peronon, amely hófúvásokon, alagutakon, égre törő hegyek örökös haván át hasítja a levegőt.

De ennivalót szerezni kemény dió volt. Vagy egy tucát háznál „leégtem”. Néhol sértő megjegyzéseket tettek rám, és célozgattak arra a rácsos lakhelyre, ahol érdemeim szerint tartózkodnom kellene. A legrosszabb az volt, hogy ezek a kijelentések nagyon is elevenbe vágtak. Ezért akartam éjszaka nyugatra vonulni. A törvény kinn járt a városban, kereste az éheseket és otthontalanokat, mert ezek bérelték ki rácsos lakásait. Néhány háznál félbeszakítottak, mikor udvarias és alázatos mondatokkal valami ennivalót kértem, bevágták orrom előtt az ajtót. Egyik háznál ki se nyitották. Ott álltam a verandán, kopogtam, s ők kinéztek az ablakon. Még a dundi kisfiúkat is felemelték, hogy lássa szülei válla felett a csavargót, aki semmit se kap enni náluk.

Már-már úgy látszott, hogy kénytelen leszek a legszegényebbekhez menni ennivalóért. A legszegényebbek jelentik az éhes csavargó utolsó menedékét. A legszegényebbre mindig lehet számítani. Sose küldik el az éhezőt. Újra meg újra szerte az Egyesült Államokban megtagadták tőlem az ennivalót a nagy házban, fenn a hegyen; és mindig kaptam ennivalót lenn a pataknál vagy a mocsárnál, a kicsi kalyibában, ahol ronggyal tömködték be a törött ablakokat, s a fáradt arcú anyát megtörte a munka. Ó, ti jótekonysághajhászok! Menjetek a szegényekhez, és tanuljatok tőlük, mert csak a szegények jótekonnyak. Ők nem osztogatják, de meg sem tagadják feleslegüket. Nekik nincsen feleslegük. Csak adnak, soha meg nem tagadják azt, ami pedig maguknak is kell, gyakran keservesen kell. Ha csontot löksz a kutyának, még nem vagy jótekonny. Akkor vagy jótekonny, ha megosztod a csontot a kutyával, pedig magad is éppoly éhes vagy, mint a kutya.

Különösen az egyik háznál bántak el alaposan velem. A veranda ablakai az ebédlőre nyíltak, s láttam, hogy bent egy férfi pástétomot eszik - nagy adag pástétomot. A nyitott ajtóban álltam, beszélgettem velem, s közben egyre evett. Gazdag volt, és gazdagsága haragot támasztott benne kevésbé szerencsés embertársai iránt.

Valami ennivalót kértem, de közbevágott és rám kaffantott: „Nem hiszem, hogy dolgozni akarsz.” Mármost ez nem tartozott a tárgyhoz. Én nem beszéltem munkáról. A beszélgetés alaphangját én az „ennivaló” szóval ütöttem meg. Valóban nem akartam dolgozni. A nyugati vonatot akartam elcsípni aznap este.

- Ha alkalmad volna rá, se dolgoznál - gyötört tovább.

Szelíd arcú feleségére pillantottam és tudtam, hogyha nem volna jelen ez a Cerberus, nekem is jutna egy jó falás a húspástétomból. De Cerberus belerágta magát a pástétomba, s én láttam, hogy kedvében kell járnom, ha kapni akarok belőle, így hát sóhajtottam egyet magamban, s elfogadtam munkaerkölcsöt.

- Persze hogy szeretnék dolgozni - blöfföltem.

- Nem hiszem - horkantotta.

Belemelegedtem a blöffölésbe.

- Tegyen próbára - feleltem.

- Helyes - mondta. - Gyere az ilyen és ilyen utca sarkára (elfelejtettem a címet) holnap reggel. Tudod, hol van az a kiégett épület, ott majd hordhatsz téglát.

- Rendben van, uram, ott leszek.

Morgott és tovább evett. Vártam. Néhány perc múlva felnézett, arcán olyan azt-hittem-elmentél kifejezéssel, és megkérdezte: - Nos?

- Valami... valami ennivalóra várok - mondtam csendesén.

- Tudtam, hogy nem akarsz dolgozni! - ordította.

Persze, igaza volt, a megállapításához azonban gondolatolvasással juthatott csak el, mert logikája képtelen lett volna rá. De az ajtóban álló koldusnak alázatosnak kell lennie, így hát elfogadtam logikáját, mint ahogy elfogadtam erkölcsöt is.

- Éhes vagyok, kérem - mondtam még mindig szelíden. - Holnap reggel még éhesebb leszek. Gondolja meg, milyen éhes leszek, ha egész nap téglát hordok, s nem eszem semmit. Ha most ad nekem valamit enni, akkor csuda nagy formában fogom hordani azokat a téglákat.

Komolyan fontolgatta a tervemet, s közben tovább evett, felesége pedig csaknem engesztelő beszédre hevült, de visszahőkölt.

- Megmondom, mit csinállok - mondta a férfi két harapás között. - Holnap eljössz dolgozni, déltájban aztán előleget adok neked ebédre, így majd elválík, hogy igazat beszélsz-e vagy sem.

- Addig is... - kezdtem, de félbeszakított.

- Ha most enni adok neked, soha többé nem látlak. Ismerem a fajtádat. Nézz rám. Senki emberfiának nem tartozom. Sose süllyedtem olyan mélyre, hogy bárki emberfiától ennivalót kérjek. Mindig megkerestem a magam ennivalóját. Veled az a baj, hogy lusta vagy és könnyelmű. Látom az arcodon. Én dolgoztam, és becsületes voltam. A magam erejéből lettem az, ami vagyok. És te is eljuthatsz idáig, ha dolgozol, és becsületes vagy.

- Mint ön? - kérdeztem.

Sajna, e férfiú komor, munkában gőzölt lelkén sose hatolt át a humor sugara.

- Igen, mint én - felelte.

- Mindnyájan? - kérdeztem.

- Igen, mindnyájan - felelte, és meggyőződés remegett a hangjában.

- Hadd mutassak rá - mondtam -, hogyha mindnyájan olyanok leszünk, mint ön, akkor nem lesz, aki téglát hordjon önnek.

Esküszöm, egy futó mosoly rebbent át a felesége szemén. Ami őt illeti, meg volt döbbenve - attól a szörnyű lehetőségtől-e, hogy az emberiség megjavul, s ő nem kap majd téglahordót, vagy az én arcátlanságotól-e, azt sose fogom megtudni.

- Nem hányom én itt tovább falra a borsót - ordította -, takarodj innen, te hálátlan kutya!

Csoszogtam egy kicsit, hogy jelezzem távozási szándékomat, és megkérdeztem:

- És nem kapok semmit enni?

Hirtelen talpra ugrott. Nagy darab ember volt, én meg idegen voltam, idegen földön, és zsaruk szimatoltak utánam. Sietve távoztam. „De miért vagyok hálátlan?” - kérdeztem magamban, mikor bevágtam a kaput. „Mi a ménkűt adott, amiért hálásnak kellene lennem?” Visszanéztem. Még láttam őt az ablakon keresztül. Visszatért a pástétomához.

Ekkorra már elcsüggedtem. Jó néhány ház előtt elmentem, és nem mertem sehol se kopogtatni. Minden ház egyformának látszott, de „jónak” egyik sem. Miután elsétáltam vagy fél tucat háztömb mellett, leráztam magamról a csüggedést, és összeszedtem kurázsimat. Ez az ételkoldulás tisztára játék volt, s ha nem tetszettek a lapok, még mindig kérhettem új osztást. Elhatároztam, hogy nekiugrom a következő háznak. Megkerültem s a sűrűsödő félhomályban a konyha felé közeledtem.

Halkan kopogtam, s amikor megláttam az ajtót nyitó középkorú asszony kedves arcát, mintegy ihletetten fölillant bennem a „történet”, amit elmondok majd neki. Mert tudni való, hogy a koldus sikere azon múlik, milyen tehetségesen tud elmondani egy jó történetet. A koldusnak mindenekelőtt s egy szemvillanás alatt meg kell „emésztienie” áldozatát. Ezután olyan történetet kell leadnia, amely hatást gyakorol a szóban forgó áldozat sajátos egyéniségére és vérmérsékletére. S éppen itt van a nagy nehézség: egy pillanat alatt meg kell emésztienie az áldozatot, s már kezdi is a történetet. Egy perce sincs felkészülni. Mintegy villámfénynél kell felismerni az áldozat természetét, és jó, hatásos mesét kitalálni. A sikeres hobónak művésznek kell lennie. Teremtenie kell, ösztönösen és azonnal - és nem a maga képzeletének bőségéből

választani témát, hanem az ajtónyitó személy arcáról olvasni le, legyen az férfi, asszony vagy gyerek, kedves vagy mogorva, bőkezű vagy fukar, jóindulatú vagy civakodó, zsidó vagy keresztény, fekete vagy fehér, faji előítéletekkel telt vagy testvéries, vidékies vagy széles látókörű, vagy bármi inas. Gyakran elgondoltam már, hogy írói sikereim jelentős részét csavargókorom tréningjének köszönhetem. Hogy megszerezsem ennivalómat, valóság-ízű történeteket kényszerültem mesélni. A hátsó ajtónál könyörtelen szükségből fejlődik ki az a meggyőző erő és őszinteség, amit minden szaktekintély oly fontosnak tart a novellaírás művészetében. És hajlandó vagyok azt hinni, hogy csavargó-inaskodásom során lett belőlem realista. A realizmus az egyetlen áru, amit az ember a konyhaajtónál harapnivalóra beválthat.

A művészet voltaképpen tökéletes ravaszság, s a ravaszságon múlik a „történet”. Emlékszem, egyszer rettentően hazudtam egy rendőrörszobán a manitobai Winnipegben. Nyugat felé tartottam, a csendes-óceáni vonalon Kanadában. A rendőrök persze hallani akarták a történetemet, s én el is mondtam nekik - a pillanat hatása alatt. Szárazföldi patkányok voltak, a kontinens szívében, találhattam volna hát jobb történetet egy tengeri történetnél? Abban sohase fognak meg. Így azután, szívfacsaró mesében leadtam nekik, milyen sorsom volt a Glenmore-on, ezen a sátáni hajón. (Egyszer láttam a Glenmore-t, a San Franciscó-i öbölben horgonyzott.)

Angol inas voltam, mondtam. Azt felelték, hogy nem olyan a kiejtésem, mint az angol fiúké. Nosza, tüstént teremtenem kellett. Az Egyesült Államokban születtem és nevelkedtem föl. Szüleim halála után Angliába küldtek, a nagyszüleimhez. Ők szegődtettek el inasnak a Glenmore-ra. Remélem, a Glenmore kapitánya megbocsát nekem, mert rettentő jellemrajzot adtam róla aznap este a winnipégi rendőrörszobán. Micsoda kegyetlenség! Micsoda vadállatiasság! Micsoda ördögi ötletesség a kínzásban! Ez megmagyarázta, miért szöktem el a Glenmore-ról Montrealba.

De mit keresek Kanada közepén, s miért megyek nyugatra, ha nagyszüleim Angliában élnek? Tüstént teremtettem magamnak egy férjes nővért, aki Kaliforniában él. Ő gondomat viselné. Hosszasan formálgattam melegszívű természetét. De ezek a keményszívű rendőrök, ezek csak nem vetettek véget a dolognak. Angliában álltam be a Glenmore-ra, mit csinált a Glenmore, és merre járt két évig, míg Montrealban meg nem szöktem róla? Erre én magammal vittem a szárazföldi patkányokat, körbe a világon. Döngölő hullám verte, freccsenő tajték ostromozta őket, úgy küszködtek végig velem egy tájfun Japán partjainál. Ki- és berakodták a szállítmányt velem a Hét Tenger minden kikötőjében. Elvittem őket Indiába, Rangoonba és Kínába, jeget tördeltek velem a Horn-fok körül, s végül befutottak a montreali kikötőbe.

Akkor azt mondták, várjak egy percet, s egyik rendőr elindult az éjszakába, én pedig a kályhánál melegedtem, s egész idő alatt azon törtem a fejem, miféle verembe akarnak ezek beleejteni. Felnyögtem, mikor belépett az ajtón a rendőr nyomában. Nem cigányhuncutság rakta fülébe azokat a kicsi aranypatkókat; nem prériszelek cserzették ki az arcát ráncos bagariává; nem hófuvatok és hegyi lejtők csempészték járásába azt a jellegzetes himbálózást. És amikor rám nézett, napszitta szemében a tenger félreismerhetetlen tükröződését láttam. Ez aztán téma volt, hajaj! És fél tucat rendőr figyelte, hogyan olvasom ki - én, aki sose hajóztam a kínai tengereken, nem kerültem meg a Horn-fokot, s nem nézegettem Indiát vagy Rangoont.

Elkeseredtem. A veszedelem lépkedett fölém a tenger e viharvert, arany fülbevalós fiának képében. Ki ez? Mi ez? Bele kell látnom, mielőtt ő belém láthat. Új irányt kell vennem, másképp ezek a komisz rendőrök egy cellába, a rendőrbíróság elé, azután megint egy cellába irányítanak. Ha ő kérdez először, mielőtt rájöhetnék, mennyit tud, el vagyok veszve.

Elárultam-e vajon kétségbeesett helyzetemet Winnipeg közjólétének hiúzszerű őrzői előtt? Nem én. Örömtől sugárzó szemmel fogadtam az öreg matrózt, a szabaduló tettett könnyebbülésével, mintha fuldokló volnék, aki utolsó, kétségbeesett markolásával egy mentőővbe akad. Végre itt egy ember, aki megérti és hitelesíti igaz történetemet e véredek előtt, akik nem értik meg; legalábbis ezt a magatartást próbáltam megjátszani. Lecsaptam rá; kérdéseket záporoztam rá, önmagáról. Megszilárdítom bírám előtt megváltóm becsületét, mielőtt megváltana.

Jámbor tengerész volt - jó „pali”. A rendőrök türelmetlenkedni kezdtek, annyit kérdezősködtem. Egyikük végül rám szólt, hogy tartsam a számat. Tartottam, de míg tartottam, lázasan alkottam, lázasan vázolgattam a következő felvonás szövegkönyvét. Megtudtam annyit, hogy elboldoguljak vele. A matróz francia volt. Mindig francia kereskedelmi hajókon vitorlázott, csak egyszer járt angol hajón.

És végezetül - áldott jó szerencse! - húsz éve nem látta a tengert.

A rendőr sürgette, hogy fogjon vallatóra.

- Jártál Rangoonban? - kérdezte a matróz. Bólintottam.

- Ott tettük partra a harmadik tisztet. Lázbetegség miatt.

Ha megkérdi, milyen lázbetegség miatt, azt felelem: „Enteritis”, bár a világ minden kincséért sem tudtam volna megmondani, mi az az enteritis. De nem kérdezte. Ehelyett így szólt:

- És mi van Rangoonnal?

- Megvan. Veszettül esett, mikor ott voltunk.

- Kaptál partraszállási engedélyt?

- Persze - feleltem. - Hárman hajósinasok, együtt szálltunk partra.

- Emlékszel a templomra?

- Milyen templomra? - kérdeztem.

- A nagyra, a lépcső tetején.

Tudtam, hogyha emlékszem a templomra, akkor le is kell írnom. Lábam előtt tátongott a szakadék. Megráztam a fejemet.

- A kikötőből mindenünnen látható - közölte velem. - Még partraszállási engedély se kell, hogy lássad.

Soha életemben nem utáltam még ennyire templomot. De ennek a bizonyos rangooni templomnak elláttam a baját.

- Nem látható a kikötőből - ellenkeztem. - A városból se látható. Mert... - itt megálltam a hatás kedvéért. - Mert nincs ott semmiféle templom.

- De én saját szememmel láttam! - kiáltotta.

- Ez volt...? - kérdeztem.

- Hetvenegyben.

- Elpusztult a nagy földrengésben 1887-ben - magyaráztam. - Nagyon öreg volt.

Egy ideig hallgattunk. Öreg szeme buzgón újra építgette ama szép tengerparti templom ifjúkori látomását.

- A lépcső még ott van - segitettem neki. - A kikötőből mindenünnen látható. Hát arra a kis szigetre emlékszik-e, jobb kéz felől van, ha az ember a kikötőbe jön? - Úgy gondolom, kellett ott valami szigetnek lennie (kész voltam átrakni a bal oldalra), mert bólintott. - Eltűnt - mondtam. - Ott most hét ölnyi víz van.

Egy percre lélegzethez jutottam, ő a változó időközön tűnődött, én meg fölkészültem, hogy megadjam történetemnek a végső simítást.

- Emlékszik a bombayi vámházra? - Emlékezett.

- Földig leégett - jelentettem ki.

- Emlékszel Jim Wanra? - vágott vissza az öreg.

- Meghalt - mondtam, de halvány fogalmam sem volt róla, ki az ördög lehet az a Jim Wan.

Megint vékony jégre kerültem.

- Emlékszik Billy Harperre, Sanghajban? - tettem fel gyorsan az ellenkérdést.

Az öreg matróz keményen töprengett, de az én képzeletem Billy Harperre sehogy se akart megjelenni eltompult emlékezetében.

- Persze hogy emlékszik Billy Harperre - nógattam. - Mindenki ismeri. Negyven éve ott van. Nos, még mindig ott van, ennyi az egész.

És akkor megtörtént a csoda. A matróz emlékezett Billy Harperre. Talán élt egy Billy Harper, s talán Sanghajban lakott negyven éve, s még akkor is ott lakott; de nekem mindez újdonság volt.

Még jó félóra hosszat beszélgettünk, a matróz meg én, hasonló hangnemben. A végén közölte a rendőrökkel, hogy az vagyok, akinek mondom magainat, éjjeli szállást és reggelit kaptam, s utána, elengedtek, hogy tovább vándoroljak nyugat felé, San Franciscó-i asszony nővéremhez.

De térjünk vissza a renói asszonyhoz, aki ajtót nyitott nekem a sűrűsödő félhomályban. Alig pillantottam kedves arcára, máris megtaláltam a szerepem. Kedves, ártatlan, szerencsétlen kölyök lettem. Nem tudtam beszélni. Kinyitottam a számat, és megint becsuktam. Eddig soha életemben senkitől se kértem ennyivalót. Roppant nagy, kínos zavarban voltam. Szégyelltem magam. Én, aki a koldulást mulatságos szeszélynek tekintettem, Grundy asszony hűségese fiának adtam ki magam, és felvettem polgári erkölcsstanának egész terhét, csak a követelőző gyomor éles szaggatása kényszerített arra, hogy ilyen alantas, nemtelen dologra vetemedjem, és élelmet kolduljak. És igyekeztem arcomra idézni a kolduláshoz nem szokott, kiéhezett és egyenes lelkű ifjú sápadt sóvárgását.

- Szegény fiam, éhes vagy - mondta az asszony. Elértem, hogy ő szólaljon meg elsőnek. Bólintottam és nyeltem.

- Ez az első alkalom, hogy valaha... - kértem, dadogtam.

- Gyere csak be. - Az ajtó kitárult. - Mi már ettünk, de a tűz még ég, készíték neked valamit.

Mikor a világosságra értünk, közről szemügyre vett.

- Bár az én fiam is olyan erős és egészséges volna, mint te - mondta. - De nem az. Néha elesik. Ma délután is elesett, és csúnyán összeverte magát szegény drágám.

Dajkálta a hangjával, kimondhatatlan gyengédséggel, s én úgy szerettem volna benne részesülni. Ránéztem a fiúra. Az asztal túlsó oldalán ült, karcsún és sápadtan, fejét kötések borították. Nem mozdult, csak szeme csillogott a lámpafényben, s meredt pillantása állhatatosan és csodálkozva szegződött rám.

- Olyan, mint szegény apám - mondtam. - Őt is ez az elesős betegség kínozza. Valami szédülésforma. Zavarba hozta az orvosokat. Sose jöttek rá, mi a baja.

Az asszony vagy féltucat lágytojást tett elé.

- Meghalt? - kérdezte csendesen.

- Meg - nyeltem -, két hete. Éppen vele voltam akkor. Együtt mentünk át az utcán. Egyszerre összeesett. Nem tért magához többet, bevittük egy patikába. Ott halt meg.

Aztán előadtam atyám szívszaggató történetét - hogyan mentünk anyám halála után ő meg én a majorból San Franciscóba; a nyugdíjából (öreg katona volt) meg a kis tartalékpénzéből nem tudtunk megélni; hogyan próbált könyvekkel házalni. Elmeséltem a magam keserveit is: a halála utáni napokat, mikor egyedül és elhagyatottan bolyongtam San Francisco utcáin. A jó asszony kenyeret pirított, szalonnát sütött. Egyre főzte a tojást, én meg lépést tartottam vele, pártfogásomba vettem mindent, amit elé tett, s közben felvázoltam a szegény árvagyerek képét, és kitöltöttem a részleteket. Én voltam az a szegény fiú. Éppúgy hittem benne, mint a felhabzsolt remek tojásokban. Majd megsirattam magamat. Néha könnyek remegtek a hangomban. Nagyon hatásos volt.

Valahányszor egy-egy vonást húztam a képen, a jó lélek mindig adott nekem valamit. Ebédre valót készített az útra. Sok főtt tojást tett bele, borsot, sót, miegymást, s egy nagy almát. Megajándékozott három pár vastag vörös gyapjúharisnyával. Tiszta zsebkendőket adott s más holmikat, már nem emlékszem, mit. És egész idő alatt csak főzött, én meg ettem, ettem. Úgy faltam, mint egy vadember; de hát a Sierrán átutazni vakperonon nem gyerekjáték, s én nem tudhattam, hol ehetem legközelebb. S közben, mint lakomán a halálfej, ott ült a szerencsétlen fiú, némán és mozdulatlanul, és rám meredt az asztal fölött. Azt hiszem, a titokzatosságot, romantikát, kalandot testesítettem meg előtte - mindazt, ami megtagadtatott az ő gyenge, pislákodó életétől. De egyszer-kétszer mégsem állhattam meg, hogy el ne tűnődjem: vajon belém lát-e, hazug szívem legmélyéig.

- Hová mégy? - kérdezte az asszony.

- Salt Lake Citybe - mondtam. - Egy nővérem van ott - egy asszonynővérem. (Haboztam, hogy megtegyem-e mormonnak, de másképp döntöttem.) Az ura bádogos-vállalkozó.

Mármost tudtam, hogy a bádogos-vállalkozók a közhit szerint nagy pénzeket keresnek. De nem szívhattam vissza a szavamat. Magyarázkodni kellett.

- Elküldték volna az útiköltséget, ha kérem - magyaráztam -, de betegségek meg üzleti bajok szakadtak rájuk. A társa becsapta a sógoromat, így aztán nem akartam pénzért írni. Tudtam, hogy elvergődöm valahogy oda. Elhittem velük, hogy van annyi pénzem, amennyivel Salt Lake Cityig eljuthatok. Nővérem nagyon aranyos és kedves. Mindig kedves volt hozzám. Azt hiszem, belépek az üzletbe, és kitanulom a mesterséget. Két lánya van. Fiatalabbak, mint én. Az egyik még kisbaba.

Sok-sok asszonynővéremet osztottam szét az Egyesült Államok városai között, de valamennyi közül ez a Salt Lake-i nővérem a legkedvesebb. És meglehetősen valódi is. Amikor róla beszélek, magam előtt látom őt, két kicsi lányát és urát, a vízvezetékszerelőt. Nagy darab, anyáskodó asszony, éppen a jótékony kövérség határán jár - tudják, az a fajta, amelyik mindig

finom dolgokat főz, és sose mérgeződik. Barna asszony. Az ura nyugodt, jámbor fickó. Néha őt is egészen jól ismerem. És ki tudja, egy napon még találkozhatom is vele. Ha az öreg matróz emlékezhetett Billy Harperre, nem látom okát, miért ne találkozhatnék én egy napon nővérem férjével, aki Salt Lake Cityben lakik.

Másrészt viszont biztosan tudom, hogy sohase fogok találkozni sok-sok szülőmmel és nagyszülőmmel az életben - hiszen egytől egyig meghalasztottam őket. Anyámtól többnyire a legszívesebben szívbetegség útján szabadultam meg, bár néha tüdővész, tüdőgyulladás vagy tifusz segítségével tettem el láb alól. Az igaz, a winniepei rendőrök is tanúsíthatják, hogy vannak Angliában élő nagyszülőim; de ez már régen volt, és joggal feltételezhető, hogy azóta meghaltak, írni legalábbis sose írnak nekem.

Remélem, hogy a renói asszony elolvassa ezeket a sorokat, és megbocsátja gonoszságomat és hazudozásomat. Nem mentegetőzöm, mert nem szégyenkezem miatta. A fiatalság, az életöröm, az élmények utáni sóvárgás vezetett ajtajához. Hasznom volt belőle. Megismertette velem az emberi természet belső kedvességét. Remélem, neki is haszna volt belőle. Mindenesetre jól nevezhet rajta, most, hogy rájön a helyzet igazi értelmére.

Ő igaznak tartotta a történetemet, hitt bennem és családomban, és csupa aggodalom volt, féltett a veszedelmes utazástól, amíg eljutok Salt Lake Citybe. Ez az aggodalom csaknem bajt hozott rám. Éppen indultam már, hónom alatt a sok elemózsiával, zsebeim kövér gyapjúharisnyáktól dagadoztak, akkor eszébe jutott valamilyen rokona, aki a vasúti csomagszállításnál dolgozott, sőt mi több, aznap éjszaka éppen azon a vonaton teljesít szolgálatot, amelyiken én potyán akarok utazni. Nagyszerű! Levisz az állomásra, elmondja rokonának a történetemet, és ráveszi, hogy dugjon el a postakocsiban, így bajok és szenvedések nélkül egyenesen átvisznek Ogdenbe, onnan meg Salt Lake City csak néhány mérföld. Elállt a lélegzetem. Az asszony izgatott lett, mikor kidolgozta tervét, s nekem elálló lélegzettel határtalan boldogságot kellett tettetnem, hogy így megoldódnak nehézségeim.

Ez aztán megoldás volt! Hiszen én aznap éjjel nyugat felé akartam utazni, s most csapdába estem, mehetek keletre. Megfogott a csapda, s nekem nem volt szívem megmondani az asszonynak, hogy véges-végig aljasan hazudtam. Elhitettem vele, hogy nagyon örülök, s közben lázasan valami kibúvón törtem a fejemet, de nem volt kibúvó. Elkísér a postakocsiig - ő maga mondta -, aztán meg rokona, a postatiszt, elvisz Ogdenbe. És akkor nekem újra vissza kell verekednem magamat azon a több száz mérföldes pusztaságon át.

De aznap éjszaka szerencsével jártam. Éppen föl akarta tenni kalapját, s jött volna velem, mikor rájött, hogy tévedett. Postatiszt rokona nem volt szolgálatban aznap éjszaka. Megváltozott a beosztása. Csak másodnapján este kerül rá a sor. Megmenekültem, mert zabolátlan fiatalságom nem engedte meg, hogy ezt a két napot kivárjam. Reményteljesen biztosítottam az asszonyt, hogy hamarabb kerülök Salt Lake Citybe, ha tüstént elindulok, s fülemben csengett áldása és jókívánsága, úgy távoztam el.

De azok a gyapjúharisnyák nagyszerűek voltak. Tapasztaltam. Egyik párat fölvettem aznap éjszaka a transzkontinentális vonat vakperonján - s a vonat nyugat felé ment.

Vonaton lógni

Egyes esetektől eltekintve a jó hobo, ha fiatal és mozgékony, akármilyen vonaton lóghat, ha mégoly nagy erőfeszítéseket tesz is a vonatszemélyzet, hogy „lekapcsolja” - persze éjféltől, mert ez az alapfeltétel. Ha az ilyen hobo az adott körülmények között elhatározza, hogy lógni fog, vagy sikerül lógnia a vonaton, vagy a véletlen gáncsolja el. A gyilkosságot kivéve a vonatszemélyzetnek nincs törvényes eszköze, hogy lekapcsolja. A csavargóvilágban elterjedt a híre, hogy némelyik vonat személyzete nem riad vissza a gyilkosságtól. Mivel csavargókoromban nem volt részem ebben az élményben; személyesen nem állhatok jól érte.

De hallottam a „rossz” utakról. Ha egy csavargó „aláfeküdt” a merevítő rudakra, és a vonat mozgásban van, látnivalóan semmi módon nem lehet leszedni őt, míg a vonat meg nem áll. A csavargó, aki kényelmesen elsáncolta magát az alvázon, a négy kerék és az egész tartószerkezet mögött, „kidriblizte” a személyzetet - vagy legalábbis azt hiszi, míg egy nap valami „rossz” vonalon nem fekszik a merevítő rudakra. Rossz út rendszerint az, ahol nemrégiben egy vagy több vasutast megöltek a csavargók. Isten irgalmazzon a csavargónak, aki „aláfekszik” ilyen úton s elkapják - mert elkapják, még ha a vonat óránként hatvan mérfölddel megy is.

A geletta (fékező) egy vonóhorgot és egy darab kötelet visz annak a kocsinak az első peronjára, amelyiken a csavargó utazik. A vonóhorgot ráköti a kötélre, ledobja a két peron közé, és kiengedi a kötelet. A vonóhorog nekiütődik a talpfának, onnét felvágódik a kocsi aljának, és újból lecsapódik a talpfára. A geletta előre-hátra huzigálja, most erre az oldalra, majd a másikra játszatja, kiengedi egy kicsit, beszedi egy kicsit, úgy dolgozik fegyverével, hogy a legkülönbözőbb helyeket végigveresse. A repülő vonóhorog minden egyes ütése halált hordoz, s óránként hatvan mérföldes sebességnél valóságos halálindulót dobol. Másnap a csavargó maradványait összeszedik a töltésen, s a helyi lapban egy sor megemlíti az ismeretlen embert, aki kétségkívül csavargó, s feltehetőleg részeg volt, mert valószínűleg elaludt a pályatesten.

Jellemző példaként arra, hogyan tud lógni egy ügyes hobo, elmondom a következő élményemet. Ottawában voltam, nyugatra tartottam a Csendes-óceáni Társaság kanadai vonalán. Hármezer mérföldnyi út állt előttem; őszre járt, s nekem át kellett vágnom Manitobán és a Sziklás-hegységen. „Vacogós” időre számíhattam, s minden percnyi késedelem fokozta az utazás dermesztő megpróbáltatásait. Azonfelül rosszkedvű is voltam. Montreal és Ottawa közt százhusz mérföld a távolság. Ezt jól tudtam, mert éppen akkor jártam meg, s hat napomba került. Véletlenül eltévesztettem a fővonalat, és egy kis vicinális vonalon jöttem., amelyen naponta csak két helyi vonat járt. Ez alatt a hat nap alatt száraz kenyérhéjon éltem, amit francia parasztoktól koldultam, s abból se kaptam eleget. Továbbá fokozta rosszkedvemet az az egy nap, amit Ottawában töltöttem, hogy egy öltözet ruhát szerezzek hosszú utazásomra. Hadd jegyezzem meg itt mindjárt, hogy - egyet kivéve - nincs városa az Egyesült Államoknak és Kanadának, ahol olyan nehéz volna ruhát koldulni, mint Ottawában; az egyetlen kivétel a columbiai Washington. Ez a szép város a szélső határ. Két hétig koldultam itt egy pár cipőért, akkor át kellett mennem Jersey Citybe, mielőtt még megkaphattam volna.

De térjünk vissza Ottawába. Pontosan reggel nyolckor elindultam ruhát keresni. Egész nap erőteljesen dolgoztam. Esküszöm, gyalogoltam vagy negyven mérföldet. Vagy ezer házban értekeztem a háziasszonnyal, még ebédidőre se tettem le a munkát. És este hatkor, tízórás lankadatlan és elcsüggesztő gürcölés után még mindig hiányzott az ing, a nadrág pedig, amit kaptam, szűk volt, s ráadásul mindenfelé a korai bomladozás jelei mutatkoztak rajta.

Hatkor abbahagytam a munkát, s a pályaudvar felé tartottam, azzal, hogy útközben felcsípek valami ennivalót. De a balszerencse még mindig nem tágított mellőlem. Sorra minden házban elutasítottak. S akkor kaptam egy „pakkot”. Repesett a lelkem, mert ekkora pakkot hosszú és változatos tapasztalataim során még sose láttam, Újságpapírba volt csomagolva, s akkora volt, mint egy kifejlett utazótáska.

Egy üres telekre siettem és kibontottam. Először süteményt láttam, aztán megint süteményt, ilyen süteményt meg olyan süteményt, aztán még süteményt. Az egész csupa süteményből állt. Nem volt benne vajás kenyér, közbül vastag, erőteljes hússzeletekkel - nem volt benne más, csak sütemény; és én minden dolgok közül a süteménytől irtóztam legjobban. Más korokban és más éghajlat alatt az emberek ilyenkor leültek Babilon vizeinél és sírtak. És Kanada büszke fővárosában én is leültem egy üres telken, és sírtam... egy süteményhegy fölött. Úgy néztem a cukrászati tömkeleget, mint az atya halott fia arcát. Azt hiszem, hálátlan csavargó voltam, hisz visszautasítottam e gazdag lakomát, az esti zsúr maradékát. Úgy látszik, a vendégek se szerették a süteményt.

Ez a sütemény jelentette balszerencsém tetőpontját. Ennél rosszabb már nem jöhet, most már tehát javulni kell a helyzetnek. És javult is. A következő háznál „behívót” kaptam.

A „behívó” a gyönyörűségek teteje. Az embert bevezetik a házba, igen gyakran lehetővé teszik, hogy megmosdjon, aztán asztalhoz ültetik. A csavargók szeretik asztal alatt lógázni a lábukat. A ház nagy és kényelmes volt, nagy telek közepén, szép fák között állt, behúzódva a kertbe, elég messze az utcától. A háziak éppen végeztek az evéssel, s engem egyenest az ebédlőbe vezettek - már ez magában is felette szokatlan eset, mert azt a szerencsés csavargót, aki „behívót” kap, rendszerint a konyhába viszik. Egy deres hajú, finom angol, matróna felesége s egy szép fiatal francia nő beszélgetett velem, amíg ettem.

Kíváncsi volnék, vajon a szép fiatal francia nő emlékezne-e ennyi idő múltán, hogy megnevettettem, mikor kiejtettem ezt a barbár szót: „lővé”. Tudják, egy kis „gubával” igyekeztem finoman megvágni őket, így került szóba a pénz.

- Micsoda? - kérdezte a nő.

- Lővé - mondtam. Remegett a szája.

- Micsoda? - kérdezte újból.

- Lővé - mondtam. Erre nevetésbe tört ki.

- Nem ismételné meg? - kérdezte, mikor magához tért.

- Lővé - mondtam.

Megint kibuggyant belőle az ellenállhatatlan ezüst nevetés.

- Bocsásson meg - kérte -, de mit... mit is mondott?

- Lővé - feleltem. - Valami baj van vele?

- Nem hinném - kacarászta lihegve -, de mondja mit jelent?

Megmagyaráztam, de arra már nem emlékszem, kaptam-e tőle lővét, s azóta is gyakran tűnődtem rajta, melyikünk is volt a műveletlen vidéki.

Mikor az állomásra értem, bosszúságomra már legalább húsz csavargóból álló banda várt ott, hogy elkapja az expressz vakperonját. Mármost két-három csavargó a vakperonon még hagyján. Ennyi még nem feltűnő. De húsz! Az már bajt jelent. Semmilyen vonatszemélyzet nem engedi meg, hogy ennyien lógnak.

Nem árt tán elmagyaráznom, mi a vakperon. Némelyik poggyászkocsit úgy építik, hogy nincs a két végén ajtó; az ilyen kocsi „vak”. Ha van ajtó a poggyászkocsi két végén, azt mindig zárva tartják. Tegyük fel, hogy a csavargó feljut egy ilyen „vak” kocsi peronjára, miután a vonat elindult. Ajtó nincs, vagy be van zárva. Nem tud hozzáférni a kalauz vagy a fékező, hogy bevasalja a jegy árát, vagy lelökje. Világos, hogy a csavargó biztonságban van, míg a vonat legközelebb meg nem áll. Akkor le kell ugrania, előrefutnia a sötétben, s ha a vonat elmegy mellette, megint felugorhat a peronra. De a lógásnak ezer és egy módja van, amint azt látni fogják.

Mikor a vonat elindult, a húsz csavargó megrohanta a három vakperont. Alig ment a vonat egy kocsihosszat, némelyek már felkapaszkodtak. Ügyetlen ürgék voltak, előre láttam hamari végüket. Persze, a vasutasok „lestek”, s az első megállónál elkezdődött a baj. Leugrottam s előrerohantam a sínek mentén. Észrevettem, hogy jó néhány csavargó jön velem. Látnivalóan ismerték a dörgést. Ha valaki egy expresszen lóg, mindig jól meg kell előznie a vonatot a megállónál. Előre rohantam, s rohanás közben láttam, hogy kísérőim közül az egyik lemarad. Az ilyen lemaradás a vonaton lógó hobo ügyességének és idegrendszerének mértéke.

Mert a dolog a következőképpen megy: mikor elindul a vonat, a geletta felugrik a vakperonra. Most már csak úgy juthat vissza a tulajdonképpen vonatra, ha leugrik a poggyászkocsiról, s elkap egy peront, amelyik nem „vak”. A vonat egyre gyorsabban megy, s a geletta nem akarja már nagyobb sebességnél a nyakát kockáztatni, leugrik a poggyászkocsiról, hagyja, hogy jó néhány kocsi elfusson mellette, aztán fellép a vonatra. A csavargónak tehát annyira előre kell rohannia, hogy a geletta eltisztuljon a poggyászkocsiról, mire az melléje ért.

Az utolsó csavargót vagy harminc lépéssel hagytam el, akkor megálltam. A vonat elindult. Láttam a geletta lámpását az első poggyászkocsin. Ott strázsált. És láttam, hogy az ürgék tehetetlenül állnak, mikor a poggyászkocsi elmegy mellettük. Meg se próbáltak felugrani. Már a kezdetén vereséget szenvedtek a saját tehetetlenségük miatt. Utánuk sorban azok a csavargók következtek, akik értettek valamicskét a játékhoz. Elengedték az első vakperont a gelettával és felugrottak a másodikra meg a harmadikra. A geletta persze leugrott az elsőről, és fellépett a másodikra, mikor az elment mellette, ott taszigálódott, s lökdöste le az embereket, akik felszálltak. Igen ám, de én annyira előrementem, hogy amikor az első kocsi mellém ért, a geletta már lelépett róla, és a második kocsin dulakodott a csavargókkal. Vagy féltucat ügyesebb csavargó futott még eléggé előre, azok is elkapták az első peront.

Mikor a következő megállónál előrerohantunk, már csak tizenöt hobót számoltam össze. Ötöt lekapcsoltak. A selejtezés munkája derekasán megkezdődött, és állomásról állomásra folytatódott. Már csak tizennyolc voltunk, már csak tizenketten, már csak tizenegyen, már csak kilencen, már csak nyolcan.

A dolog a gyerekversike tíz kicsi négerére emlékeztetett. Szilárdan elhatároztam, hogy én leszek a legutolsó kicsi néger. Miért ne lennék? Megkaptam hozzá mindent: erőt, ügyességet és fiatalságot. (Tizennyolc éves fiú voltam, tökéletes erőnlétben.) Tán nincs meg hozzá a „kurázs”? Aztán meg, nem vagyok én csavargófejedelem? Hisz ezek a csavargók ürgék, nyikhajok meg kezdők voltak mellettem. Ha nem én leszek az utolsó kicsi néger, akár abba is hagyhatom a mókát, s mehetek dolgozni valami lucernafarmra.

Mire a létszámunk négyre csökkent, felkeltettük az egész vonatszemélyzet érdeklődését. Ettől fogva az ügyesség és ravaszság küzdelme folyt, s az esélyek a vasutasok mellett szóltak.

A másik három harcos egyenként eltűnt, míg végül magam maradtam. Ó, milyen büszke voltam magamra! Milliomos nem volt még büszkébb az első milliójára. Még mindig lógtam a vonaton, két fékező, egy kalauz, egy fűtő és egy mozdonyvezető ellenére.

Íme, néhány példája annak, hogyan lógtam. Gyerünk előre a sötétségben - annyira előre, hogy a poggyászkocsin leskelő gelettának szükségképpen le kell szállnia, mielőtt hozzámérne -, és fellépek. Rendben van. A következő állomásig biztonságban vagyok. Mikor befutunk az állomásra, előrenyargalok, hogy megismételjem a hadműveletet. A vonat elindul. Figyelem. A poggyászkocsin nem világít lámpa. Feladták volna a vasutasok a harcot? Nem tudom. Az ember sose tudja, s minden pillanatban mindenre készen kell lennie. Az első vakperon mellém ér, s én futok, hogy felugorjak, közben pedig kimeresztem a szememet, hogy ott van-e a geletta a peronon. Éntőlem ott lehet, eloltotta a lámpáját, s éppen, mikor felugrom a lépcsőre, a lámpa lecsaphat a fejemre. Ezt már ismerem. Már vertek fejbe lámpával kétszer-háromszor.

De nem, az első vakperon üres. A vonat felgyorsul. A következő állomásig biztonságban vagyok. Csakugyan? Érzem, hogy a vonat sebessége csökken. Abban a pillanatban máris résen állok. Valami hadműveletet hajtanak végre ellenem, s én nem tudom, mi lehet az. Igyekszem egyszerre mindkét oldalra figyelni, s az előttem futó szenesekocsit is szemmel tartom. Bármelyik irányból, vagy egyszerre mind a háromból is megtámadhatnak.

Aha, ott van. A geletta a mozdonyra kapaszkodott. Az első figyelmeztető jelet akkor kapom, mikor lába nekicsattan a poggyászkocsi jobb oldali lépcsőjének. Mint a villám, leugrom a kocsiról baloldalt, és rohanok a mozdony felé. Eltűnök a sötétben. Változatlan a helyzet, így megy, mióta a vonat elhagyta Ottawát. Én elől leselkedem, s a vonatnak el kell mennie mellettem, ha folytatni akarja útját. Éppoly szerencsésen felugorhatok, mint eddig.

Gondosan figyelek. Látom, hogy egy lámpa a mozdonyhoz jön, s nem látom visszamenni, így hát a mozdonyon kell lennie, s joggal feltételezhető, hogy a lámpa fogantyújához egy geletta csatlakozik. A geletta lusta volt, másképp eloltotta volna a lámpáját, nem így takargatja, mikor előrejön. A vonat elindul. Az első peron üres, s én feljutok rá. A vonat mint előbb is, lassít, a mozdonyon leselkedő geletta fellép a peronra az egyik oldalon, én leszállok a másik oldalon és előrerohanok.

Míg a sötétségben várok, nagy büszkeség borzongat meg. Az expressz kétszer megállt miattam - miattam, egy szegény kujtorgó hobo miatt. Én egymagam kétszer megállítottam az expresszt, sok utasával és kocsijával, kormánypostájával s a mozdonyában dolgozó kétezer göztlővel. És én csak nyolcvan kilót nyomok, és egy ötcentes sincs a zsebemben.

Látom, hogy a lámpa megint előrejön a mozdonyhoz. De most nagyon feltűnően jön. Úgy kicsit túlságosan feltűnően, nem tetszik ez nekem, s azon tűnődöm, mi készül. Mindenesetre valami mástól kell tartanom, nem a mozdonyon álló gelettától. A vonat elfut mellettem. Mielőtt ugranék, éppen időben, egy geletta sötét alakját pillantom meg, lámpa nélkül les az első vakperonon. Hagyom, hadd menjen el, s a második kocsihoz készülök felugrani. De az első kocsin leselkedő geletta már leugrott, és a sarkamban jár. Egy pillanatra felvillan előttem a másik geletta lámpája is, azé, aki a mozdonyra mászott. Ő is leugrott, s most mindkét geletta a földön van, azon az oldalon, ahol én. A következő pillanatban mellém ér a második poggyászkocsi, s én már fenn is vagyok. De nem tévovázom. Kiszámítottam az ellenmozdulatokat. Mikor keresztülrontok a peronon, hallok a fellépő geletta lábának csattanását a lépcsőn. Leugrom a másik oldalon, s előrerohanok a vonat mellett. Az a tervem, hogy előrefutok, és elkapom az első poggyászkocsit. Veszedelmes játék, mert a vonat egyre gyorsabban megy. A geletta mögöttem van, fut utánam. Azt hiszem, én vagyok a jobbik futó, mert elérem az első peront. A lépcsőn állok, és üldözőmet figyelem. Tán csak három méterrel maradt el, és nyargal keményen; de most már a vonat éppoly gyorsan megy, mint ő, s a fékező hozzám viszonyítva egy helyben áll. Bátorítom, kinyújtom feléje a kezemet, de ő roppant káromkodásba tör ki, feladja a versenyt, s jó néhány kocsival hátrébb lép fel a vonatra.

A vonat rohan előre, s én még mindig kuncogok magamban, egyszerre minden figyelmeztetés nélkül vízszög fröccsen rám. A fűtő lödöz rám gumicsővel a mozdonyról. Előrelépek a peronról a szerkocsi hátuljához, ott véd a kiugró. A víz ártalmatlanul elszáll felettem. Viszket az ujjam, jó volna felmászni a szeneskocsira, és megdolgozni a fűtőt egypár széndarabbal; de ha ezt megtenném, ő és a mozdonyvezető biztosan lemészárolnának.

A következő megállónál lelépek, s előrefutok a sötétben. Mikor a vonat elindul, mindkét geletta az első kocsin áll. Sejttem, miben törik a fejüket. Nem engedik, hogy megismételjem előbbi cseletemet. Most nem kaphatom el a második vakperont, hogy aztán leugorjak a túloldalon, és előrerohanjak az elsőhöz. Mihelyt az első kocsi elfut mellettem, s én nem lépek fel, a fűtők lelódulnak, egyik-egyik a vonat mindkét oldalán. Felszálok a második kocsira, s közben tudom, hogy egy pillanat múlva a két geletta kétoldadról egyszerre érkezik hozzám. Mintha csapdában volnék. Mindkét utat elzárták. De van még egy kivezető út, éspedig felfelé.

Így hát nem várom be üldözőim érkezését. Felmászom a vakperon egyenes vaskorlátjára, és a kézifék tetejére állok. Egy drága pillanatomba került, hallom, hogy a geletták kétoldalt a lépcsőre ugranak. Nem nézegetek hátra. Felemelem fejem fölé a karomat, míg mindkettő a két kocsi lehajló tetejének nem támaszkodik. Egyik kezem természetesen az egyik kocsi lehajló tetejét fogja, a másik a másik kocsit. A két geletta már felfelé jön a lépcsőn. Tudom, bár túlságosan sok a dolgom, nem érek rá nézelődni. Mindez néhány másodperc leforgása alatt történik. Lökök magamon egyet a lábommal és felhúzódkodom. Mikor felrántom a lábam, a két geletta utánakap, és elmarkolja az üres levegőt. Tudom, mert lepillantok, és látom őket. És hallom a káromkodásukat.

Igen kényes helyzetben vagyok: két kocsi lehajló tetején lovagolok egyszerre. Gyors, feszes mozdulattal átdobom két lábamat az egyik tető hajlatára, két kezemet a másikéra. Aztán megmarkolom a lehajló tető szélét, s átkapaszkodom a hajlaton, fel az egyenes tetőre; ott leülök, kiszuszogom magam, s közben egy szellőztetőbe kapaszkodom, amely kiemelkedik a sima felszínből. A vonat tetején vagyok - a „fedélzeten”, ahogy a csavargók mondják; az imént leírt műveletet pedig „fedélzetre szállásnak” hívják. S hadd mondjam meg mindjárt: csak fiatal és életerős csavargó képes személyvonaton fedélzetre szállni, s a fiatal, életerős csavargónak is helyén kell legyen a szíve.

A vonat egyre gyorsabban megy, a következő megállóig biztonságban vagyok - de csak a következő megállóig. Ha a tetőn maradok, mikor a vonat megáll, a geletták biztosan meglődöznek kövekkel. Egy egészséges geletta meglehetősen nehéz sziklakoloncokat tud a tetőre „harmatozni” - két kilótól húszig, bármilyen súlyban. Másrészt viszont igen valószínű, hogy a geletták a következő állomáson ott lesnek majd rám, ahol felmáztam. Ilyenformán tehát más peronra kell lemásznom.

Forró reménységet táplálok keblemben, hogy a következő fél mérföldön nincsenek alagutak, felállok s hátrasétálok a vonaton vagy fél tucat kocsihosszat. Hadd mondjam meg, hogy az ilyen andalgásnál az embernek le kell vetnie a félénkségét. A személykocsik teteje nem ilyen éjszakai sétákra készült. Ha nem hisznek nekem, ajánlom, próbálják ki sétáljanak végig egy imbolygó, zötyögő kocsi tetején, ahol nincs más kapaszkodó, csak a fekete, üres levegő, s a tető lefelé hajló végén, ahol minden nedves és csúszós a harmattól; fussanak neki, és lépjenek át a következő tető aláhajló, nedves és csúszós szélére. Meglátják: rájönnek majd, hogy gyenge-e a szívük, szédül-e a fejük.

Mikor a vonat lelassul a megálló előtt, vagy fél tucat peronnal hátrébb, mint ahol felmáztam, leszálok. A peronon nincs senki. Elöl, köztem és a mozdony között két lámpa imbolyog. A geletták a kocsik tetején keresnek. Észreveszem, hogy a mellettem álló kocsi „négykerekű” -

ami annyit tesz, hogy csak négy kereke van mindegyik tengelyén. (Ha aláfekszel a merevítő rudakra, mindig óvatosan kerül a „hatkerekeket” - azok bajt hoznak rád.)

A vonat alá bukom, a rudakra igyekszem, s mondhatom, rettentő boldog vagyok, hogy a vonat áll. Most bújok először a kanadai expressz alá, s a belső szerkezet még ismeretlen előttem. Megpróbálok az alváz tetejére, a váz és a kocsifék közé kapaszkodni, de nincs elég helyem, hogy keresztülprésem magam. Ez újdonság nekem. Lenn az Egyesült Államokban megszoktam, hogy gyorsan mozgó vonatok alá bújjak: elkapok egy merevítő rudat, alulról fellódítom lábamat a fékvezetékre, onnan felmászom az alváz tetejére, onnan le az alváz egyik kereszt-rúdja s leülök.

Kezemmel tapogatózom a sötétben, rájövök, hogy a fékvezeték és a föld között van hely. De préselődni kell kegyetlenül. Hasra fekszem, úgy tekergőzöm át rajta. Benn az alvásban aztán leülök a rúdra és eltűnődöm: mit gondolhatnak a geletták, hova lettem. A vonat útnak ered. Végre lemondtak rólam.

De csakugyan lemondtak? A következő állomásnál látom, hogy lámpa lódul a szomszédos kocsik alá, az alváz túlsó végén. A rudakon keresnek. Elég fürgén el kell vinnem az irhámát. Hason csúszok a fékvezeték alatt. Meglátnak és felém rohannak, de én négykézláb átmászom a sínen a túlsó oldalra, és talpra állok. Aztán iszkolok a vonat elejére. Túljutok a mozdonyon, és elrejtőzöm a védelmező sötétségben. Megint a régi helyzet. A vonat előtt vagyok, s a vonatnak el kell mennie mellettem.

A vonat elindul. Lámpát látok az első vakperonon. Meglapulok, és a kémlelő geletta elhalad mellettem. De lámpa van a második peronon is. Ez a geletta már észrevesz, és szól annak a gelettának, aki elment mellettem az első peronon. Mindketten leugranak. Annyi baj legyen, majd elkapom a harmadik kocsit, és fedélzetre szállok. De szent ég, a harmadik kocsin is ég egy lámpa. A kalauzé. Elengedem magam mellett. Most már mindenesetre az egész vonat-személyzet ellenem harcol. Megfordulok s a vonat menetirányával szembe nyargalok. Visszanézek a vállam fölött. Mind a három lámpa lenn van, és imbolyogva üldöz. Vágtatok. A fele vonat már elment mellettem, elég gyorsan fut, mikor felugrom. Tudom, hogy a két geletta és a kalauz két pillanaton belül itt lesz, mint három ragadozó farkas. Felugrom a kézifék-kerékre, kezem a tető lehajló végének feszítem, és felhúzódkodom a tetőre: csalódott üldözőim pedig összecsoportosulnak lenn a peronon, mint a kutyák, ha fára kergették a macskát, átkokat üvöltenek fel, és illetlen dolgokat mondanak az őseimről.

De mit számít ez? Öten egy ellen, beleszámítva a mozdonyvezetőt és a fűtőt, a törvény méltósága és a nagy vállalat hatalma mögöttük áll, s én mégis lefőzöm őket. Túlságosan hátra kerültem, a vonat végére; előreszaladok a kocsik tetején, míg a mozdonytól számítva az ötödik vagy hatodik peron fölé nem kerülök. Óvatosan lekukkantok. Egy geletta áll a peronon. Tudom, hogy észrevett, mert gyorsan becsusszan a kocsiba, és azt is tudom, hogy az ajtón belül vár készenlétben, s le akar csapni rám, ha leászom. De én úgy teszek, mintha nem tudnék róla, s ottmaradok, hadd erősítsem meg tévedésében. Nem látom, mégis tudom, hogy egy ízben kinyitja az ajtót, lesi, meg akar bizonyosodni róla, ott vagyok-e még.

A vonat lassít, állomáshoz közeledünk. Csalogatóan lelógatom a lábamat. A vonat megáll. A lábam még mindig kalimpál. Hallom, hogy az ajtó halkán kinyílik. A fékező készenlétben vár. Hirtelen felugrom, és előrerohanok a tetőn. Éppen a feje felett járok, ott ahol az ajtó mögött lapul. A vonat áll, az éjszaka csendes, s én igyekszem mentől nagyobb zajt csapni lábammal a fémfőtön. Nem vagyok benne biztos, de feltételezem, hogy a fékező most rohan előre, s a következő peronon akar majd elcsípni, ha leereszkedem. Feleúton a kocsik tetején megfordulok, halkán és gyorsan visszalépkedek ahhoz a peronhoz, amelyet én is, a fékező is az imént hagy-

tunk el. Tiszta a terep. Lemászom a földre a vonat külső felén, s elrejtőzöm a sötétben. Egy lélek se látott.

A töltés szélén átmászom a kerítésen és figyelek. Hohó! Mi ez? Egy lámpát látok a vonat tetején, előlről hátrafelé halad. Azt hiszik, nem jöttem le, s a tetőn keresnek. Sőt mi több - a vonat két oldalán a földön, egy vonalban a tetőn mozgó lámpával, két másik lámpa imbolyog. Valóságos nyúlhajtás ez, én vagyok a nyúl. Ha a tetőn vadászó geletta megugrat, azok ott kétoldalt fülön csípnek. Cigarettát pödrök, és figyelem a vonuló menetet. Ha egyszer túljutottak rajtam, bátran előrenyomulhatok a mozdony elé. A vonat elindul, én ellenállás nélkül feljutok az első peronra. De mielőtt még teljes gőzzel menne a vonat, éppen mikor cigarettára gyújtok, ráébredek, hogy a fűtő keresztülmászott a szénen a szerkocsi hátuljára, és néz le rám. Baljós előérzetek töltönek el. Széndarabokkal lekvárrá zúzhat onnan fönről. Ehelyett megszólít, s én megkönnyebbüléssel hallok hangjában a csodálkozást: Azt mondja:

- Micsoda gané vagy.

Nagy bók ez, beleborzongok, mint az iskolásfiú, ha év végén kitüntetik.

- Ide figyeljen - szólok fel neki -, ne lődözzön rám többet a locsolóval.

- Rendben van - feleli, és visszamegy munkájához. A mozdonnyal már megbarátkoztam, de a geletták még mindig hajkurásznak. A következő megállónál megszállják mind a három poggyászkocsit, én meg, mint előbb is, hagyom, hadd menjenek el mellettem, és fedélzetre szállok a vonat közepén. A vasutasok most már tűzbe jöttek, s a vonat megáll. A geletták lekapcsolnak, vagy legalábbis szeretnének lekapcsolni. Háromszor áll meg miattam a hatalmas expressz, én mindannyiszor elcsúszom a geletták elől, és felkapaszkodom a tetőre. De reménytelen a dolog, mert végtére felismerik a helyzetet. Megtanulták, hogy a vonatot nem tudják megvédeni. Valami mást kell tenniük.

És tesznek is. Mikor a vonat utoljára megáll, lélekszakadva utánam erednek. Ohó, látom, miben törik a fejüket. Ki akarnak dögleszteni. Először a vonat vége felé hajtanak. Felismerem a veszélyt. Ha egyszer a vonat mögé kerültem, elindulnak s engem otthagynak. Cikázom, kanyargok, vargabetűzők, kicselezem üldözőimet, és a vonat elejéhez kerülök. Egyik geletta még mindig lóg rajtam. Helyes, majd megfuttatom szakadásig, mert jó a szuflám. Egyenest előrerohanok a sínek mentén. Nem számít. Ha tíz mérföldet kerget, akkor is el kell csípnie a vonatot, márpedig amilyen sebességnél ő fel tud lépni, olyannál én is fellépek.

Így hát futok tovább, épp csak tartom a kicsi előnyömet kényelmesen, s meresztgetem szemem a sötétben marhapásztorok és váltók után, mert azok bajt hozhatnak rám. Ó jaj! Túl messze előre meresztem a szemem, megbotlom valamiben, nem tudom, miben, valami apróság kerül a lábam alá, hosszan bukácsolok, azután elnyúlok a földön. A következő pillanatban talpon vagyok, de a geletta elkapta a galléromat. Nem verekszem. Mélyeket lélegzem, s méregetem a fékezőt. Keskeny vállú ember, s legalább tizenöt kilóval többet nyomok nála. Azonfelül éppoly fáradt, mint én, s ha meg akar ruházni, bemutatok neki egyet és mást.

De nem akar megruházni, s a kérdés így megoldódik. Ehelyett visszafelé vezet a vonathoz, ebből pedig esetleg új baj származhat. Látom a kalauz meg a másik geletta lámpáját. Közeledünk felénk. Nemhiába ismerkedtem meg a New York-i rendőrséggel. Nemhiába hallgattam marhavagonokban, víztartályoknál és börtöncellákban véres meséket emberek kikészítéséről. Mi lesz, ha ez a három ember ki akar készíteni? Isten látja lelkem, eleget ingereltem őket. Gyorsan gondolkodom. Egyre közelebb, közelebb érünk a két vasutashoz. Szemre veszem foglyulejtőm gyomrát és állkapcsát, és kiszámítom a jobbkezeset meg a balkezeset, amit a baj első jelére adok neki.

Ej! Ismerek még egy fogást, szeretném rajta kipróbálni, s már-már sajnálom, hogy nem vettem elő az elfogatásom pillanatában. Meggyötörhetem, ahogy így a galléromat markolássza. Keményen szorító ujjait a galléromba temette. A kabátom szorosan be van gombolva. Láttak már valaha érszorítót? Nos, itt van egy. Csak annyit kell tennem, hogy a karja alá bújok, és pörögni kezdek. Gyorsan kell pörögnöm - nagyon gyorsan. Tudom a módját: az ember vadul, rángatózva pörögjön, s minden fordultnál bukjon fejével az ellenfél karja alá. Mielőtt amaz észbekapna, fogvatartó ujjai máris fogva vannak. Nem tudja visszahúzni őket. Nagy helyzeti előnybe kerülök. Húsz másodpercre rá, hogy pörögni kezdek, vér sajtolódik ki az ujj bögyén, a finom inak szakadoznak, recseg-ropog az izmok és idegek jajongó tömege. Próbálják ki egyszer, ha valaki a gallérjukat fogja. De gyorsak legyenek - gyorsak, mint a villám. És ne felejtsek el fedezni magukat pörgés közben - bal karral az arcukat, jobbal a gyomrukat. Mert a pasas esetleg behúz egyet a szabad karjával, úgy próbálja lefékezni a pörgést. Az se rossz ötlet, hogy az ember ne a szabad kéz felé, hanem inkább ellenkező irányban forogjon. Hátulról sose olyan rossz az ütés, mint a szembejövő.

A geletta sose tudja meg, milyen közel állt hozzá, hogy nagyon, de nagyon meggyötörjem. Csak az menti meg, hogy nem akarnak kikészíteni. Mikor elég közel értünk a másik kettőhöz, odakiáltja, hogy elcsípett, s a másik kettő jelekkel elindítja a vonatot. A mozdony elmegy mellettünk, utána a három vakperon. Ezután a kalauz és a másik geletta fellődül. Engem azonban öröm fogva tart. Látom a tervüket. Addig tart fogva, míg a vonat vége ide nem ér. Akkor felugrik, én meg ott maradok - lekapcsolva.

De a vonat nagyon nekiindult, a mozdonyvezető igyekszik behozni az elveszett időt. Aztán meg hosszú a szerelvény. Nagyon fürgén megy, s érzem, hogy a geletta aggodalmaskodik, méregeti a sebességet.

- El tudja kapni? - kérdem ártatlanul.

Elengedi a galléromat, rohan és fellendül a lépcsőre. Még jó néhány kocsi van hátra. A fékező tudja, hát a kocsin marad, kidugja a fejét és figyel. Ebben a pillanatban villan eszembe a következő hadmozdulat. El fogom kapni az utolsó peront. Tudom, hogy a vonat gyorsan, egyre gyorsabban megy, de se baj, legfeljebb meghempergek a földön, ha nem sikerül, különben is az ifjúság optimizmusa dolgozik bennem. Nem árurom el magam. Bánatosan lógó kézzel, tüntetően mutatom, hogy feladtam minden reményt. Közben pedig lábammal a jó kavicsos talajt próbálgatom. Tökéletes futópálya. A geletta kidugott fejét is figyelem, s látom, mikor behúzódik. Biztosra veszi, hogy a vonat elég gyorsan megy, már nem tudom elkapni.

S a vonat csakugyan gyorsan megy, ilyen gyors vonatra még sose ugrottam. Mikor az utolsó kocsi odaér, vágtazni kezdek, egy irányban vele. Kurta, gyors vágta ez. A vonat sebességével nem versenyezhetek, de a kettőnk sebessége közti különbséget a minimumra csökkenthetem, s ezzel csökkenthetem az ütdés erejét, mikor a lépcsőre ugrom. Egy röpke pillanat az egész, a sötétben nem látom az utolsó peron vaskorlátját, arra pedig nincs időm, hogy megkeressem. Oda nyúlok, ahol érzésem szerint lennie kell, lábam ugyanabban a pillanatban elhagyja a talajt. Mindent egy lapra tettem fel. A következő pillanatban talán a kavicsos hempergek, törött bordákkal, karral vagy fejjel. De ujjam megmarkolja a korlátot, karom rándul egyet, testem kicsit elfordul, s lábam éles csattanással gorombán a lépcsőre csapódik.

Leülök. Nagyon büszke vagyok magamra. Ennél szebben még sose ugrottam vonatra egész hobo-életem során. Tudom, hogy késő éjszaka az ember jó néhány állomást átvészelhet az utolsó peronon, de nem óhajtom magam a vonat legvégére bízni. Az első megállónál előrefutok a vonat külső oldalán, elhagyom a hálókocsikat, és az egyik személykocsi alá bújok, a merevítő rúdra. A következő megállónál megint előrefutok, s új rudat keresek.

Most már viszonylag biztonságban vagyok. A geletták azt hiszik, lekapcsoltak. De kezd kiütközni rajtam a hosszú nappal és a serény éjszaka. Aztán meg itt lenn nem olyan szeles és hideg, el-elszundítok. Ez nem lesz jó. A rúdon aludni: halál, így hát kimászom egy állomásnál, s előremegyek a második vakperonra. Itt lefekhetem és alhatom; s alszom is - nem tudom, meddig, mert egy arcomba világító lámpa ébreszt föl. A két geletta mered rám. Védekezően feltápáskodom; s azt számítgatom, melyikük adja az első „maflát”. De eszükben sincs bunyózni.

- Azt hittem, letettünk - mondja az, aki a galléromat fogta.

- Ha nem engedett volna el akkor, maga is lemaradt volna velem - feleltem.

- Aztán hogyan? - kérdi.

- Magába kapaszkodtam volna, ennyi az egész - válaszolom.

Tanácskozást tartanak, s ítéletüket így foglalják össze:

- Hát azt hiszem, fönn maradhatsz, gyerek. Hiába akarnánk lerázni.

Elmennek és békén hagynak a rendelkezési szakaszuk végéig.

A fentieket példának mondtam el arra, mit jelent „lógni”. Persze, szerencsés éjszakát választottam ki élményeimből, s nem meséltem olyan éjszakákról - és hány olyan éjszaka volt -, mikor elgáncsolt a véletlen, s lekapcsoltak a vonatról.

Befejezésül szeretném elmondani, mi történt, mikor elérkeztem a szakasz végéhez. Az egyvágányú transzkontinentális vonalakon a tehervonatok a szakaszhatároknál várnak, és a személyvonatok után indulnak ki. Mikor a szakaszhatárhoz értünk, leszálltam a vonatról, s kerestem a teher, amelyik mögöttem megy majd. Megtaláltam, összeállítva várt az egyik mellékvágányon. Felkapaszkodtam egy szénnel teli vagonba és lefeküdtem. Pillanatok alatt aludtam. Arra ébredtem, hogy felrántják az ajtót. Már hajnalodott, hűvösen és szürkén, s a teher még mindig nem indult el. Egy süsü (kalauz) dugta be fejét az ajtón.

- Pucolj rögtön, te ilyen-olyan-amolyan - ordított rám.

Pucoltam s ott kinn figyeltem, amint végigmegy a szerelvényen, s megvizsgál minden vagon. Mikor eltűnt a szemem elől, úgy gondoltam, eszébe sem jut, hogy vissza merek mászni ugyanabba a kocsiba, ahonnan kidobott, így hát visszamásztam, és újból lefeküdtem.

Mármost a kalauz észjárása az enyémmel párhuzamosan futhatott, mert kiszámította, hogy éppen ezt fogom csinálni. Vissza is jött és kidobott.

Arról nem is álmodik, véltem én, hogy harmadszor is megpróbálom. Visszamentem ugyanabba a kocsiba. De biztos akartam lenni a dolgomban. Csak az egyik oldalajtót lehetett kinyitni, a másik oldalajtót beszögezték. A szénrakás tetejétől lefelé lyukat ástam az ajtó mentén s belefeküdtem. Hallottam nyílni a másik ajtót. A kalauz felmászott, és átnézett a szénrakás tetején. Nem láthatott meg. Rám kiáltott, hogy takarodjak ki. Megpróbáltam bolonddá tenni, és csöndben maradtam. De mikor szénkoloncokat kezdett dobálni rám a lyukba, megadtam magam, és harmadszor is kidobtak. A kalauz meleg szavakkal arról is tájékoztatott, mi történik velem, ha még egyszer ott ér.

Megváltoztattam a taktikámat. Ha valakinek az észjárása párhuzamos a tiédde, akkor kapcsolj le a pasast. Hirtelen kanyarodj le okoskodásod megszokott útvjáról, és térj más útra; így tettem én is. Elrejtőztem néhány vasúti kocs között, a szomszédos mellékvágányon, és figyeltem. Hát bizony a kalauz megint visszajött a kocsihoz. Kinyitotta az ajtót, felmászott, kiabált, szemet hajigált a lyukba, amit csináltam. Sőt nem volt rest átmászni a szénhalmon, s

belenézni a lyukba. Megnyugodott. Öt perccel később a tehervonat elindult, s a kalauzt nem láttam semerre. Végigfutottam a kocsi mellett, felrántottam az ajtót és bemásztam. A kalauz többet nem keresett, s én azon a szenesvonaton pontosan ezerhuszonkét mérföldet utaztam, többnyire aludtam, s az elágazásoknál (ahol a tehervonatok mindig megállnak egy-két órára) kimásztam élelmet koldulni. És ezerhuszonkét mérföld után egy szerencsés véletlen fosztott meg a szeneskocsimtól. „Behívót” kaptam, s nincs az a csavargó, aki bármikor el ne szalasztaná a vonatot egy behívóért.

Képek

*Mi gondom rá, hogy és mikor halok meg?
Míg van erőm figyelni a világot.*

Sestina a Csavargófejedelemből.

A csavargóélet legnagyobb vonzereje talán az, hogy sose egyhangú. Hobo-országban az élet arca proteusi - örökké változó csodalátomás, amiben valóra válik a lehetetlen, s a váratlan ugrik elő a bokrokból, minden útkanyarnál. A hobo sose tudja, mi történik a következő percben, s ezért mindig a jelen pillanatban él. Megtanulta, hogy hiábavaló a céltudatos erőfeszítés, és tudja, milyen gyönyörűség a véletlen szeszélyeivel sodródni.

Gyakran felidézem csavargókoromat, s mindig csodálkozom az emlékezetemben felvillanó képek fürge váltakozásán. Mindegy, hol kezdem el az emlékezést; a napok összességéből mindegyik nap önállóan emelkedik ki, a maga gyorsan mozgó képeinek külön anyagával. Emlékszem például egy napsugaras nyári reggelre a pennsylvaniai Harrisburg-ben, s eszembe jut, milyen ígéretesen indult ez a nap - „behívót” kaptam két hajadon hölgytől, mégpedig nem a konyhába, hanem az ebédlőbe, s ők is mellettem ültek az asztalnál. Tojást ettünk tojástartóból! Én életemben akkor láttam először tojástartót, s először hallottam róla. Megvallom, eleinte ügyetlenkedtem egy kicsit, de éhes voltam és vastag bőrű. Legyőztem a tojástartót, és legyőztem a tojásokat, olyannyira, hogy a két hajadon hölgy megmerevedett tőle.

Persze, hisz úgy ettek, mint két kanári, egy-egy tojást vett mindegyik, azzal pizsmogtak, és apró, papírvékony pirítóst majszolgattak. Testükben kicsi lánggal égett az élet, a vér vékonyan csordogált bennük, s egész éjszaka melegben aludtak. Én az éjszakát a szabadban töltöttem, és sokat elhasználtam testem fűtőanyagából, hogy meg ne dermedjek, míg idáig verekedtem magamat egy Emporion nevű helytől, az állam északi részéből. Papírvékony pirítós! Már el is tűnt! De egy-egy pirítós csak egy falat volt nekem - az ám, nem több egy harapásnál. És fárasztó minden harapás után új szeletért nyúlni, ha az ember sok harapásra érez erőt.

Egyszer - még egész kicsi kölyök voltam - volt egy egész kicsi, Punch nevű kutyám. Én magam ettem. Valaki a házban lőtt egy csomó kacsát, s nagyon finom húsos ebédet ettünk. Mikor jóllaktam, elkészítettem Punch ebédjét - nagy tányér csontot és egyéb csemegét. Kimentem, hogy odaadom neki. Véletlenül éppen egy látogató lovagolt át hozzánk a szomszédos majorból, s vele jött borjú nagyságú újfundlandi kutyája. Letettem a tányért a földre. Punch farkát csóválta és nekilátott. Legalább félórás gyönyörűség várt rá. Akkor hirtelen felporzott a föld, Punch félresöprődött, mint a ciklon útjába kerülő szalmaszál, és az újfundlandi lecsapott a tátra. Bármilyen hatalmas gyomra volt is, mégis különlegesen idomíthatták a gyors ebédekre, mert egy röpké pillanat alatt, mielőtt oldalba rúgtam volna, egy cseppig felhabzsolta a tányér tartalmát. Nyelvének utolsó sóvár nyalintása még a zsírcseppeket is elpucolta.

Ahogy a nagy újfundlandi viselkedett az én Punch kutyám tányérjánál, úgy viselkedtem én a két harrisburgi hajadon hölgy asztalánál. Elpucoltam mindent. Nem törtem össze semmit, de eltakarítottam a tojásokat, a pirítóst. A szolgáló hozott még kávé, de én nem hagytam tétlenkedni, s ő egyre csak hozta, hozta. A kávé pompás volt, de nem kellett volna olyan pici csészékbe felszolgálni. Hát volt időm enni, mikor folyton-folyvást azt a rengeteg csésze kávé kellett cukroznom, kavargatnom?

Ezalatt mindenesetre járathattam a számat. A két rózsaszín-fehér arcború, szürke hajfodros hajadon sose nézett még a kaland fényes arcába. Ahogy a Csavargófejedelem mondta volna: egész életükben „ugyanabban a műszakban” dolgoztak. Eseménytelen létük édes illatai és szűk korlátai közé behoztam a világ tág levegőjét: a verejték és küzdelem férfias szagát; idegen országok és földek fanyar ízét és páráját. És jó alaposan felkarmoláztam puha tenyerüket a kerges tenyeremmel - a félcentis bütyökkel, amelyet feszülő kötél s a hosszú, fárasztó órákon át szorongatott ásónyél növeszt. Nemcsak az ifjúkor hengegése dolgozott bennem; azt is bizonyítani akartam, hogy gürcölésemmel juszt szereztem a jótékonyágukhoz.

Ó, most is látom őket, a drága, édes hölgyeket, ahogy ott ültem asztaluknál tizenkét évvel ezelőtt; világot járó lábam útjairól meséltem, félresöpörtem kedves tanácsaikat, amint az egy igazi fenegyerekhez illik, és megborzongattam őket, nemcsak a magam kalandjaival, hanem más kujtorgók kalandjaival is, akikkel összekomáztam, és akik bizalmukba fogadtak. Valamennyit kisajátítottam, mármint a többiek kalandjait, s ha a két hölgy kevésbé hiszékeny és ártatlan, gyönyörűségesen belezavarhattak volna az időrendbe. Jó, jó, de mit számít ez? Becsületes üzletet csináltam. Sok csésze kávéjukért, tojásaikért, falatnyi piritósaikért teljes ellenértéket fizettem. Igazán fejedelmi bőkezűséggel mulattattam őket. Az, hogy odajöttem és asztalukhoz ültem, életük legnagyobb kalandja volt, s a kaland értéke mindenképpen felbecsülhetetlen.

Miután elváltam a hölgyektől, végigmentem az utcán, felszedtem egy újságot valamelyik későn kelő ajtajánál, és egy füves parkban lefeküdtem, hogy érintkezésbe lépjek a világtörténelem legutolsó huszonnégy órájával. Ott a parkban találkoztam egy hobo-társammal, aki elmondta az élettörténetét, és erősen gyúrt, hogy lépjek be az Egyesült Államok hadseregébe. Ő beadta a derekát az újonczó tisztnak, éppen most akart jelentkezni, és nem látta semmi okát, hogy miért ne állnék be én is. Tagja volt Coxey hadseregének, mikor az néhány hónapja Washingtonba masírozott, s úgy látszik, kedvet kapott a katonaélethez. Jómagam is veterán voltam, hisz közlegényként működtem Kelly Ipari Hadseregében, a második hadosztály L századában - amely L századot közönségesen „nevadai brancs” néven ismerték. De az én hadi tapasztalataim ellenkező hatással voltak rám; így hát hagytam a hobót, hadd bújjon egyedül angyalbőrbe, én pedig elindultam ebédet „tarhálni”.

Munkám végeztével átsétáltam a Susquehanna hídján a nyugati partra. Egy vasútvonal futott ott, a nevét elfeledtem, de reggel, a fűben fekve, az az ötletem támadt, hogy elmegyek Baltimore-ba; így hát Baltimore-ba készültem azon a vonalon, akárhogy hívták is. Meleg délután volt, s a híd feletáján egy csomó fickóra bukkantam; az egyik hídpillérről ugráltak a vízbe. Ledobtam a ruhámat, és a vízbe vetettem magam. A víz pompás volt, de mikor kijöttem és felöltöztem, rájöttem, hogy kifosztottak. Valaki átkutatta a ruhámat. Mármost döntsék el önök, nem elég kaland-e egy napra, ha az embert kifosztják. Ismertem embereket, akiket egyszer kiraboltak, s akik egész életükben erről beszéltek. Igaz, a tolvaj, aki átkutatta a ruhámat, nem sokat talált - vagy harminc-negyven centet nikkelpénzben és pennykben, a dohánynyomat és a cigarettapapíromat; de ez volt mindenem, s a legtöbb embertől nem rabolhatnak el ennyit, mert marad otthon valamije, nekem pedig nem volt otthonom. Elég vagánybanda úszkált ott. Felmértem a helyzetet, s okosabb voltam, hogysem lármát csapjak. Kértem „egy pofa bagót”, s meg mertem volna esküdni, hogy a magam cigarettapapírjába sodrom a dohányt.

Aztán átballagtam a hídon a nyugati partra. Itt futott a vasútvonal, amelyet kerestem. Állomást sehol sem láttam. Hogyan kapjak el egy tehervonatot, anélkül hogy valamelyik állomásig sétálnék: ez volt a kérdés. Észrevettem, hogy a pálya meredek emelkedőn jön föl, ott ér a tetőpontra, ahonnét szemre vettem, s tudtam, hogy a nehéz tehervonat nem húzhat fel itt túl fürgén. Mégis, milyen fürgén mehet? A vonal túlfelén magas part emelkedett, fenn a szélén egy

ember fejét láttam felütődni a fűből. Ő talán tudja, milyen gyorsan veszik a tehervonatokat az emelkedőt, s mikor megy a következő délre. Odakiáltottam neki a kérdésemet, ő meg intett, hogy menjek fel.

Szót fogadtam, s amikor a tetőre értem, még négy embert találtam mellette a fűben fekvé. Körülnéztem s azonnal tudtam, kifélék - amerikai cigányok. A nyitott térségen, amely a fák között nyúlt el hátrafelé, több fura szekér állt. Rongyos, félmeztelen gyerekek rajzoltak szerte a táborban, bár láttam, vigyáznak, hogy ne kerüljenek a férfinép közelébe, s ne zaklassák őket. Több sovány, csúnya, robot megtörte asszony piszmogott különböző tábori munkákkal. S észrevettem egy nőt, aki magában ült egyik kocsisülésén, fejét lehorgasztotta, térdét felhúzta az állához, és ernyedten átfogta karjával. Nem látszott boldognak. Olyan volt, mintha semmivel se törődne - ebben tévedtem, mert később rájöttem, hogy van valami, amivel törődik. Az emberi szenvedés teljessége rajzolódott ki arcára, s ráadásul az a tragikus kifejezés, hogy jobban szenvedni már nem tud. Jobban már semmi se fájhat - mintha ezt ábrázolta volna az arca; de ebben is tévedtem.

A fűben feküdtem, a meredek szélén, s a férfinéppel beszélgettem. Rokonok voltunk - testvérek. Én az amerikai hobo, ők az amerikai cigányok. Elégé ismertem a tolvajnyelvüket, ők is az enyémet. Még ketten tartoztak a csapathoz, azok a folyó túlpartján Harrisburgben „vándoroltak”.

A „vándorcigány” amolyan utazó fakír. A két vándorlónak esernyőjavítás volt a boltja; azt azonban nem mondták meg, milyen bolt rejlik valójában az esernyőjavítás mögött, megkérdezni udvariatlanság lett volna.

Pazar nap volt. Egy fuvallat se moccant, s mi sütkéreztünk a rezgő-szikrázó napfényben. Mindenfelé bogarak álmosító zümmögése zsongott, a balzsamos levegő megtelt az édes föld és a kibúvó növények illatával. Túlontúl lusták voltunk a beszélgetésre, csak dűnnyögtünk meg-megállva. És akkor hirtelen emberi kéz tépte szét a békét és nyugalmat.

Két csupasz lábú nyolc-kilenc éves fiú valami kisebb dologban vétett a tábor egyik törvénye ellen - nem tudom, miben -, s az egyik férfi, aki mellettem feküdt, felült és odakiáltott nekik. Ő volt a törzs feje, alacsony homlokú, keskeny szemvágású ember, vékony ajka és torz, kaján vonásai megmagyarázták, miért ugrott fel és meredt meg hangjától a két fiú, mint a megriasztott szarvasok. Riadt félelem ült ki arcukra, és rémülten megfordultak, hogy elfussanak. Utánuk kiáltott, hogy jöjjenek vissza, s az egyik fiú vonakodva, tétován lemaradt: sovány, kicsi alakja némajátékkal ábrázolta a benne folyó küzdelmet a félelem és ésszerűség között. Vissza akart jönni. Értelme és elmúlt tapasztalatai azt mondták neki: visszajönni kisebb rossz, mint elfutni, de ez a kisebb rossz is elég nagy volt, hogy szárnyakat adjon félelmének, és menekülni biztassa lábát.

Addig tétovázott, küszködött, míg el nem érte a fák menedékét, ott megállt. A törzs feje nem üldözte. Odaballagott az egyik szekérhez, és nehéz korbácsot vett elő. Aztán visszajött a nyitott térség közepére, és csendben megállt. Nem beszélt, nem hadonászott. A Törvény volt, kegyetlen és mindenható. Csak állt és várt. És én tudtam, mindenki tudta, a két fiú is a fák mögött, mire vár.

A tétovázó fiú lassan visszajött. Remegő eltökéltség ütött ki arcán. Nem torpant meg. Elszánta magát, hogy kiállja a büntetést. És jegyezzék meg: nem az eredeti vétségért várt rá büntetés, hanem azért, mert elfutott. S ebben a törzsi társadalom főnöke úgy viselkedett csak, mint az a magasrendű társadalom, amelyben élt. Mi megbüntetjük a bűnözőinket, s ha megszöknek és elfutnak, visszahozzuk őket, és súlyosbítjuk a büntetésüket.

A fiú egyenest a főnök elé jött, a szíj csapótávolságában megállt. A korbács keresztülsuhogott a levegőn, s én meglepődve rezzentem össze az ütés erejétől. A vékony, kicsi láb oly nagyon vékony és kicsi volt. Ott, ahol a szíj rátekeredett és belemart, kifehéredett, aztán a fehér csík helyén gonosz hurka dudorodott ki, s mellette itt-ott kicsi lila szivárgás mutatta a felrepedt bőr helyét. A korbács megint kicsapódott, s a fiú egész teste összerándult, úgy várta az ütest, de nem mozdult el a helyéről. Akarata jól tartotta magát. Kidudorodott a második hurka, majd a harmadik. A fiú csak akkor jajdult föl, mikor a negyedik ütés érte. Most már nem bírt nyugton állni, s ettől fogva minden egyes ütésre jajgatva fel-alá táncolt kínjában, de nem akart elszaladni. Ha önkéntelen táncában kikerült a korbács ütőtávolságából, megint visszatáncolt hatáskörébe. S amikor - egy tucat ütés után - befejeződött a dolog, nyüsztve és vinnyogva a kocsik közé húzódott.

A főnök mozdulatlanul állt és várt. A másik fiú előjött a fák közül. De nem jött egyenesen oda. Úgy jött, mint a sunyító kutya, kicsi rémületek fogták el, ilyenkor megfordult és elrohant vagy öt-hat lépést. De mindig megfordult és visszajött, egyre közelebb és közelebb körözött a férfihoz, vinnyogott, s torkában tagolatlan állathangok bugyborékolnak. Láttam, sose néz a férfira. Szeme mindig a korbácsra szegeződött, s olyan rémület volt benne, hogy rosszul lettem tőle - egy elképzelhetetlenül agyonsanyargatott gyerek eszeveszett rémülete. Láttam erős embereket jobbra-balra hullani harcban, vonaglani halálkínjukban, láttam, mikor tucátjával röpítette levegőbe a robbanóbomba szétszaggatott testüket; de ez, higgyék el nekem, szinte tréfa, muzsika, vígjáték volt a szegény gyerek látványához képest.

Megkezdődött a korbácsolás. Az első fiú megkorbácsoltatása gyerekjáték volt mellette. Pillanatok alatt vér csorgott a gyerek vékony kis lába szárán. A fiú táncolt, nyüsztett, kétrét hajolt, s a végén már szinte drótokon rángatott groteszk bábut vélt látni az ember. „Vélt látni”, mondom, mert jajongása meghazudtolta ezt a látszatot, és a valóság bélyegét ütötte rá. Élesen, áthatóan sikoltozott, kiáltása nem volt érdes, csak vékony, nem nélküli gyerekhang. Egyszer aztán a gyerek nem bírta tovább, az értelem elröppent s ő megpróbált elfutni. De a férfi most utánament, elvágta menekülését, ütéseivel mindannyiszor visszaterelte a nyitott térségre.

Akkor félbeszakították. Vad, fojtott kiáltást hallottam. A kocsideszkán ülő asszony leugrott, és odarohant, hogy közbeavatkozzon. A férfi és a gyerek közé ugrott.

- Te is akarsz, mi? - mondta a korbácsos. - Akkor nesze.

Oda vágott a korbáccsal. Az asszony hosszú szoknyát viselt ezért nem a lába szárára célzott. Arcába suhintott a korbáccsal, az asszony pedig védte, amennyire tudta, a kezével és alkarjával, fejét előre hajtotta sovány vállai közé, és sovány vállaival, karjaival fogta fel az ütéseket. Hős anya! Pontosan tudta, mit csinál. A fiú, még mindig jajgatva, eliskolt a szekerek közé. A négy férfi egész idő alatt mellettem feküdt, figyelt, meg se mozdult. Én se mozdultam, megvallom, éspedig szégyenkezés nélkül, bár értelmemnek keményen meg kellett küzdenie természetes indulatommal - hogy felkelek és közbelépek. Ismertem az életet. Mi haszna lett volna abból az asszonynak vagy nekem, ha öt ember agyonver ott a Susquehanna partján? Egyszer láttam egy akasztást, s bár egész lelkem sikoltva tiltakozott, a szájam nem tiltakozott. Ha tiltakozik, alighanem beverik a fejemet revolveraggal, mert úgy szólt a törvény, hogy annak az embernek lógnia kell. És itt, ebben a cigánycsoportban úgy szólt a törvény, hogy az asszonyt meg kell korbácsolni.

Még így is, mindkét esetben nem azért nem avatkoztam bele, mert a törvény parancsolt, hanem azért, mert a törvény erősebb volt, mint én. Ha nem fekszik az a négy férfi mellettem a fűben, szíves-örömezt belegyalogoltam volna a korbácsos emberbe. És eltekintve attól a balesettől, hogy a sok, táborbeli asszony közül valamelyik nekem esik egy késsel vagy egy bunkóval, úgy

hiszem, ronggyá vertem volna. De a négy ember ott feküdt mellettem a fűben. Általuk erősebb volt a törvényük, mint én.

Ó, higgyék el, megszenvedtem a magamét. Láttam már eddig is asszonyt verni, de ilyen verést még sose láttam. Vállán cafatokra szakadt a ruha. Egyik ütés átsiklott karjának fedezékén, és véres hurkát vágott arcán le az álláig. Nem egy, nem két, nem egy tucát, nem két tucát ütés csattant: a korbácsszíj szakadatlanul, végeérhetetlenül csapkodott, tekeredett rá. Ömlött rólam az izzadság, nehezen lélegeztem, s úgy belemarkoltam a fűbe, hogy gyökerestül téptem ki. És értelmem egész idő alatt azt súgta: „Örült! Örült!” Az a daganat az asszony arcán csaknem elbánt velem. Talpra akartam állni, de a mellettem fekvő ember vállamra tette a kezét és lenyomott.

- Nyugi, pajtás, nyugi - figyelmeztetett halkán. Ránéztem. Szeme rebbenés nélkül tekintett az enyémbe. Nagy darab ember volt, széles vállú, kemény izmú; az arca pedig lusta, közömbös, tunya, amelletts barátságos, de szenvedélytelen s egészen lélektelen - egy sötét, rosszindulat és erkölcs nélküli, konok bivalylélek tükre. Az értelem éppen csak pislákolott benne, tisztára állat volt, egy jóindulatú barom, a gorilla erejével és észbeli képességével. Keze súlyosan rám nehezedett, s én éreztem izmai erejét. A másik három baromra pillantottam, ketten zavartalanul és kíváncsiság nélkül feküdtek, a harmadik élvezte a látványt. Észre tértem, izmaim elernyedtek, visszahanyatlottam a fűbe.

Gondolatom visszatért a két hajadonhoz, akikkel aznap együtt reggeliztem. Toronyiránt két mérföld se választotta el őket a színhelytől. Itt, ezen a szélcsendes napon, a jótékonyan sugárzó ég alatt egy nővérüket verte egyik fivérem. Íme, az élet egyik lapja, amit sose láthatnak - s jobb is így, bár e látvány nélkül sohasem értik meg asszonyi testvériségüket, sem maga-magukat, s nem tudják, milyen földből vétettek. Mert nem adatott meg asszonynak, hogy édes illatú szűk szobákban éljen, s közben kicsi testvére legyen az egész világnak.

A korbácsolás véget ért, s az asszony most már jajtalanul visszatért kociülésére. A többi asszony sem ment oda hozzá - akkor rögtön. Félték. De később, illő idő elteltével, odamentek. A férfi eltette korbácsát, és csatlakozott hozzánk: mellettem dobta le magát, a másik oldalamon. Erősen zihált az erőfeszítéstől. Kabátujjával kitörölte szeméből az izzadságot, és kihívón rám nézett. Én hanyagul visszapillantottam rá: akármit csinált is, nem tartozik rám. Nem mentem el túl gyorsan. Még vagy félórát feküdtem ott, ami az adott körülmények között tapintat és illem dolga volt. Cigarettát sodortam a tőlük kért dohányból, s amikor lecsúsztam a parton a sínekre, már megkaptam a szükséges tájékoztatást, hogy elcsíphessem a következő, délnek tartó teher.

No és mi történt? Egy lap volt az élet könyvéből, ennyi az egész; láttam már csúnyább lapokat is. Egyszer-másszor kijelentettem (hallgatóim azt hitték, tréfából), hogy az ember és a többi állat között a legfőbb különbség az, hogy az ember az egyetlen állat, amely rosszul bánik fajtája nőstényeivel. Ebben még a farkas vagy a gyáva coyote sem vétkezik soha. Ezt nem teszi meg még a kutya sem, amely elfajzott a szelídítés során. Ebben a dologban a kutya megőrizte ősi ösztöneit, az ember pedig ősi ösztöneinek nagy részét elvesztette - legalábbis a jó ösztönök nagy részét.

Nincsenek csúnyább lapjai az életnek annál, amit leírtam? Hát olvassák el, mit mondanak a jelentések az Egyesült Államokban folyó gyermekmunkáról - keleten, nyugaton, északon, délen, mindegy, hogy hol -, és vegyék tudomásul, hogy mi, profitélvezők, mindnyájan az élet sokkal csúnyább lapjainak vagyunk szedői és nyomtatói, mint az a Susquehanna menti asszonyverésről szóló egy árva lap.

Lementem a lejtőn vagy száz métert, ott már jó volt a talaj a sínek mellett. Itt el tudom kapni a tehervonatokat, mikor lassan húz fel a dombra. Vagy fél tucat hobót találtam ott, ugyanarra vártak, amire én. Néhányan ultiztak, egy öreg kártyapaklival. Én is beálltam. Egy suvicszórú fiú kevert először. Kövér volt, fiatal és holdvilágképű. Sugárzott róla a jóindulat, már-már csöpögött belőle. Mikor az első lapot osztotta nekem, megállt.

- Te, koma, nem láttalak én már téged valahun?

- Hogyne láttál volna - feleltem. - De akkor nem ez a gönc volt rajtad.

Zavarba jött.

- Emlékszel Buffalóra? - kérdeztem.

Akkor felismert, és nevetve, kiáltozva üdvözölte bennem a bajtársat; Buffalóban ugyanis csíkos ruhát viselt, mivel akkor az Erie megyei börtönbe ülte le éppen a maga kis idejét. Ami azt illeti, az én ruhám is csíkos volt, mert én is a magam kis idejét ültem le.

A játék folytatódott, s én megtudtam, milyen tétben játszunk. A partban meredek és keskeny ösvény ereszkedett alá a folyó felé vagy hét-nyolc métert, s egy forráshoz vezetett. A part szélén játszottunk. Aki veszített, annak egy kicsi, sűrített-tejes konzervdobozban vizet kellett hordania a nyerteseknek.

Lefutott az első játszma, s a néger veszített. Fogta a kis konzervdobozt, és lemászott a part-oldalon, mi pedig fenn ültünk és ugrattuk. Úgy ittunk, mint a gödény. Csak nekem magamnak négyszer kellett vizet hozni, s a többiek ugyanilyen tékozlóan bántak szomjúságukkal. Az ösvény nagyon meredek volt, s a néger fölfelé jövet néha megcsúszott, kilocsantotta a vizet, s mehetett megint vissza. De nem mérgeződött. Éppúgy szívből nevetett, mint bármelyikünk; ezért is csúszott meg olyan gyakran. És megnyugtatót bennünket, hogy csodálatos mennyiségű vizet fog inni, ha majd valaki más veszít.

Mikor eloltottuk a szomjúságunkat, új játszma kezdődött. Megint a néger vesztett, s mi megint pukkadásig vedeltünk. A harmadik és a negyedik játszma ugyanúgy végződött, s a holdvilágképű fekete minden alkalommal majd meghalt a mulatságtól, annyira tetszett neki a szerep, amit a vakszerencse kiosztott rá. És vele együtt mi is majd meghaltunk, annyira mulattunk rajta. Úgy nevettünk, mint a gondtalan gyerekek vagy istenek, ott a part szélén. Emlékszem, a végén úgy éreztem, a nagy nevetéstől leesik a fejem, s addig ittam a konzervdobozból, míg úgy át nem itatódtam, mint a szivacs. Komoly viták folytak, hogy a testünkben tárolódó víz súlyával sikerül-e szerencsésen felkapaszkodnunk a tehervonatra, mikor felhúzza a lejtőn. A helyzet ilyen alakulása csaknem végzett a négerrel. Legalább öt percre fel kellett hagynia a vízfordással, csak feküdt a földön, és hempergett a nevetéstől.

A megnyúló árnyak egyre messzebb s messzebb hajoltak a folyó fölé, eljött a puha, hűvös szürkület, s mi folyvást vizet ittunk. Ébenfa pohárnokunk pedig csak hordta, hordta. Elfelejtettem az asszonyt, akit egy órával ezelőtt megverték. Azt az oldalt már elolvastam, és tovább lapoztam; most ez az új oldal foglalkoztatott, s ha majd a mozdony fűtől a lejtőn, véget ér ez az oldal is, s kezdődik az új; és így megyen tovább az élet könyve, oldalról oldalra, végtelen oldalakon át - amíg az ember fiatal.

Aztán olyan játszma következett, amiben a négernek nem sikerült vesztetnie. Az áldozat egy ösztövré, gyomorhajos forma hobo lett, az, aki legkevesebbet nevetett közülünk. Nekünk nem kell víz - mondtuk -, s ez volt az igazság. Ormuz és India minden kincse, vagy egy légkalapács döngölése sem kényszeríthetett volna még egy csepp vizet csordultig telt porhüvelyembe. A néger csalódottnak látszott, aztán a helyzet magaslatára emelkedett, és úgy gondolta, neki kéne egy kis víz. És nem a levegőbe beszélt. Ivott egy kicsit, aztán még egy kicsit, még egy kicsit. A

bánatos hobo csak mászott fel-le a meredek parton, s a néger egyre csak kért meg kért. Több vizet ivott, mint mi mindannyian együttvéve. A szürkület estévé mélyült, feljöttek a csillagok, s a néger csak ivott. Váltig hiszem, hogy ha a tehervonat füttye fel nem hangzik, még mindig ott volna, vedelné a vizet és a bosszút, a búbanatos hobo pedig fel-le kínlódna. De felhangzott a fütty. A lap végére értünk. Talpra ugrottunk, és felsorakoztunk a pálya mentén.

Már jött fel a teher az emelkedőn, zihálva és köpködve, fényszórója nappallá változtatta az éjt, és kemény vonalú domborművé rajzolta árnyékunkat. A mozdony túlment rajtunk s mi mindnyájan a vonat mellett futottunk, némelyek az oldallétrákra léptek fel, mások „kipöckölték” az üres marhavagonok ajtaját és bemásztak. Én egy vegyes szálfával megrakott nyitott vagonra kaptam el, és félrekúsztam egy kényelmes zugba. A hátamon feküdtem, fejem alá újságpapírt tettem párnának. Fölöttem hunyorogtak a csillagok, s rajokban keringtek előre-hátra, ahogy a vonat a kanyarokban fordult. A csillagokat néztem, úgy aludtam el. Véget ért a nap - egy nap, napjaim közül. Reggel új nap kezdődik, s én fiatal voltam.

„Lebuktam”

Egy „boci-pullmanban”, vagyis köznyelven marhavagonban utaztam Niagara Fallsba. A nyitott kocsit egyébként a céhbeliek „gondola” néven ismerik. De térjünk vissza a tárgyhoz. Délután érkeztem meg, s a tehervonattól egyenest a vízeséshez siettem. Mihelyt szemem megtelt a lezuhogó víz csodálátságával, elvesztem. Nem tudtam annyi időre elszakadni tőle, hogy vacsorát „tarháljak” a „héderekben” (lakásokban). Még egy „behívó” sem tudott volna elcsábítani. Leszállt az éj, gyönyörű, holdvilágos éjszaka, s én ott ácsorogtam a vízesésnél még tizenegy óra után is. Akkor aztán valami helyet kellett felhajtanom, ahol „durmolhatok”.

„Durmolni”, „kummantani”, „szundizni”, „húzni a lóbórt”, mind ugyanazt jelenti: nevezetesen aludni. Valamiképpen az a szímatom volt, hogy hobók számára Niagara Falls „rossz” város, és kifelé tartottam a környékre. Átmásztam egy kerítésen, s a mezőn „szundiztam”. A zsaru itt sose talál meg, hízelegtem magamnak. A hátamon feküdtem a fűben, s úgy aludtam, mint a csecsemők. Oly zsongító meleg volt, hogy egész éjszaka egyszer sem ébredtem fel. De az első derengő szürke fényre felébredtem, s eszembe jutott a csodálatos vízesés. Átmásztam a kerítésen, és elindultam az úton, hogy még egy pillantást vessek rá. Kora hajnal volt, még nem múlt el öt óra, s nyolc óráig nem tarhálhattam reggelit. Addig legalább három órát tölthetek a folyónál. Ó, jaj! a sors nem engedte meg, hogy a folyót és a vízesést viszontláthassam.

A város még aludt, mikor beérkeztem. Amint ott mentem a csendes utcán, három ember jött velem szembe a járdán. Egymás mellett lépkedtek. Korán kelő hobók, gondoltam. Ez a feltevés nem bizonyult egészen helytállónak. Csak hatvanhat egész kétharmad százalékban igazolódott. A két szélső ember hobo volt, annak rendje s módja szerint, de a középső nem volt az. A járda szélére irányítottam lépteimet, hogy az együttes elmeihessen mellettem. De nem ment el. A középső ember szólt valamit, mindhárman megálltak, s a középső hozzám fordult.

Abban a pillanatban tudtam, honnan fúj a szél. „Fakabát” volt, s a két hobo a foglya. A törvény felkelt, és kicsi férgek vadászott. Én is fereg voltam. Ha gazdagabb vagyok az elkövetkező néhány hónap tapasztalatával, megfordulok s elrohanok, mint a szélvész. A detektív talán utánam lö, de el is kellett volna találnia, hogy elcsípjen. A világért sem futott volna utánam, mert két elfogott hobo többet ér egy meglépő hobónál. De én csak álltam, mint számár a hegyen, mikor feltartóztatott. Társalgásunk rövid volt.

- Melyik szállóban laksz? - kérdezte.

Megfogott. Nem laktam szállóban, s mivel a város egyetlen szállójának a nevét se tudtam, egyikről sem állíthattam, hogy ott szálltam meg. Aztán meg túl korán fenn voltam. Minden ellenem szólt.

- Épp most érkeztem - mondtam.

- Helyes, akkor megfordulsz, és előttem mész, de nem sietsz nagyon előre. Valaki beszélni akar veled.

„Lebuktam.” Tudtam, ki akar beszélni velem. Sarkamban a „fakabáttal” s a két hobóval, a zsaru utasításai szerint a városi fogdába vezettem a menetet. Ott megmotoztak, és jegyzékbe vették a nevünket. Már elfelejtettem, milyen néven kerültem a jegyzékbe. Azt mondtam, Jack Drake-nak hívnak, de mikor megmotoztak, Jack London névre címzett levelet találtak nálam. Ebből baj lett, magyarázkodni kellett, de azóta az egész kiesett az emlékezetemből, s a mai napig sem tudom, hogy Jack Drake vagy Jack London néven buktam-e le. De egyiknek vagy másiknak ott kell lennie ma is Niagara Falls fogoly-jegyzékében. Utánjárással tisztázni

lehetne a dolgot. Az időpont nagyjából 1894 júliusának második fele volt. Néhány nappal a letartóztatásom után kezdődött a nagy vasutassztrájk.

Az irodáról a „Hobo”-ba vezettek és bezártak. A „Hobo” a börtön egyik része, nagy vaskalitka, ahová a kisebb bűnösöket zárják. Mivel a kisebb bűnösök főcsoportját a hobók jelentik, a fent említett vaskalickát Hobónak nevezték el. Itt több hobóval találkoztunk; aznap reggel buktak le. Gyors egymásutánban kinyitották az ajtót, s két vagy három új foglyot löktek be közénk. Végül, mikor összesen tizenhatan voltunk már, felvezettek bennünket a tárgyalóterembe.

És most hűségesen leírom, mi történt a tárgyalóteremben, mert elárulom, hogy hazafias amerikai állampolgárságomat olyan megrázkódtatás érte itt, amit azóta se hevert ki egészen.

A tárgyalóteremben tizenhat fogoly volt, valamint a bíró és két börtönőr. A bíró, úgy látszik, a jegyző szerepét is maga töltötte be. Tanú nem volt. Nem voltak jelen Niagara Falls polgárai, hogy nézzék és lássák, hogyan szolgáltatnak igazságot az ő közösségükben. A bíró az előtte fekvő listára nézett, és egy nevet mondott. Felállt az egyik hobo. A bíró a börtönőrrre pillantott. - Csavargás, bíró úr - mondta a börtönőr. - Harminc nap - mondta a bíró úr. A hobo leült, a bíró egy másik nevet olvasott fel, s egy másik hobo állt fel.

Ennek a hobónak a tárgyalása vagy tizenöt másodpercig tartott. A következő hobo tárgyalása ugyanolyan gyorsan folyt le. - Csavargás, bíró úr - mondta az őr. - Harminc nap - mondta a bíró úr. Így ment ez, mint az óramű, egy hobo: tizenöt másodperc - és harminc nap.

Ezek a nyomorult néma barmok, gondoltam magamban. De azt nézzék meg, ha rám kerül a sor; majd én „dumálok” egy kicsit a bíró úrnak. Az előadás folyamán a nagyságos bíró úr valami szeszélytől vezettetve egyikünknek alkalmat adott, hogy beszéljen. Mintha a véletlen akarta volna, ez az ember nem volt igazi hobo. Hiányoztak róla a hivatásos „vagány” jegyei. Ha odajön hozzánk, többiekhez, míg a víztartónál tehervonatra vártunk, habozás nélkül az „ürgék” közé soroljuk. Üрге annyit tesz, mind zöldfülű, Hobo-országban. Ez az ürge meglehetősen előrehaladt a korban - úgy vélem, valahol negyvenöt körül járhatott. Válla kicsit előregömbült, viharvert arcát barázdák szántották.

Története szerint kocsisa volt sok évig valamilyen cégnek a New York állambeli Lockportban (ha jól emlékszem), a cég letört, s végül az 1893-as nehéz évben feladta az üzletet. A kocsist végig megtartották, bár a vége felé már nagyon rendszertelen volt a munkája. Beszélt, beszélt, s hosszasan magyarázgatta, mennyi gonddal-bajjal keresett munkát (hisz annyian voltak munka nélkül) a következő hónapokban, végül úgy döntött, hogy jobb munkaalkalmat fog találni a Tavaknál, és elindult Buffalo felé, persze „leégett” s idekerült. Ez volt az egész.

- Harminc nap - mondta a bíró úr, és a következő hobót szólította.

Nevezett hobo felállt. - Csavargás, bíró úr - mondta az őr, és a bíró úr azt mondta rá: - Harminc nap.

Ez így ment tovább, minden hobónak tizenöt másodperc és harminc nap jutott. Az igazság gépezete egyenletesen örölt. Tekintetbe véve a korai időpontot, nagyon valószínű volt, hogy a bíró úr még nem reggelizett, s ezért sietett.

De az én amerikai vérem felforrt. Mögöttem amerikai őseim sok-sok nemzedéke állt. Az egyik szabadságjog, amiért ezek az ősök harcoltak és meghaltak, az esküdszéki tárgyalás joga volt. Ezt kaptam vérfestette szent örökségül, s most rajtam a sor, hogy kiálljak mellette. Rendben van, fenyegetőztem magamban, csak várjunk, míg rám kerül a sor.

Rám került. Nevemen (mindegy melyiken) szólítottak, s én felálltam. - Csavargás, bíró úr - mondta az ör, és én megszólaltam. De ugyanakkor a bíró úr is megszólalt, és azt mondta: - Harminc nap. - Tiltakozni kezdtem, de a bíró úr akkor már a következő hobót szólította a listáról. Arra még azért volt ideje, hogy rám szóljon: - Fogd be a szád! - Az ör erőszakkal leültetett. És a következő pillanatban a soros hobo megkapta a harminc napját, s az utána jövő is éppen kapta már a magáét.

Mikor mindnyájunkat elintézték, mindegyik vagányt harminc nappal, a bíró úr, mielőtt még elbocsátott volna bennünket, hirtelen a lockporti fuvaroshoz fordult - az egyetlen emberhez, akit beszélni engedett.

- Miért hagyta ott a munkáját? - kérdezte.

A fuvaros már elmagyarázta, hogy a munka hagyta ott őt, s a kérdés megdőbbentette.

- Bíró úr - kezdte zavartan -, igen furcsát tetszik kérdezni.

- Még harminc nap, mert otthagya a munkáját - mondta a bíró úr, s a tárgyalás befejeződött. A fuvaros hatvan napot kapott összesen, mi többiek harmincat, ez volt a végeredmény.

Levittek bennünket, és reggelit adtak. A börtönreggelikhez mérve elég jó volt, s a legjobb, amit az elkövetkezendő hónapban kaptam.

Ami engem illet, csak szédelegtem. Itt álltam elítélve, egy tárgyalási komédia után, ahol nemcsak az esküdtszéki tárgyalás jogától fosztottak meg, hanem attól a jogtól is, hogy beismerjem vagy tagadjam bűnösségemet. Őseim harcának még egy eredménye villant át az agyamon - a habeas corpus. Majd én megmutatom nekik. De mikor ügyvédet kértem, kinevettek. A habeas corpus rendjénvaló, de mit használ nekem, ha nem tudok senkivel érintkezésbe lépni a börtönön kívül. De megmutatom nekik. Nem tarthatnak a börtönben örökké. Csak várjanak, míg kiszabadulok, ennyi az egész. Majd az orrukra koppintok. Ismerem valamelyest a törvényt s a magam jogait, és leleplezem, hogyan élnek vissza az igazságszolgáltatással. Szemem előtt kártérítési perek és szenzációs újságcímek táncoltak, mikor a börtönőrök bejöttek, és átlökdöstek bennünket a nagyirodába.

Egy rendőr bilincset kattintott a jobb csuklómra. (Ahá, gondoltam, újabb méltánytalanság, csak várjanak, míg kiszabadulok.) A bilincs másik szárnyát egy néger bal csuklójára kattintotta. A néger igen magas volt, jóval száznyolcvan centi fölött - olyan magas, hogy amikor egymás mellett álltunk, keze kicsit megemelte az enyémet a karpereccel. És ő volt a legvidámabb és legrongyosabb néger, akit életemben láttam.

Mindnyájunkat így, páronként, bilincseltek össze. Mikor ez megtörtént, egy fényes, nikkelezett acélláncot hoztak, végigvezették a bilincsek csuklóján, s lelakatolták a kettős sor elején és végén. Összeláncolt rabcsapat lettünk. Elhangzott az „indulni” parancs, s mi két tiszt őrizetében kivonultunk az utcára. A magas négernek meg nekem jutott a díshely. Mi vezettük a menetet.

A börtön síri félhomálya után vakított a kinti napfény. Sose éreztem ilyen édesnek, mint most, rabsorban, csörgő láncon, s tudtam, hogy hamarosan elbúcsúzhatom tőle harminc napra. Végigvonultunk Niagara Falls utcáin a vasútállomáshoz, megbámultak a kíváncsi járókelők, s főként egy csoport turista az egyik szálloda teraszáról, mikor elvonultunk előtte.

A lánc elég laza volt, nagy csörögve-zörögve letelepedtünk a dohányzókocsi ülésére. Bármennyire lobogtam is a gyalázat miatt, amit rajtam és atyáimon elkövettek, annál mégis prózaibb és gyakorlatibb voltam, hogysem elveszítem a fejemet. Harminc titokzatos nap várt rám, s én kerestem valakit, aki ismeri a dörgést. Mert annyit megtudtam, hogy nem valami

kicsi, száz-egynéhány foglyos börtönöcskébe visznek, hanem komoly fogházba, ahol pár ezer rab ül, tíz naptól tíz évig terjedő büntetéssel.

Mögöttem, csuklójánál fogva a lánchoz kapcsolva, egy zömök, nehéz csontú, erős izmú ember ült. Harmincöt és negyven között járhatott. Szemügyre vettem. Szeme sarkában humort, mosolyt és kedvességet láttam. Egyébként barom-állat volt, teljesen erkölcstelen, a barom-állat minden szenvedélyével és zabolátlan erőszakosságával. A szeme sarka mentette meg, az békített meg vele - a háborítatlan vadállat humora, mosolya és kedvessége.

Ő volt az én emberem. Igyekeztem „összehaverkodni” vele. Míg bilincspárom, a magas néger kuncogva és nevetve gyászolt valami szennyes fehérneműt, amit letartóztatása miatt biztosan el fog veszíteni, s amíg a vonat Buffalo felé zakatolt, én a mögöttem ülő emberrel beszélgettem. Üres volt a pipája. Megtömtem a drága dohányommal - egy tömésből egy tucat cigarettát lehetett volna sodorni. Igen, minél többet beszélünk, annál biztosabb lettem, hogy ő az én emberem, s megfelezttem vele az egész dohányomat.

Mármost történetesen én amolyan folyékony szervezet vagyok, elég közel állok az élethez, hogy csaknem mindenhez alkalmazkodjam. Eltökéltem, hogy alkalmazkodom ehhez az emberhez, bár nem is álmodtam, milyen rendkívül hasznos elhatározást követek. Még nem járta meg azt a fogházat, ahová mentünk, de már leült egy, két és öt „mázsát” (a „mázsa” egy évet jelent) különböző börtönökben, és nagy tudományra tett szert. Elég jól összecimboráltunk, és megdobbant a szívem, mikor arra intett, hogy csak őt kövessem. Ő „Jack”-nek szólított engem, én „Jack”-nek szólítottam őt.

A vonat megállt egy állomáson, tán öt mérföldre Buffalótól, s mi, összeláncolt rabok, leszálltunk. Nem emlékszem az állomás nevére, de biztosra veszem, hogy egyike a következőknek: Rocklyn, Rockwood, Black Rock, Rockcastle vagy Newcastle. De bárhogy hívták is, egy keveset gyalogoltunk, aztán villamosra raktak bennünket. Régimódi kocsi volt, mindkét oldalán egy-egy ülés futott végig teljes hosszában. Az egyik oldalon ülő utasokat felkérték, hogy üljenek át a másik oldalra, mi pedig nagy láncsörgéssel elfoglaltuk a helyüket. Emlékszem, szemben ültünk velük, s az asszonyok rémült arckifejezésére is emlékszem, akik kétségkívül elítélt gyilkosoknak és bankrablóknak hittek bennünket. Igyekeztem a lehető legvadabb képet vágni, de az én bilincspárom, a túl boldog néger egyre csak forgatta a szemét, nevetett és ezt ismételte: „Ó, istenkém! Ó, istenkém!”

Leszálltunk a villamosról, még egy kicsit gyalogoltunk, és bevezettek bennünket az Erie megyei fegyházba. Itt jegyzékbe vettek bennünket, s ebben a jegyzékben egyik vagy másik nevem megtalálható. Azt is közölték velünk, hogy az irodában kell hagynunk minden értékünket: pénzt, dohányt, gyufát, bicskát és így tovább.

Új cimborám megrázta felém a fejét.

- Ha nem hagyják itt a holmijukat, odabent elkobozzák - figyelmeztetett az irodista.

Cimborám csak rázta a fejét. Mozdulatait a többiek háta mögé rejtve, buzgón matatott a kezével. (Bilincseinket már levették.) Megfigyeltem s követtem példáját: zsebkendőmből batyut kötöttem mindannak, amit be akartam vinni. A batyut mindketten az ingünkbe csúsztattuk. Észrevettem, hogy fogolytársaink, egy-kettő kivételével, akinek órája volt, nem adták át holmijukat az irodistának. Eltökélték, hogy valamiképpen becsempészik, s a szerencsére bízták magukat; de nem voltak olyan okosak, mint az én cimborám, mert nem kötötték a dolgaikat batyuba.

Előbbi őrök összeszedték a bilincseket és a láncot, s elindultak Niagara Fallsba, minket pedig új őrök vezetésével a börtönbe vittek. Mialatt az irodában álltunk, számunk más, újonnan, érkezett rabcsoportokkal szaporodott, úgy, hogy menetünk most már jó negyven-ötven tagból állt.

Tudjátok meg, ti börtönt-sosejártak, hogy egy nagy börtönben éppoly korlátozott a közlekedés, mint a kereskedelem volt a középkorban. Ha az ember egyszer bekerül a börtönbe, nem mászkálhat tetszése szerint. Néhány lépés után mindig nagy vasajtókba vagy kapukba ütközik, s azokat állandóan zárva tartják. Mi a borbélyműhelybe igyekeztünk, de több ízben vesztegelniünk kellett, míg ajtót nyitottak nekünk, így vesztegeltünk például az első „csarnokban”, ahová beléptünk. A csarnok nem valami folyosóféle. Képzelsenek el egy téglatestet, amely téglából épült, hét emelet magas, mindegyik emelete egy cellasor, soronként mondjuk ötven cellával - egyszóval képzelsenek el egy óriási lépesméz-téglatestet. Tegyük ezt a téglatestet a földre, zárják körös-körül falakkal, és húzzanak fölébe tetőt. Egy-egy ilyen téglatest alkot az épület burkával egyetemben egy „csarnokot” az Erie megyei fegyházban. Hogy teljes legyen a kép, képzeljék oda még ezt: keskeny vaskorlátos erkély fut véges-végig minden egyes cellasoron, s a hosszúkas téglatest két végén valamennyi erkélyt keskeny vészkijárat vaslépcsők rendszere köti össze mindkét oldalon.

Megálltunk az első csarnokban, valami őrre vártunk, hogy ajtót nyisson. Itt-ott kopaszra nyírt, borotvált arcú fegyencek járkáltak csíkos rabruhában. Megakadt a szemem az egyik ilyen fegyencen, felettünk a harmadik cellasor erkélyén. Kint állt az erkélyen, előrehajolt, karját a korlátra támasztotta, s látnivalóan megfélemlített jelenlétünkről. Úgy tetszett, a semmiségbe mered. Cimborám halk, sziszegő hangot hallatott. A fegyenc lepillantott. Jeleket váltottak egymással. Aztán felrepült a levegőbe cimborám zsebkendő batyuja. A fegyenc elkapta, villámgyorsan eltüntette az ingében, és újfent a semmibe meredt. Cimborám szólt, hogy kövessem példáját. Kilestem az alkalmat, mikor az őr hátat fordít, s az én batyum is követte a másikat a fegyenc ingébe.

Egy perccel később kinyílt az ajtó, s mi egy sorban bevonultunk a borbélyműhelybe. Több rabruhás ember dolgozott odabenn, a rab-borbélyok. Fürdőkádakat, forró vizet, szappant és súrolókefét is találtunk. Megparancsolták, hogy vetközzünk le, fürödjünk meg, és mindenki keféje le a szomszédja hátát - ez a kötelező fürdő fölösleges óvatosság volt, mert a börtönben nyüzsgtek a férgek. Fürdés után mindnyájan vászon ruhászsákot kaptunk.

- Rakjátok minden ruhátokat a zsákba - mondta az őr. - Kár a csempészséssel próbálkozni. Úgyis meztelenül sorakoztok a vizsgálatra. Akik harminc napot vagy kevesebbet kaptak, megtarthatják a cipőjüket, a nadrágtartójukat. Akik harminc napnál többet kaptak, nem tarthatnak meg semmit.

A kijelentést nagy megdöbbenés fogadta. Hogyan csempészhetnek át meztelen emberek bármit is egy vizsgálaton? Csak a haverom meg én úsztuk meg a dolgot. Itt azonban munkába léptek a borbélyok. A szegény újonnan jöttek közé vegyültek, és kedvesen ajánlkoztak, hogy megőrzik értékes kis holmijukat, és később a nap folyamán visszaadják. Nagy emberbarátok voltak ezek a borbélyok - a szájukkal. Tüstént akkora kirakodás támadt, mint Fra Filippo Lippi esetében. Gyufa, dohány, cigarettapapír, pipa, bicska, pénz, minden a borbélyok bő ingébe vándorolt. Csak úgy dagadoztak a zsákmánytól, s az őrök úgy tettek, mintha nem látnák. Hogy röviden végezzünk a mesével: soha semmit nem adtak vissza. A borbélyoknak eszük ágában sem volt, hogy visszaadják, amit kaptak. Törvényesen a magukénak tekintették. Ez volt a borbélyműhely vámja. Amint később rájöttem, sokféle vám volt a börtönben; és úgy hozta a sors, hogy én is a vámszedők közé tartozzam - hála új cimborámnak.

Több szék volt, s a borbélyok gyorsan dolgoztak. Soha életemben nem láttam még olyan gyors borotválásokat és hajvágásokat, mint abban a műhelyben. Beszappanoztuk magunkat, s a borbélyok megborotváltak, átlagban percenként egy embert. A hajvágás valamicskével tovább tartott. Három perc alatt leborotválták arcomról tizennyolc évem pelyheit, a fejem meg olyan sima lett, mint a biliárdgolyó, csak holmi sörtemező sarjadozott rajta. Szakáll, bajusz éppúgy lejött, mint a ruhánk s mindenünk. Szavamra mondom, ritka lóköté-forma banda lettünk, mire végimentek rajtunk. Addig nem eszméltem rá, milyen komisz népség vagyunk egészében.

Aztán egyes sorban álltunk, negyvenen vagy ötvenen, meztelenül, mint Kipling hősei, akik megostromolták Lung-tungpent. Könnyű volt megmótozni bennünket. Csak a cipőnk maradt meg, s jómagunk. Két vagy három meggondolatlan lélek nem hitt a borbélyoknak, megtalálták náluk a holmikat - amely holmikat, nevezetesen a dohányt, pipát, gyufát és aprópénzt egykettőre elkobozták. Ennek végeztével behozták új ruhánkat - merev rabinget, feltűnően csíkozott kabátot és nadrágot. Mindig azt képzeltem magamban, hogy csíkos rabruhát csak arra az emberre adnak, akit főbenjáró bűnért ítélnék el. Most már nem képzeltem semmit, hanem felvettem a szégyen jelét, s megkaptam első kóistolómat a rab-trappból.

Egyes sorban, közel egymáshoz felálltunk, mindenki az előtte levő ember vállára tette a kezét, így vonultunk egy másik nagy csarnokba. Itt hosszú sorban a fal mellé állítottak, és megparancsolták, hogy meztelenítsük le a bal karunkat. Egy fiatalember, egy orvostanhallgató, aki éppen a magunkfajta barmokon szerezte meg a gyakorlatát, végiment a soron. Vagy négyszer olyan gyorsan oltott, mint ahogy a borbélyok borotváltak. Végül figyelmeztetett, ne dörzsöljük semmihez a karunkat, hagyjuk megszáradni a vért, hadd varasodjék, aztán celláinkba vezettek bennünket. Itt cimborám és én elváltunk, de előbb még odasúgta nekem: - Szívd ki!

Mihelyt bezártak, teljesen kiszívtam a karomat. Láttam később embereket, akik nem szívták ki, s akiknek szörnyű lyuk támadt a karjukon, akkora, hogy beledughattam volna az öklömet. Az ő hibájuk volt. Miért nem szívták ki?

Cellámban már lakott egy ember: leendő cellatársam. Fiatal, férfias fickó volt, nem túl beszédes, de nagyon ügyes, pompásabb fickót nem találhatott volna az ember egy napi járóföldön belül, annak ellenére, hogy nemrégiben ülte le két éves büntetését valamelyik ohioi fegyházban.

Alig ültem félórát a cellámban, egy fegyenc ballagott végig az erkélyen, és benézett hozzánk. A cimborám volt. Szabad mozgást kapott a csarnokban, magyarázta meg a dolgot. Reggel hatkor kiengedik, és csak este kilenckor csukják be megint. Ismerte a „brancsot” abban a csarnokban, és rögvést afféle bizalmivá nevezték ki, akit szakszerűen „csarnokosnak” hívnak. Az, aki kinevezte, ugyancsak fogoly és bizalmi volt, s az „első csarnokos” tisztét viselte. Ebben a csarnokban tizenhárom csarnokos volt. Tizen egy-egy cellasorra figyeltek, az első, második és harmadik csarnokos parancsnoksága alatt.

Nekünk, újonnan jötteknek aznap a cellában kell maradnunk, közölte a cimborám, hogy az oltás megfoganhasson. Másnap reggel kemény munkára fognak majd a börtönudvaron.

- De én majd kimentelek a munkából, amint lehet - ígerte -, kirúgatom az egyik csarnokost, és helyébe tétellek.

Ingébe dugta a kezét, elővette zsebkendőmet, értékes holmimmal, bedugta a rácson, és továbbment az erkélyen.

Kinyitottam a batyut. Minden megvolt, még egy szál gyufa sem hiányzott. Cellatársamnak is adtam egy sodrásra valót. Mikor gyufát akartam gyűjtani, megállított. Hítvány, vékony pokróc feküdt mindkettőnk ágyán lepedőnek. Keskeny csíkot tépett a vékony anyagból, és szorosan, menetelesen hosszú, keskeny hengerré sodorta. Ezt gyűjtotta meg a drága gyufával. A szorosra

csavart gyapjúhenger nem kapott lángra, végén lassan izzott-füstölgött a parázs. Órákig ég az ilyen. Cellatársam „taplónak” nevezte. Ha pedig új taplót sodor az ember, odaérteti végét a régihez, rájuk fúj, és így átviszi az izzó parazsat. Bizony, leckéket adhattunk volna Prometheusnak tűztakargatásból.

Tizenkettőkor beadták az ebédet. Ketrecajtónk alján kicsi nyílás volt, olyan, mint a baromfiólak kifutó kapuja. Ezen keresztül belöktek két karéj száraz kenyeret és két csajka „levest”. Egy-egy adag leves körülbelül egy liter forró vízből állt, tetején egyetlen árva zsírkarika úszkált. Valamicske só is volt a vízben.

Megittuk a levest, a kenyeret azonban nem ettük meg. Nem mintha nem lettünk volna éhesek, vagy a kenyér ehetetlen lett volna. Egész tűrhető kenyér volt. De más célokra kellett. Cellatársam felfedezte, hogy cellánkban hemzseg a poloska. A téglák közt, a kihullott malter helyén minden résben és repedésben nagy poloskatelepek virultak. A bennszülöttek még fényes napvilággal is előmerészkedtek, és százával rajzottak a falakon és a mennyezeten. Cellatársam nagy bölcsességet tanúsított a vadállatok dolgában. Miként Roland vitéz, rettenhetetlenül ajkához emelte a harci kürtöt. Ilyen csatát még nem látott a világ. Órákig tartott. Valóságos mészárlás volt. S amikor az életben maradtak téglá- és malter-erődítményeikbe menekültek, munkánknak csak az első fele ért véget. Nagy falatokban rágtuk a kenyerünket, míg olyan halmazállapotú nem lett, mint a gitt. Ha egy megfutamodó harcos bemenekült a téglák közé egy résbe, tüstént odanyomtunk egy darab megcsócsált kenyeret és befalaztuk. Gürcöltünk, míg a világosság homályá nem tompult, s amíg minden lyukat, zugot, hasadékot el nem zártunk. Megborzongok, ha eszembe jut, micsoda tragédiák, micsoda éhenpusztulás és kannibalizmus játszódhatott le a kenyérral betapasztott sáncok mögött.

Fáradtan, éhesen dobtuk magunkat fekvőhelyünkre, és vártuk a vacsorát. Derekas és eredményes munkát végeztünk. A következő hetekben legalább már nem szenvedünk a férgek csapataitól. Lemondtunk az ebédünkről, gyomrunk rovására megmentettük a bőrünket, de elégedettek voltunk. Ó, mily hiábavaló az emberi erőfeszítés. Alig fejeztük be hosszú munkánkat, mikor egy őr kinyitotta az ajtót. Átcsoportosították a foglyokat, s minket más cellába zártak, két emelettel feljebb.

Másnap kora reggel kinyitották cellánkat, s lenn a csarnokban több száz fogoly felállt a rabtrappra, és kivonult a börtönudvarra dolgozni. Az Erie-csatorna éppen az Erie megyei fegyház udvara mellett folyik el. Csónakokat kellett kiraknunk; vállunkon, mint a vasúti talpfákat, hatalmas keresztrudakat vittünk a börtönbe. Munka közben felmértem a helyzetet, és a szökés eshetőségeit tanulmányoztam. Sehol semmi, a lehetőségnek még a leghalványabb látszata se. A fal tetején ismétlőpuskával felfegyverzett őrk járáltak, s elmondták, hogy az őrtoronyban gépfegyverek vannak.

Nem estem kétségbe. Harminc nap nem olyan hosszú idő. Kivárom azt a harminc napot, és kibővítem vele az anyagomat, amit szabadulásom után az igazság vérszopói ellen akarok felhasználni. Majd megmutatom, mire képes egy amerikai fiú, ha úgy megtiporják jogait és jussát, mint az enyémet. Megtagadták tőlem az esküdszéki tárgyalás jogát; megfosztottak attól, hogy bűnösségemet beismerjem vagy tagadjam; még a tárgyalást is megtagadták tőlem (mert azt, amin Niagara Fallsban végigmentem, nem tekintettem tárgyalásnak); nem engedték meg, hogy egy ügyvéddel vagy bárki mással érintkezésbe lépjek, tehát megtagadták tőlem azt a jogot, hogy perbe idézést követelhessek; arcomat megborotválták, hajamat kurtára nyírták, csikos fegyencruhát húztak testemre; nehéz munkát kellett végeznem kenyéren és vízen, és menetelnem kellett a megszégyenítő rab-trappban, fegyveres őrk felügyelete alatt - s mindezt miért? Mit tettem? Milyen bünt követtem el Niagara Falls jámbor polgárai ellen, hogy ilyen bosszút álljanak rajtam? Még a „kinnalvás” rendeletüket sem szegtem meg. Törvénykezési

hatáskörükön kívül, vidéken aludtam aznap éjszaka. Még csak ennivalót sem koldultam, „lővét” sem dariztam utcáikon. Nem csináltam mást, csak mentem a járdájukon, és néztem a vacak vízésésüket. Mi ebben a bűn? Forma szerint semmiféle rendbontással nem vétkeztem. Rendben van, majd megmutatom, ha kijutok.

Másnap beszéltem egy őrrrel. Ügyvédért akartam küldeni. Az őt kinevetett. A többi őt szintűgy. Valóban incommunicado voltam, ami a külvilágot illeti. Megpróbáltam levelet írni, de megtudtam, hogy a börtönvezetőség minden levelet elolvas, cenzúráz vagy elkoboz, és hogy a „rövidlejárátúaknak” egyébként sem szabad levelet írniuk. Kicsit később megpróbáltam szabaduló emberekkel leveleket kicsempésztetni, de megtudtam, hogy megmotozták őket, a leveleket megtalálták és megsemmisítették. Annyi baj legyen. Annál feketébbre festhetem a dolgot, ha majd kiszabadulok.

De ahogy teltek a börtönnapok (ezt majd a következő fejezetben írom meg), egy kicsit „okosodtam”. Hihetetlen, szörnyűséges történeteket hallottam a rendőrségről, rendőrbíróságokról és az ügyvédekről. Emberek, foglyok elmondták nekem, milyen rettenetes tapasztalatokat szereztek a nagyvárosok rendőrségeinél. És hallomásból sokkal rettenetesebb történeteket meséltek nekem emberekről, akik a rendőrség kezében haltak meg, s ezért maguk nem tehettek tanúbizonyságot. Évekkel később a Lexow-bizottság jelentésében igaz és sokkal rettenetesebb történeteket olvastam az elmondottaknál. De rabságom első napjaiban gúnyolódtam azon, amit hallottam. A napok múlásával azonban egyre kevésbé hitetlenkedtem. Hihetetlen és szörnyűséges dolgokat láttam saját szememmel ott a börtönben. És minél kevésbé kételkedtem, annál mélyebb tisztelettel gondoltam a törvény vérebeire és az igazságszolgáltatás egész intézményére. Méltatlankodásom elapadt, s lényembe a félelem árja tódult. Végre tisztán láttam, mi ellen akarok támadni. Szelíd és alázatos lettem. Napról napra szilárdabban eltökéltem, hogy nem csapok lármát, ha kiszabadultam. Szabadulásomkor csak annyit kérek, hogy eltűnhessek a színről. És csakugyan így tettem, mikor elbocsátottak. Befogtam a számát, halkan jártam, és bölcsebb, alázatosabb emberként lopóztam át Pennsylvaniába.

A siti

Két napig dolgoztam a börtönudvaron. Nehéz volt a munka, kikészültem, noha lazáltam, amikor csak lehetett. A koszt volt az oka. Senki emberfia nem tudott volna keményen dolgozni ilyen kosztban. Kenyér és víz, ezt kaptuk, semmi mást. Egyszer egy héten állítólag húst kellett volna kapnunk; de a hús nem mindig jutott el hozzánk, és nem számított, hogy az ember egy héten egyszer megkóstolja-e vagy sem, mert a leveskészítésnél úgyszólván kifőztek belőle minden táperőt.

Azonkívül a „kenyér és víz” étrendnek is volt egy lényegbevágó fogyatéka. Vízet bőven kaptunk, de kenyérből nem adtak eleget. Egy-egy kenyéradag akkora lehetett, mint az ember két ökle, s minden rab három adagot kapott naponta. Egyvalamit azonban meg kell mondanom: javára szolgált a víznek az - hogy forró volt. Reggel „kávének” tisztelték, délből „levesnek” hívták, este „teának” csúfolták. De mindannyiszor ugyanaz a jó öreg víz volt. A rabok „elbolondított víznek” nevezték. Reggel fekete volt, színét annak köszönhette, hogy megégett kenyérmorzsával forralták fel. Délben szín nélkül kaptuk, sóval és egy zsírkarikával szaporítva. Este valami bíbor-aranybarna színnel hozták, s ezen megtört minden feltevés: teának fene hitvány volt, de forró víznek pazar.

Éhes banda voltunk mi ott az Erie megyei fegyházban. Csak a „hosszúlejárátúak” tudták, mi az: eleget enni. Ennek az volt az oka, hogy egy idő múltán meghaltak volna azon a táplálékon, amit mi „rövidlejárátúak” kaptunk. Tudom, hogy a hosszúlejárátúak tartalmasabb kosztot kaptak, mert egy egész sort megtöltöttek a csarnokunk földszintjén, s amikor bizalmi lettem, szétosztáskor meg-megloptam az ennivalójukat. Az ember nem élhet pusztán kenyéren, főképp, ha abból sincs elég.

Cimborám hordta szét az ételt. Miután két napig dolgoztam a börtönudvaron, kivettek a cellámból, és megtettek bizalminak, „csarnokosnak”. Reggel és este mi adtuk be a kenyeret a rabok cellájába; tizenkettőkor azonban más módszert alkalmaztunk. A fegyencek hosszú sorban bevonultak munkáról. Mikor beléptek a csarnokunk ajtaján, felhagytak a rab-trappal, és levették kezüket társuk válláról. Közvetlenül az ajtó mellett tálcákon halomban állt a kenyér, s az első csarnokos és még két közönséges csarnokos örökölt mellette. Én voltam az egyik. Nekünk kellett tartanunk a tálcát, míg a fegyencek sora elvonult mellette. Mihelyt kiürült az a tálca, amelyet én tartottam, a másik csarnokos foglalta el a helyemet egy teli tálcával. A sor pedig folyvást lépkedett előre, minden ember kinyújtotta a kezét, és levett egy adag kenyeret a feléje nyújtott tálcáról.

Más volt az első csarnokos feladata, ő egy bunkót tartott a kezében. A tálca mellett állt és figyelt. Az éhes nyomorultak sose tudtak leszámolni azzal a tévhittel, hogy sikerül két porció kenyeret szerezniük a tálcáról. De tapasztalatom szerint ez sose sikerült. Az első csarnokos bunkója ilyenkor lecsapott, gyorsan, mint a tigris mancsa, a vakmerően nagyraábránduló kézre. Az első csarnokos jól fel tudta mérni a távolságot, s oly sok kezét vert össze a bunkójával, hogy csatlakozhatatlan biztonságra tett szert. Sose hibázott, s rendszerint azzal büntette a vétkest, hogy elvette tőle a jogos adagját is, és cellájába küldte, hadd ebédeljen üres forró vizet.

És néha láttam, hogy a csarnokosok száz külön adag kenyeret dugnak el a cellájukban, míg a többiek éhesen fekszenek a helyükön. Talán hihetetlennek hangzik ez a kenyér-haracoskodás. De ez egyik vámank volt. Gazdaságilag mi uralkodtunk a csarnokon belül, és éppen olyan cselekedésekkel éltünk, mint a civilizáció gazdasági urai. Ellenőriztük a lakosság élelmiszerellátását, és éppen úgy, mint külvilági bandita-testvéreink, borsos árat fizettünk érte a néppel.

Házaltunk a kenyérrel. Azok az emberek, akik az udvaron dolgoztak, egy héten egyszer egy ötcentes pakli bagót kaptak. Ez a bagó volt a birodalom pénze. Két vagy három kenyér-adag egy pakliért - ezen az árfolyamon cseréltünk, s ők belementek az üzletbe, nem azért, mert kevésbé szerették a dohányt, hanem azért, mert jobban szerették a kenyeret. Ó, tudom, olyan volt ez, mintha egy kisgyerektől elveszik a cukrát - de mit tehettünk? Élnünk kellett. És a kezdeményezést, a vállalkozó kedvet kétségkívül jutalmazni kell valamivel. Azon kívül mi csak másoltuk szabadon élő jeleseink példáját, akik nagyobb arányokban s kereskedők, bankárok, iparkapitányok tisztos áruhájában pontosan azt csinálták, amit mi. El sem tudom képzelni, micsoda borzasztó dolgok történhetek volna azokkal a szegény szerencsétlenekkel, ha mi nem vagyunk. Isten a tanúja, mi hoztunk forgalomba kenyeret az Erie megyei fegyházban. Igen, és elősegítettük a takarékoskodást, a mértékletességet azoknál a szegény ördögöknél, akik lemondtak a dohányukról. És példaképül is szolgáltunk. Minden fegyenc lelkében elültettük azt a vágyat, hogy hozzánk hasonlóvá váljon, és vámot szedjen. A társadalom megváltói - igen, így hiszem, azok voltunk.

Egy éhes embernek nem volt dohányja. Tán kicsapongó életet folytatott, s magára tékozolta el mindenét. Rendben van; de maradt egy nadrágtartója. Ezért én fél tucat adag kenyeret adtam, vagy egy tucatot, ha a nadrágtartó nagyon jó volt. Mármint én sose hordtam nadrágtartót, de ez nem számított. A sarkon túl egy hosszúlejárátú lakott, emberölésért ültették le tíz évre. Nadrágtartót hordott, és új kellett neki. Én eladtam neki egyet, némi húsért. Nagyon kívántam a húst. Vagy esetleg volt neki egy szakadozott papírfedelű regénye. Az valósággal talált kincset jelentett. Elolvastam, aztán elcseréltem a pékekkel süteményért, vagy a szakácsokkal húsért és főzelékért, vagy a kazánfűtőkkel becsületes kávéért, vagy egyik-másik emberrel hírlapokért, amelyek néha, isten tudja, hogyan, beszivárogtak. A szakácsok, pékek, fűtők éppolyan rabok voltak, mint én, s a csarnokunkban laktak, felettünk a cellasoron.

Egyszóval, fejlett kereskedelmi rendszer alakult ki az Erie megyei fegyházban. Még pénz is került forgalomba. A pénzt néha a rövidlejárátúak csempészték be, gyakrabban a borbélyműhely vámjából származott, ahol megbírságotlák az újonnan jötteket, de a legtöbb a hosszúlejárátúak cellájából ömlött - bár nem tudom, hogyan jutottak hozzá. Rangos állása folytán az első csarnokosról az a hír járta, hogy meglehetősen vagyona van. Különböző vámjain felül tőlünk is szedett vámot. Mi gazdálkodtunk az általános nyomorúsággal, s az első csarnokos mindnyájunk legfőbb gazdája volt. Az ő engedélyével élveztük a magunk vámjait, s ezért az engedélyért fizetnünk kellett. Mint mondtam, vagyonosnak tartották; de sose láttuk a pénzét, külön cellában lakott, magányos fenségben.

De arra, hogy a börtönben pénzt lehet keresni, közvetlen bizonyítékom volt, mert elég sokáig egy cellában laktam a harmadik csarnokossal. Több mint tizenhat dollárja volt. Minden este megszámlolta a pénzét kilenc óra után, mikor már ránk zárták az ajtót. Azt is elmondta nekem minden este, mit csinál velem, ha beköpöm a többi csarnokosnál. Attól félt, hogy kirabolják, s három oldalról fenyegette veszedelem. Vegyük először az öröket. Néhányan rávetik magukat, jól megverik valami állítólagos fegyelemsértésért, és behajítják az „egyesbe” (a magánzárkába); és a kavarodásban lába kel a tizenhat dollárjának. Aztán elveheti tőle az egészet az első csarnokos azzal a fenyegetéssel, hogy elbocsátja, s visszaküldi nehéz munkára a börtönudvarra. És végül itt voltunk mi tízen, közönséges csarnokosok. Ha kiszimatoljuk a gazdagságát, nagyon valószínű, hogy egy nyugalmas napon az egész banda sarokba szorítja és lerántja. Ó, valóságos farkasok voltunk, higgyék el - épp olyanok, mint azok a fickók, akik a Wall Streeten üzletelnek.

Jó oka volt, hogy féljen tőlünk, s nekem is, hogy féljek tőle. Hatalmas, írástudatlan barom volt, hajdani osztrigakalóz a chesapeake-i öbölben, exfegyenc, aki öt évet ült a Sing-Singben, s egészében igazi ostoba ragadozó állat. Csapdát állított a verebeknek, amelyek a rácson át csarnokunkba repültek. Ha fogott egyet, elsietett vele a cellájába, s ott láttam, mikor csontokat ropogtatott, tollat köpködött, úgy falta fel nyersen. Ó, nem, sose köptem be a többi csarnokosnál. Ez az első alkalom, hogy megemlíttem a tizenhat dollárját.

De azért tőle is szedtem vámot. Szerelembe esett egy fogolynővel, aki a „női osztályon” raboskodott. Se olvasni, se írni nem tudott, s én szoktam neki elolvasni a leveleit, megírni a válaszait. És ezt megfizettettem vele. De jó leveleket írtam. Nagyon nekiveselkedtem, felhasználtam a legszebb „hantáimat”, mi több, meg is nyertem neki az asszonyt; bár nagyon okosan úgy sejtem, az asszony nem őt, hanem az alázatos íródeákot szerette. Ismétlem, csodálatos leveleket írtam.

Vámjaink közé tartozott a taplóadás is. Mi voltunk az égi küldöncök, a tűzhozók, a záaraknak és rácsoknak ebben a vasvilágában. Az emberek, mikor bejöttek munkáról, s bezárták őket a cellájukba, dohányozni akartak. Ilyenkor élesztettük fel az égi szikrát, s futottunk az erkélyeken cellától celláig parázsló taplóinkkal. Az okosok, vagy azok, akikkel üzleteket kötöttünk, már előkészítették a taplójukat. Nem mindenki kapott azonban égi szikrát. Az a koma, aki nem guberált, szikra és cigaretta nélkül feküdt le. Mit törődtünk vele? Menthetetlenül markunkban tartottuk, s ha ugrálni kezdett, ketten-hárman rámasztunk és „megbunyóztuk”.

A csarnokosok, tudják, a következő elvek szerint dolgoztak. Tizenhárman voltunk. Úgy fél-ezer rab lakhatott a csarnokunkban. Nekünk kellett elvégeznünk a munkát, és rendet tartanunk. Az utóbbi az örök feladata lett volna, de ránk ruházták. A magunk érdekében is rendet kellett tartanunk; ha nem, visszakergettek a nehéz munkára, s még a magánzárkából is kaptunk volna egy kis kóstolót. Amíg azonban rendet tartottunk, addig szedhettük a magunk vámjait.

Álljanak meg velem egy percre, és vegyék szemügyre a problémát. Mi, tizenhárom vadállat, parancsoltunk félezer másik vadállatnak. Valóságos pokol volt ez a börtön, s nekünk kellett kormányoznunk. Tekintettel a vadállatok természetére, nem kormányozhattuk kedvességgel. Félelemmel kormányoztuk. Persze, hátunk mögött álltak, támogattak az örök. Végszükség esetén segítségül hívtuk őket, viszont terhükre lett volna, ha túl gyakran hívjuk őket, s ebben az esetben biztosra vehettük volna, hogy eredményesebb bizalmiakat tesznek a helyünkre. De nem hívtuk túl gyakran őket, csak olyankor szóltunk nekik nyugodtan, ha ki akartunk nyitítani egy cellát, hogy megrendszabályozzunk egy rebelliskedő fegyencet. Az ör ilyen esetben éppen csak kinyitotta az ajtót, és arrább sétált, mert nem akart szemtanúja lenni annak, hogy mi történik, ha fél tucat csarnokos bemegy a cellába, és kicsit megver valakit.

Ami a verés részleteit illeti, nem mondok semmit. Különben is: a verés csak egyike volt az Erie megyei fegyház nagyon apró, közölhetetlen szörnyűségeinek. „Közölhetetlent” mondok, s igazság szerint „elképzелhetetlent” is kell mondanom. El sem tudtam képzelni, míg nem láttam őket, pedig nem voltam szopós bárány a világ dolgaiban s az emberi lealacsonyodás szörnyű mélységeiben. Hosszú mérőőn kellene ahhoz, hogy feneket érjen az Erie megyei fegyházban, s én csak könnyedén és játékosan borzolgatom a látottak felszínét.

Időnként, mondjuk reggel, mikor a rabok lejöttek mosakodni, mi tizenhárman gyakorlatilag egyedül voltunk közöttük, s ők a legutolsó emberig mind gyűlöltek bennünket. Tizenhárman ötszáz ellen, és megfélemlítéssel kormányoztunk. Nem engedhettük meg a legkisebb szabálysértést, a legkisebb szemtelenséget sem. Ha megengedtük volna, elvesztünk. Mi magunk azt a szabályt tartottuk szem előtt, hogy azonnal üssünk, ha egy ember kinyitja a száját - üssünk keményen, üssünk akármivel. Egy söprűnyél boldogabbik végével az arcába vágni, igen

kijózanító hatású. De ez nem elegendő. Az ilyen ember legyen elrettentő példa: a következő szabály tehát az volt, hogy neki kellett mászni és kicsinálni. Persze, biztosra vehettük, hogy minden jelenlevő csarnokos rohanva jön, és részt vesz a büntetésben, mert ez is szabály volt. Ha az egyik csarnokos bajba keveredett valamelyik rabbal, bármelyik csarnokosnak, aki történetesen a közelben tartózkodott, kötelessége volt odavágni. Ne törődj az ügy érdemi részével - mássz neki és üss, üss akármivel; egyszerűen nyújtóztasd ki a tettest.

Emlékszem egy csinos, tán húszesztendő mulattra, aki azt az esztelen gondolatot vette a fejébe, hogy ki fog állni a jogaiért. És igaza is volt, de ez mit sem használt neki. A legelső emeleten lakott. Nyolc csarnokos verte ki a fejéből ezt a tévhitet, pontosan másfél perc alatt - mert ennyi idő kellett, hogy az ember végigmenjen a felső erkélyen, és lejöjjön az öt vaslépcsősoron. A mulatt ezt a távolságot teste legkülönbözőbb részein tette meg, csak a lábán nem, s a nyolc csarnokos nem télenkedett közben. A mulatt ott zuhant a földre, ahol én álltam, s a jelenetet figyeltem. Feltápáskodott és egy percig egyenesen állt. Akkor szélesen szétvetette karját, és szörnyű sikoltás tört ki belőle, a rémület, gyötrelme, a keserűség kiáltása. Ugyanabban a pillanatban, mint valami átalakulási jelenetben, lehulltak róla merev rabruhájának rongyai, s ott állt teljesen meztelenül, testének minden porcikájából ömlött a vér. Aztán összeesett, mint a rongy, eszméletlenül. Megkapta a leckéjét, s a falakon belül minden fegyenc, aki a sikoltását hallotta, leckét kapott. Én is megkaptam a magamét. Nem valami kellemes dolog végignézni, hogyan szakad meg egy ember szíve másfél perc alatt.

A következők megvilágítják, hogyan hajtottunk fel taplóhordásnál ügyfeleket. Egy sereg újonnan jöttet raknak a celláidba. Végigmegy a rácsok előtt a taplóddal. - Hé, komám, adj egy kis tüzet - szól ki valamelyik. Mármost ez annak a jele, hogy az illetőnek van dohánya. Beadod a taplót, és tovább mégy. Kicsit később visszajössz, és hanyagul a rácsnak támaszkodsz. - Mondd, komám, nem tudsz egy kis dohányt adni? - szólsz be. Ha embered nem ismeri a dörgést, valószínűleg ünnepélyesen kijelenti, hogy nincs több dohánya. Rendben van. Kifejezed részvételedet, és utadra mégy. De tudod, hogy a taplójával csak a nap hátralevő részét húzza ki. Másnap arra mégy, és ő megint így szól:

- Hé, komám, adj egy kis tüzet. - Te meg azt mondod:

- Nincs dohányod, hát nincs szükséged tűzre. - És nem is adsz neki. Félórával vagy egy, két, három órával később arra mégy, s az embered kiszól szelíd hangon: - Gyere ide, komám. - Te odamégy. Bedugod a kezéd a rácsok között, és megtöltik drága dohánnyal. Akkor adsz te tüzet. Néha azonban olyan újonnan jött érkezik, akitől nem szabad dézsmát szedni. Titokzatos értesítés jön, hogy finoman kell vele bánnunk. Sose tudtam meg, hogy honnan származik ez az értesítés. Az nyilvánvaló, hogy az illető „jól fekszik”. Esetleg valamelyik feljebbvaló csarnokosnál, esetleg egyik őrnél a börtön másik részében; esetleg megvásárolta a jó bánásmódot magasabbrangú vámszedőknél; akárhogy van is, tudjuk, hogy finoman kell vele bánni, ha el akarjuk kerülni a bajt.

Mi, csarnokosok, ügynökök és szállítók is voltunk. Üzleteket közvetítettünk a börtön távol eső részeibe zárt fegyencek között, és lebonyolítottuk a cserét. És felvettük a jutalékokat menet is, jövet is. A kicserélendő tárgyaknak néha fél tucat ügynök kezén kellett keresztülmenniük, s mindegyik levette a maga sápját, vagy valami más módon kapott fizetséget a szolgálatért.

Néha az ember adós maradt a szolgálatokért, néha neki voltak adósai, így például megérkezésemkor adósa lettem annak a fegyencnek, aki becsempészte a dolgaimat. Vagy egy héttel később az egyik fűtő levelet nyomott a kezembe. Egyik borbély adta neki. A borbély attól a fegyencről kapta, aki becsempészte a holmimat. Adósságom miatt tovább kellett vinnem a levelet. De nem az én hitelezőm írta. A feladó egy hosszúlejáratú volt az ő csarnokában. A

levélnek a női osztály egyik foglyához kellett kerülnie. De azt, hogy neki szólt-e, vagy ő is csak egyik szeme volt a közvetítők láncának, nem tudtam. Én csak azt tudtam, milyen a külseje, és hogy a levelet nekem kell a kezébe juttatnom.

Két nap telt el, ezalatt magamnál tartottam a levelet; akkor megjött az alkalom. Az asszonyok javították a fegyencek ruháját. Néhány csarnokosnak át kellett mennie a női osztályra, hogy hatalmas ruhásbatyukat hozzanak át. Elintéztem az első csarnokossal, hogy én is velük mehessek. Ajtót ajtó után nyitottak ki előttünk, mikor keresztülyomakodtunk a börtönön az asszonyok szakasza felé. Nagy terembe léptünk, ott ültek az asszonyok, s ruhát javítottak. Szemem fürkészve kereste azt az asszonyt, akit leírtak nekem. Felfedeztem és a közelébe sündörögtem. Két sasszemű öregasszony örködött. Tenyeremben tartottam a levelet, és jelentőségteljesen néztem az asszonyra. Észrevette, hogy valamit hozok neki; már várhatta, s abban a pillanatban, mikor beléptünk, találgatni kezdte, melyikünk lehet a küldönc. De egyik öregasszony már alig két lépésre állt tőle. A csarnokosok már felvették a batyukat, amelyeket el kellett vinniük. Már-már elmúlt az alkalmas pillanat. A batyummal matattam, úgy tettem, mintha nem volna rendesen összekötve. Hát sose néz félre az öregasszony? Vagy felsülök talán? Épp ekkor egy másik asszony játékosan összekapott az egyik csarnokossal - kidugta a lábát, és elgáncsolta vagy megcsípte, vagy valami hasonlót csinált. Az öregasszony odanézett, és élesen megróttá az asszonyt. Én nem tudom, mindez azért történt-e, hogy elvonja az öregasszony figyelmét, vagy sem, azt azonban tudtam, hogy itt az alkalom. Az én asszonyom keze lecsúszott az öléből az oldalához. Lehajoltam, hogy felvegyem a batyumat. Lehajlás közben kezébe csúszttattam a levelet, s cserébe egy másikat kaptam. A következő pillanatban vállamra repült a batyu, az öregasszony tekintete visszatért rám, mert én voltam az utolsó csarnokos, én pedig siettem utolérni társaimat. A levelet, melyet az asszonytól kaptam, átadtam a fűtőnek, innen tovább került a borbély kezén át a fegyenchez, aki becsempészte a holmimat, s még tovább a hosszúléjáratúhoz, a lánc másik végére.

Gyakran továbbítottunk leveleket, amelyeknél olyan bonyolult volt a közvetítők láncolata, hogy sem a feladót, sem a címzettet nem ismertük. Mi csak szemei voltunk a láncnak. Egy fegyenc valahol, valahogyan levelet nyomott a markomba, azzal az utasítással, hogy juttassam el a következő láncszemhez. Az ilyen szolgálatot viszonyozták később, mikor a levél-láncolatban közvetlen érintkezésbe kerültem a feladóval, aki aztán megfizetett. Az egész börtönt behálózták a közlés szálai. És mi, akik a közlészálát irányítottuk, természetesen súlyos vámot szedtünk ügyfeleinktől, hiszen a kapitalista társadalmat mintáztuk. Szolgálatokat tettünk busás haszonért, ámbátor néha odáig sülyedtünk, hogy szeretetből is tettünk szolgálatokat.

Míg a sitiben voltam, napról napra jobban összemelegedtem a cimborámmal. Sokat tett értem, s elvárta, hogy én is ugyanannyit tegyek érte. Szabadulásunk után együtt akartunk kódorogni, és - tán mondani sem kell - együtt „dolgozni”. Mert cimborám bűnöző volt - ő, nem első osztályú gyémánt, csak amolyan nyamvadt kis bűnöző, aki lop, rabol, betöréseket követ el, és ha a sarokba szorítják, nem riad vissza a gyilkosságtól sem. Sok nyugodalmas órán át üldögéltünk és beszélgettünk. Két vagy három munkát akart elvégezni a legközelebbi jövőben, s én előre kiszabott feladatot kaptam bennük, és segítettem kitervelni a részleteket. Sokat voltam együtt bűnözőkkel, ismertem őket, cimborám nem is álmodta, hogy bolonddá teszem, és harminc napon át az orránál fogva vezettem. Azt hitte, igazán belevaló vagyok, szeretett, mert nem voltam ostoba, és szeretett kicsit, azt hiszem, önmagamért is. Persze eszem ágában sem volt, hogy részt vegyek ebben a mocskos, nyomorult bűnözőéletben; de hülye lettem volna, ha félrelököm mindazt az előnyt, amit barátsága nyújtott. Ha az ember a pokol izzó láváján jár, nem választhatja meg nagy finnyásán a maga útját, s én ilyenforma helyzetbe kerültem az Erie megyei fegyházban. A „brancsál” kellett tartanom, vagy mehettem nehéz

munkára, kenyéren és vízen; ha pedig a brancsral akartam tartani, akkor jóba kellett lennem a cimborámmal.

Az élet nem volt egyhangú a sitiben. Mindennap történt valami: egyesek rohamokat kaptak, megőrültek, vagy a csarnokosok rúgtak be. A közrendű csarnokosok egyike, Kalóz Jack volt a fő „szivornyas”. Igazi „menő” volt, „belevaló” vagány, s mint ilyen, különböző előjogokat kapott a parancsnokló csarnokostól. Pittsburg Joe, a második csarnokos, részt szokott venni Kalóz Jack ricsajozásaiban; s kettejükről szól az a mondás, hogy az Erie megyei fegyház az egyetlen hely, ahol az ember „bepiálhat”, és nem csukják le érte. Nem tudtam, de elmondták, hogy izgatószernek káliumbromidot használtak, ezt pedig különböző körmönfont módon a gyógyszerházból szerezték. De akármilyen izgatószerük volt is, annyi biztos, hogy időnként kegyetlenül berúgtak.

Csarnokunk közönséges szemétdomb volt, tele a társadalom aljával, mocskával, salakjával és söpredékével - született tehetetlenekkel és degeneráltakkal, nyomorultakkal, holdkórosokkal, gyengeelméjűekkel, nyavalyatörőssökkel, szörnyetegekkel, puhányokkal -, egyszóval valóságos lidércnyomás volt. Így aztán dühöngtek a rohamok nálunk. És mintha ragályosak lettek volna ezek a rohamok. Láttam, mikor egyszerre hét ember kapott rohamot, förtelmes ordításuk megtöltötte a levegőt, s közben ugyanannyi örült dühöngött és makogott jobbra-balra. Az őrzőgölkön sohasem segítettek, legfeljebb hideg vizet öntöttek rájuk. Hasztalan lett volna az orvostanhallgatóért vagy a doktorért küldeni. Ilyen gyakori és közönséges esetekkel nem lehetett őket zavarni.

Volt egy fiatal, tizenhétéves holland fiú, arra jött rá legsűrűbben a roham. Általában legalább egyszer naponta. Ezért aztán a földszinten tartottuk, hátrább, abban a cellasorban, ahol mi laktunk. Miután néhányszor a börtönudvaron is rájött a roham, az örök nem akartak többé nyűglődni vele, s így egész nap a cellájában maradt egy londoni cellatársával, hogy ne legyen egyedül. Nem mintha a londoni bármi hasznára lett volna. Valahányszor a holland fiúra rájött a roham, a londoni megmerevedett a rémülettől.

A holland fiú egy szót sem tudott angolul. Farmer fia volt, kilencven napot kapott büntetésül, mert összeverekedett valakivel. Rohamait üvöltéssel vezette be. Úgy üvöltött, mint a farkas. És állva kapta a rohamait, ami felette kellemetlen volt neki, mert a rohamok csúcspontján mindig fejfelé előre a padlóra vetette magát. Valahányszor meghallottam a feltörő farkasüvöltést, seprűt ragadtam, és a cellájába rohantam. Mármint a bizalmiak nem kaptak kulcsot a cellákhoz, és én nem mehettem be hozzá. Ott állt a szűk cella közepén, görcsösen remegett, szeme kifordult, hogy csak a fehérje látszott, és üvöltött, mint az elátkozott lelkek.

Akármit csináltam, sose tudtam rávenni a londonit, hogy segítsen rajta. A fiú állt és ordított, a londoni pedig a felső ágyra kuporodott és remegett, és rémült tekintetét a szörnyű, kifordult szemű alakra szegezte, az meg csak üvöltött, üvöltött. Annak a szegény londoni ördögnek, annak se volt könnyű. Az ő esze sem ült túl biztosan a helyén, csoda, hogy meg nem örült.

Én megtettem a tőlem telhetőt a seprűvel. Bedugtam a rácsok között, és nekiszegeztem a hollandus mellének. A krízis közeledtével a gyerek előre-hátra imbolygott. Követtem imbolygását a seprűvel, mert nem lehetett megmondani, mikor következik a szörnyű vetődés. Mikor aztán elkövetkezett, ott álltam a seprűvel, feltartottam s úgy engedtem le. De akárhogy mesterkedtem is, sose érkezett egészen simán a földre, s arca rendszerint megzúzódott a kőpadlón. Ha már lezuhant, s görcsökben vonaglott a földön, egy vödör vizet öntöttem rá. Nem tudom, ilyenkor csakugyan hideg víz kellett-e vagy sem, de az Erie megyei fegyházban ez volt a szokás. Több segítséget sose nyújtottak neki. Ott feküdt a földön, vizesen, vagy egy óra

hosszat, aztán az ágyára mászott. Volt annyi eszem, hogy ne fussak az örökhöz segítségért. Különben is, mit számított, hogy valakire rájött a roham.

A szomszédos cellában furcsa ember lakott - egy ember, akit hatvan napra ítélték, mert moslét evett Barnum moslékosdézsjából, legalábbis ő ezt állította. Gyengeeszű istenteremténye volt, s eleinte nagyon csendesen és szelíden viselkedett. Esete egyébként úgy történt, ahogy elmondta. A cirkusz területén kujtorgott, éhes volt, és odament a dézsához, amelyben a cirkuszosok ételmaradékát gyűjtötték össze.

- A kenyér egészen jó volt - erősítette nekem gyakran -, a hús meg csuda klassz. - Egy rendőr észrevette, letartóztatta, s most itt ült.

Egyszer vékony, merev acéldrótot vittem, s elmentem a cellája előtt. Olyan kitartóan könyörgött érte, hogy bedugtam neki a rácson. Mindenféle szerszám nélkül, a pusztá ujjával kurta darabokra tördelte, és fél tucat igen bizalomgerjesztő biztosítótűt csavart belőlük. A kőpadlón hegyesre köszörülte őket. Ettől fogva egész csinos kereskedelmet bonyolítottam le biztosítótűkkel. Én szereztem a nyersanyagot, házaltam a készáruval, ő végezte a munkát. Munkabéreként külön kenyéradagot fizettem neki, s néha-néha egy darab húst vagy velőcsontot, némi velővel.

De rabsága megviselte, s napról napra erőszakosabbá vált. A csarnokosoknak mulatsága tellett benne, hogy felingereljék. Gyöngé eszét telemesélték valami vagyonnal, amit ő örökölt. Azért tartóztatták le s dugták börtönbe, mert el akarják rabolni tőle. Hiszen, amint azt maga is tudhatja, nincs törvény, amely megtiltaná, hogy moslékosdézsjából egyék. Így hát jogtalanul börtönözték be. Ilyen cselszövénnyel akarják megfosztani vagyonától.

A dologról akkor értesültem először, mikor a csarnokosok azon mulattak, mennyire bolonddá tették szegényt. Aztán komoly megbeszélést tartott velem, beszélt a millióiról, a kifosztását célzó cselszövényről, és kinevezett detektívjenek. Mindent megtettem, ami tőlem telt, hogy óvatosan leállítsam, homályosan valami tévedésről beszéltem, s azt mondtam, hogy egy hasonló nevű ember a törvényes örökös. Mire elhagytam, szépen lecsillapodott, de a csarnokosokat nem tudtam távol tartani tőle, azok pedig még komiszabbul bolondították, mint eddig. A végén, roppant heves jelenet után, kilökött, visszavonta magándetektív-megbízásomat, és sztrájkolni kezdett. Biztosítótű-üzletem megszűnt. Nem volt hajlandó több biztosítótűt készíteni, s valahányszor elmentem a cellája előtt, a rácson át hozzám vagdosta a nyersanyagot.

Nem tudtam többé rendbe jönni vele. A többi csarnokos azt mondta neki, hogy az összeküvők fizetett detektíve vagyok. Idővel teljesen beleőrült a csarnokosok ugratásába. Képzelt sérelmei agyonmardosták a lelkét, s végül veszedelmes, gyilkos örült lett. Az örök nem hallgatták meg az ellopott milliókról szóló meséit, ő meg azzal vádolta őket, hogy részt vesznek a cselszövésben. Egyik nap forró teával teli csészét vágott valamelyikükhöz, s akkor kivizsgálták az ügyét. Az igazgató néhány percig beszélgetett vele a cellája rácsain keresztül. Aztán orvosi vizsgálatra vitték. Nem jött többé vissza, s gyakran elgondolkodtam, vajon meghalt-e, vagy még mindig a millióiról makog valamelyik elmeógyógyintézetben.

Végül elérkezett a nagy nap, szabadulásom napja. Ugyanakkor szabadult ki a harmadik csarnokos is, s az a rövidlejáratú lány, akit én hódítottam meg neki, már várt rá a falon kívül. Együtt mentek el boldogan. Cimborám és én együtt léptünk ki, s együtt ballagtunk le Buffalóba. Hisz úgyis együtt akartunk maradni egyszer s mindenkorra. Aznap együtt koldultunk pennyket a főutcán, s a hasznos sörre költöttük - egy krigli három centbe került. Közben egész idő alatt lestem az alkalmat, mikor léphetek meg. Az utcán sikerült egy komától megtudnom, mikor indul egy bizonyos tehervonat. Ennek megfelelően osztottam be az időmet.

Cimborám és én éppen kocsmában ültünk, mikor elérkezett a kellő pillanat. Két krigli habzó sör állt előttünk. Szerettem volna elbúcsúzni, hisz jó volt hozzám. De nem mertem. Kimentem a kocsmá hátsó ajtaján, és átugrottam a kerítésen. Gyors szökés volt, néhány perc múlva már egy tehervonaton utaztam dél felé, a Nyugat New York-Pennsylvania vasútvonalon.

Hobók, akik eltűnnek az éjszakában

Csavargásaim során több száz hobóval akadtam össze, akik megszólítottak, vagy akiket én szólítottam meg, akikkel víztartályoknál vártam, mosakodtam, pörköltet főztem, vagy „héde-ekben” „tarháltam”, vonatot kaptam el, s akik végül eltűntek, és soha többé nem láttam őket. Voltak viszont hobók, akik csodálatosan gyakran eltűntek és előjöttek, és voltak olyanok, akik láthatatlan és sose látott kísértetként mindig a közelemben jártak.

Egy ilyen hobót vasúton végighajszoltam Kanadán, háromezer mérföldön át, s egyszer se sikerült megpillantanom. A „művészneve” Vitorla Jack volt. Először Montrealban találkoztam vele. Valaki bicskával egy vitorlát vésett ki. Hibátlan munka volt. Alatta ez állt: Vitorla Jack. Felette: Ny. F. - 94. X. 15. Ez utóbbi arról tájékoztató, hogy 1894. október 15-én ment át Montrealon nyugat felé. Egy nappal előzött meg. Akkoriban „Matróz Jack” volt a „művész-nevem”, s tüstént oda is véstem az ő neve mellé, a dátummal s azzal a tájékoztatással egyetemben, hogy én is nyugat felé tartok.

A következő száz mérföldet elég balszerencsésen tettem meg, s nyolc nappal később Ottawától háromszáz mérfölddel nyugatra bukkantam rá Vitorla Jack nyomára. Ott volt, egy víztartályra vésve, s a dátumról láttam, hogy ő is többször megakadt. Csak két nappal járt előttem. Én „csillag” és „Csavargófejedelem” voltam, akárcsak Vitorla Jack; és a büszkeségem és hírnevem megkövetelte, hogy utolérjem. Éjjel-nappal „vonatoztam”, és elébe vágtam: ezután viszont ő vágott énelém. Néha ő szerzett vagy egy nap előnyt, néha én. Keletre tartó hobók egyszer-egyszer híreket hoztak róla, mikor éppen előttem járt; és megtudtam tőlük, hogy Matróz Jack felkeltette az érdeklődését, és kérdezősködött rólam.

Finom pár lettünk volna, annyi szent, ha összekerülünk; de nem tudtunk összekerülni. Előtte jártam végig Manitobán, de Albertán keresztül már ő vezetett, s egy komisz, szürke kora reggelen a Rúgó Ló-szoros keleti szélén egy szakaszhatárnál megtudtam, hogy előző este a Rúgó Ló-szoros és a Roger-szoros között látták. A tudósítás elég furcsán jutott el hozzám. Egész éjszaka egy „boci-pullmanban” utaztam, s félholt voltam a hidegtől, mikor a szakaszhatárnál előmáztam ennivalót koldulni. Fagyos köd hömpölygött, s én „megvágtam” néhány fűtőt a fűtőházban. Jólakattak az ebédhordójuk maradékával, s ráadásul csaknem egy liter mennyei „koffát” (kávét) csikartam ki belőlük. Az utóbbit megmelegítettem, s mikor leültem inni, egy tehervonat futott be nyugatról. Láttam, amint kinyílik az egyik oldalajtó, s egy tekergő mászik elő. A hömpölygő ködben odabicegett hozzám. Egészen megmerevedett a hidegtől, az ajka kék volt. Megosztottam vele a koffámat és kajámat, hallottam tőle Vitorla Jackről s aztán önmagáról. Lám csak, az én városomból, a kaliforniai Oaklandből származott, és tagja volt a híres Sicc bandának, annak a bandának, amellyel nagy ritkán én is összeálltam. Gyorsan beszéltünk, s a következő félóra alatt felfaltuk a kaját. Akkor elindult a tehervonatom, s én mentem vele nyugat felé, Vitorla Jack nyomán.

A szorosok között megakadtam, két napig ennivaló nélkül maradtam, a harmadik napon tizenegy mérföldet gyalogoltam, míg egy falathoz jutottam, mégis sikerült elhagynom Vitorla Jacket a Fraser folyó mentén Brit-Kolumbiában. Akkoriban „személyeken” utaztam, és időt nyertem; de ő is személyen utazhatott, s több szerencséivel vagy ügyességgel, mint én, mert előttem ért Missionbe.

Mármost Mission csomópont volt, negyven mérfölddel keletre Vancouvertől. A csomóponttól az ember folytathatta az útját délnek, Washingtonon és Oregonon keresztül az Északi Csendes-óceáni vasútvonalon. Kíváncsi lettem volna, hogy Vitorla Jack merre megy majd, mert azt hittem, előtte járok. Ami engem illet, én még mindig Vancouverbe tartottam. Odamentem a víztartályhoz, hogy értesítést hagyjak hátra, s ott, frissen vésve, aznapi dátummal megtaláltam Vitorla Jack művésznevét. Siettem Vancouverbe, de már odábbállt. Azonnal hajóra szállt, és száguldott tovább nyugat felé világjáró kalandos útján. Való igaz, Vitorla Jack, csavargó-fejedelem voltál, s társad a „világcsavargó szél” volt. Leveszem előtted a kalapom. Igazi, belevaló vagány voltál. Egy héttel később én is hajóra szálltam, s az Umatilla gőzös fedélzetén, a legénységi szálláson dolgoztam végig az utat a part mentén San Franciscóig. Vitorla Jack és Matróz Jack - hej! ha mi egyszer összekerültünk volna.

A víztartályok csavargó-címtáruk. Nemcsak tunya haszontalanságból vésik bele művésznevüket, dátumukat, útirányukat a csavargók. Egyre-másra találkoztam hobókkal, akik komolyan érdeklődtek, hogy nem találkoztam-e valamerre ezzel és ezzel a „vagánnyal” vagy a „művésznevével”. És nemegyszer meg tudtam adni az újkeletű bejegyzést, a keresett útirányát és a víztartály helyét. És a hobo, akit így tájékoztattam, tüstént a cimborája után eredt. Találkoztam hobókkal, akik cimborájuk nyomában már végighajszolódtak egész Amerikán, oda és vissza, és még mindig üldözték. A „művésznevet”, ezt a szolgálati nevet a hobo felveszi vagy elfogadja, ha társai ráragasztják. Cidris Joe például félénk volt, ezért kapta társaitól a nevét. Egyetlen magára adó hobo sem választotta volna a Flehós nevet magának. Nagyon kevés csavargó emlékezett vissza szívesen a múltjára, amikor még megalázó módon dolgozott, így hát a szakmai művésznevek igen ritkák, bár a következőkre még emlékszem: Öntő Négus, Vörös Festő, Chi Bádigos, Kazánrakó, Matróz Fiú, Nyomdász Koma. „Chi” (ejtsd sáj-nak) egyébként a tolvajnyelvben Chicagót jelent.

Kedvenc hobo-szokás a művésznevet arra a helysége, vidékre alapozni, ahonnan származnak, mint például: New York Tommy, Buffalo Smithy, Canton Tini, Pittsburg Jack, Syracuse-i Glanc, Troy Mickey és Connecticut Jimmy. Aztán itt van „Ecethegyi Sovány Bob, nem dolgozott, s nem is fog”. A „Glanc” mindig néger, valószínűleg a fénylő képéről nevezik így. Texasi Glanc vagy Toledói Glanc a fajtát is, születési helyét is közli.

Azon nevek közül, melyek magukba foglalják viselőjük fajtát, a következők jutnak eszembe: Friscói Glancos, Newyorki Ír, Michigani Francia, Angol Jack, Cockney Kölyök, Millwaukee Holland. Másik nevük egy részét a velük született színárnyalatokból merítik: Chi Fehér, New Jersey-i Vörös, Bostoni Fekete, Scattle-i Barna, Sárga Dick és Sárga Has - az utóbbi egy Mississippiből származó kreol volt, akire, gyanítom, úgy löcsölték rá a művésznevét.

Texasi Császár, Boldog Joe, Fuccs Connors, Bohóc Koma, Fekete Tornádó és Tarhás McCall már nagyobb képzelőerővel keresztelték meg magukat. Más, lustább eszűek testi sajátságait hordozzák nevükben, mint például: Vancouveri Sovány, Detroiti Töpszli, Ohioi Dagadt, Hosszú Jack, Nagy Jim, Kicsi Joe, New York-i Vaksi, Chi Nagyorrú és Töröthtátú Ben.

Külön csoportot jelentenek az utcakölykök, akik a művésznevek végtelen sorát szolgáltatják. Én például a következőkkel találkoztam imitt vagy amott: Lóvés Kölyök, Vak Kölyök, Aprócska Kölyök, Szent Kölyök, Böregér Kölyök, Gyors Kölyök, Kukta Kölyök, Majom Kölyök, Iowai Kölyök, Kordbársony Kölyök, Prédikátor Kölyök (ki tudja, ez vajon honnan származhat) és Szájas Kölyök (ez viszont szemtelen volt, elhihetik).

A New Mexikó-i San Marcial víztartályán tizenkét évvel ezelőtt a következő hobo-kiáltványt lehetett olvasni:

1. Főutca rendes.
2. Hekusok nem harapnak.
3. Fűtőházban durmolni lehet,
4. Északi vonatok nem jók.
5. Héderek nem jók.
6. Vendéglők csak szakácsoknak jók.
7. Resti csak esti munkára jó.

Az egyes szám arról tájékoztat, hogy a főutcán rendszeren lehet pénzt koldulni; a kettes, hogy a rendőrök nem zaklatják a hobókat: a hármas, hogy a fűtőházban megalhat az ember. A négyes azonban kétértelmű. Lehet, hogy az északi vonatokon nem jó lógni, s az is lehet, hogy nem jó rajtuk koldulni. Az ötös szám azt jelenti, hogy a lakásokban nem sokra megy a kéregető, a hatos, hogy a vendéglőkben csak azok a hobók kaphatnak kosztot, akik szakácsok voltak. A hetes zavarba hoz. Sehogy se jövök rá, vajon a restiben bármelyik hobónak jó-e este kéregetni, vagy csak hobó-szakácsok kéregeessenek ott este, vagy bármelyik hobo, akár szakács, akár nem, segíthet a resti szakácsának piszkos munkájában, és fizetségül kap valamit enni.

De térjünk vissza a hobókhoz, akik eltűntek az éjszakában. Emlékszem, egyikkel Kaliforniában találkoztam. Svéd ember volt, de oly régóta élt az Egyesült Államokban, hogy az ember nem jött rá a nemzetiségére. Neki magának kellett bevallania. Csecsemő korában került az Egyesült Államokba. Először a Truckee nevű hegyi városban futottam bele. - Merre, komám? - köszöntöttük egymást. - Kelet felé - válaszoltuk mind a ketten. Jó csomó „vagány” próbálta aznap éjszaka elkapni a vonatot, s a kavarodásban elveszítettem a svédet. A vonatot is elszalasztottam.

Egy marhavagonban érkeztem a nevadai Renóba, s kocsimat tüstént félretolatták. Vasárnap reggel volt, s miután reggelit tarháltam, átballagtam a Piute-táborba, s figyeltem a kártyázó indiánokat. Hát ott állt a svéd, és roppant érdeklődéssel figyelt. Persze összeálltunk. Azon a vidéken nem ismertem mást, csak őt, s ő sem ismert mást, csak engem. Úgy összebarátkoztunk, mint két elégedetlen remete, együtt töltöttük a napot, együtt tarháltunk ebédet, s késő délután egyazon tehervonatra igyekeztünk „feltörülnöközni”. Őt azonban lekapcsolták, s én egyedül utaztam el, csak azért, hogy engem is lekapcsoljanak húsz mérfölddel odább, egy sivatagban.

Sok elhagyatott helyet láttam, de a legkomiszabb ez volt, ahol lekapcsoltak. Feltételes megállónak mondták, s egy kunyhóból állt, amit szeszélyesen odalöktek a homokba, a zsályabokrok közé. Fagyos szél fűjt, közeledett az éjszaka, s a kunyhóban lakó magányos távirdász félt tőlem. Tudtam, hogy sem kosztot, sem fekhelyet nem vasalhatok ki belőle. Nyilvánvaló félelme miatt nem hittem neki, mikor azt mondta, hogy a keletre tartó vonatok sose állnak meg itt. Azután meg: vajon nem keletre tartó vonatról dobtak-e le engem, éppen ezen a szent helyen, alig öt perce? Váltig erősítgette, hogy a vonat külön parancsra állt meg, s eltelhet egy év is, míg a következő külön parancsra megáll. Wadsworth csak tizenkét-tizenöt mérföldnyire van, jobb lesz oda átruccannom, tanácsolta. Én azonban inkább vártam, és szerencsém volt látni két nyugatra és egy keletre tartó tehert, mindegyik megállás nélkül továbbment. Szerettem volna tudni, rajt van-e a svéd az utóbbin. Útnak kellett indulnom a síneken Wadsworth felé, és útnak is indultam, a távirdász nagy megkönnyebbülésére, mert eltekintettem attól, hogy felgyújtsam a kunyhóját, s őt megöljem. A távirdászoknak igen hálásnak kell lenniük ezért. Vagy hat mérföld után le kellett lépnem a sínekről, s utat engednem a keleti személynek. Gyorsan ment, de az első peronon egy elmosódott alakot láttam, aki igen hasonlított a svédre.

Nem is láttam aztán néhány kimerítő napon át. Több száz mérföldet utaztam a nevadai sivatagban, éjszaka személyen a gyorsaság kedvéért, nappal meg marhavagonban aludtam ki magam. Esztendő elején jártunk, s hideg volt azokon a felföldi legelőkön. Itt-ott hó borította a síkságot, a hegyek fehérbe burkolóztak, s éjszaka a lehető legvadabb szél fújt felőlük. Ilyen vidéken nem áll meg az ember. És ne feledd el, nyájas olvasó, hogy a hobo fedél és pénz nélkül megy keresztül az ilyen vidéken, végigkoldulja útját, és éjszaka takaró nélkül alszik. Az utóbbi csak tapasztalatok alapján mérhető fel.

Kora este érkeztem az ogdeni állomáshoz. A Csendes-óceáni Társaság expressze kelet felé indult, s én ismerősöket óhajtottam szerezni. A mozdony előtti vágány-útvesztőnél egy alak csoszogott a félhomályban. A svéd volt az. Mint régóta elveszett testvérek ráztunk kezet, s felfedeztük, hogy mindegyikünk kesztyűt visel. - Hun szajréztad? - kérdeztem. - Egy mozdonyvezető-fülkében - felelte -, hát te? - Egy fűtő volt - mondtam -, nem vigyázott rá.

Mikor az expressz elindult, elkaptuk a vakperont, s ugyancsak hidegnek találtuk. Az út keskeny hegyszoroson vitt keresztül, hóborította hegyek között, s mi dideregtünk, remegtünk, s kölcsönösen elmeséltük, hogyan gyűrtük le a terepet Reno és Ogden között. Előző éjszaka úgy egy óra hosszára hunytam le a szemem, s a peron nem volt elég kényelmes, hogy kedvem legyen egyet szundítani.

Egyik megállónál előrementem a mozdonyhoz. „Előfogatot” (két mozdonyt) kapcsoltak elénk, hogy felhúzzanak az emelkedőn.

Az első mozdony őrfülkéje túl hideg volna, gondoltam, mert „vágja a szelet”; így hát a második mozdony fülkéjét választottam, azt védte az első mozdony. Felléptem a hókére, s láttam, hogy a fülke foglalt. A sötétben egy fiatal fiú alakját vettem ki. Mélyen aludt. Szorosan ketten is elfértek a fülkében, beljebb nyomtam a fiút, és melléje másztam. „Jó” éjszakánk volt; a geletták (főkezők) nem zaklattak bennünket, s pillanatok alatt elaludtam. Időnként forró hamu és nagy zökkenések ébresztettek fel, ilyenkor még jobban odasimultam a fiúhoz, s elszunnyadtam a mozdony dohogására és a kerekek zakatolására.

Az expressz elérte a wyomingi Evanstont, és nem ment tovább. Egy roncs torlaszolta el előtte az utat. A halott mozdonyvezetőt behozták, s teste tanúsította, milyen veszélyes az út. Egy csavargó is meghalt, az ő testét nem hozták be.

Beszélgettem a fiúval. Tizenhárom éves volt. Megszökött a szüleitől valahol Oregonban, és keletre tartott a nagyjához. Azt mesélte, hogy otthonában kegyetlenül bántak vele, s meséje igaznak hangzott; különben se kellett hazudnia nekem, névtelen, úton járó hobónak.

A fiúnak igen sietős volt az útja. Nem juthatott elég gyorsan előre. Az elágazás forgalmistái elhatározták, hogy visszaküldik az expresszt azon az úton, amelyen jött, aztán fel egy összekötő „vicinálison” az oregoni vonalra, s ezen az úton vissza, míg el nem éri a Csendes-óceáni Társaság vágányait a romokon túl. A fiú felmászott a fülkébe, s azt mondta, hogy fenn marad. Ez túl sok volt a svédnek meg nekem. Azt jelentette, hogy az ember végigutazza a fagyos éjszaka hátralevő részét, s mindössze vagy tizenkét mérfölddel jut előbbre. Azt mondtuk, megvárjuk, míg eltakarítják a roncsot, s közben alszunk egy jót.

Mármost nem leányálom leégve, éjfélkor, hideg időben befutni egy idegen városba, s hálóhelyet keresni. A svédnek nem volt egy vasa sem. Az én egész vagyonom két tíz- meg egy ötcentesből állt. Néhány helybeli fiútól megtudtuk, hogy a sör öt cent, s a kocsmák egész éjjel nyitva vannak. Ez kell nekünk. Két pohár sör tíz cent, találunk székeket meg egy kályhát, s elalhatunk reggelig. Egy kocsmá lámpái felé tartottunk, fűrgén mentünk, a hó csikorgott a talpunk alatt, és hideg kis szél fújt keresztül rajtunk.

Sajnos, félreértettem a helybeli fiúkat. A sört csak egy kocsmában adták öt centért az egész városban, s mi nem abba a kocsmába nyitottunk be. De azzal se volt semmi baj, amelyikbe beléptünk. Áldott jó kályha duruzsolt benne izzófehéren; kényelmes, nádfonatú karosszékeket találtunk s egy nem túl vonzó csapost, aki gyanakodva nézett ránk, mikor beléptünk. Ha az ember egyfolytában napokat és éjszakai éjszakai tölt el a ruhájában, vonatokra ugrál, korommal és hamuval küszködik, összvíssza helyeken alszik, akkor nemigen szokta megőrizni a jó megjelénését. A mi megjelenésünk határozottan ellenünk szólt, de mit törődünk vele. Nadrágzsebemben volt a belépődíj.

- Két sört - mondtam hanyagul a csaposnak, s amíg töltötte, a svéd meg én a pultnak támaszkodtunk, s titkon a kályha mellett álló karosszékek után epekedtünk.

A csapos két habzó poharat tett elénk, s én büszkén leraktam a tíz centet. Azzal már el is vesztettem a játszmat. Mihelyt rájöttem, hogy az árban tévedek, még tíz centet kotorásztam elő. Még ha idegen létemre, idegen földön mindössze öt centem marad is. Becsülettel fizettem volna. De a csapos nem adott rá módot. Mihelyt megpillantotta a tízcentest, amit letettem, fogta a két poharat, mindegyik kezébe egyet, és a pult mögé, a kifolyóba öntötte a sört. Közben rosszindulatúan ránk nézett, és azt mondta:

- Maguknak koszmós az orruk. Maguknak koszmós az orruk. Maguknak koszmós az orruk. Értik?

Az enyém nem volt az, és a svédé sem. Semmi hiba nem volt az orrunkkal. Szavainak közvetlen jelentését nem értettük, de közvetett jelentésük világos volt, mint az iskolakönyv: nem tetszik neki a fizimiskánk, s egy pohár sör nyilvánvalóan tíz cent.

- Ja, azt hittem, ez ötcentes kricsmi - jegyeztem meg hanyagul.

- Itt nem jó a maga pénze - felelte, és visszatolta a két tízcentest a pulton keresztül.

Szomorúan zsebre vágtam őket, szomorúan epekedtünk az áldott kályha és a karosszékek után, s szomorúan kimentünk az ajtón a fagyos éjszakába.

A csapos utánunk meredt, s amikor kiléptünk az ajtón, ránk szólt:

- Maguknak koszmós az orruk, értik?

Azóta nagy darab világot bejártam, furcsa országokban, furcsa népek közt utaztam, sok könyvet olvastam, sok előadóteremben ültem: mégsem tudtam megfejtetni az evanstoni csapos rejtélyes mondatának jelentését, pedig gyakorta s mélyen töprengtem rajta. Az orrunknak semmi baja nem volt.

Aznapi éjjel egy erőtelep kazánjain aludtunk. Már nem emlékszem, hogyan fedeztük fel ezt a „durmoló” helyet. Alighanem egyenest oda tartottunk, ösztönszerűen, mint a lovak a vízre, vagy a postagalambok a dúcuk felé tartanak. De ez az éjszaka nem valami kellemes emlékekkel szolgál. Egy tucat hobo húzódott meg addigra már a kazánok tetején, s rettenetes volt a forróság. Hogy nyomorúságunk teljesebb legyen, a gépész nem engedett bennünket odalenn ácsorogni. Választhattunk a kazánok és a kinti hó között.

- Azt mondtátok, aludni akartok, hát aludjatok, a fene belétek - mondta nekem, mikor kétségbeesetten, a forróságtól agyongyötörten lejttem a kazánházba.

- Víz - ziháltam s kitöröltem szememből az izzadságot -, vizet!

Kifelé mutatott az ajtón, és megnyugtatóan, hogy valahol arrafelé a sötétségben megtalálom a folyót. Elindultam a folyóra, eltévedtem a sötétben, kétszer vagy háromszor hófuvatba sülyedtem, feladtam a harcot, s félig megfagyva tértem vissza a kazánok tetejére. Mire kiolvadtam,

szomjasabb voltam, mint valaha. Körülöttem a hobók nyögtek, nyöszörögtek, ziháltak, sóhajtoztak, lihegtek, fújtattak, forgolódtak, hánykolódtak, nehézkesen vergődtek gyötrelmükben. Megannyi elkárhozott lélek voltunk, akik egy pokolbéli serpenyőben sülnek, s a gépész, a Testetöltött Sátán, nem adott más választási lehetőséget, csak a külső hideget. A svéd felült, és szenvedélyesen megátkozta az emberi vándorlókedvet, amely őt csavarogni küldte, s ilyen szenvedéseknek tette ki.

- Ha visszakerülök Chicagóba - szavalta -, munkát keresek, s megragadok benne, míg be nem fagy a pokol. Majd akkor megyek újra csavarogni.

És íme a sors iróniája: másnap, mikor a roncsot eltakarították, a svéd és én hűtőkocsiban indultunk el Evanston-ból, egy „narancsos” gyorsteheren, amely a napos Kalifornia gyümölcsét hozta. A jégtartályok persze üresek voltak a hideg idő miatt, de ettől még nem találtuk őket melegnek. A kocsitetejéről, csapóajtókon keresztül ereszkedtünk le; a tartályok galvanizált vasból készültek, s a metsző hidegben nem volt kellemes hozzájuk érni. Ott feküdtünk, reszkettünk és rázkódtunk. És vacogó foggal tanácsot tartva elhatároztuk, hogy éjjel-nappal a jégtartályban maradunk, míg ki nem kerültünk a barátságtalan síkföldről, le a Mississippi völgyébe.

De ennünk kellett, s elhatároztuk, hogy a következő elágazásnál gyorsan kaját tarhálunk, és visszanyargalunk a jégtartályunkhoz. Green River városába késő délután érkeztünk, de vacsoraidőnek még túl korán volt. Étkezés előtt a legrosszabb „zörögni” a hátsó ajtókon; de mi elszántuk magunkat, leléptünk az oldallétráról, mikor a teher befutott a rendezőbe, és rohantunk a házak felé. Hamar elváltunk egymástól, de megegyeztünk, hogy a jégtartályban találkozunk. Először balszerencse kísért, de a végén egypár csomaggal az ingemben üldöztem a vonatot. Már elindult, és jó gyorsan ment. Az a hűtőkocsi, amelyben találkoznunk kellett volna, már elhagyott, s én vagy fél tucat kocsival hátrább lódultam fel az oldallétrára, gyorsan a tetőre mentem, és leereszkedtem egy jégtartályba.

De egy geletta meglátott a pályamunkás-kocsiról, s néhány mérfölddel arrább a következő megállónál, Rock Springsnél bedugta fejét a tartályomba, és azt mondta:

- Takarodsz rögtön, te ganégyuri! Takarodsz rögtön!

Megfogta a lábamat és kirángatott. Takarodtam annak rendje s módja szerint, s a „narancsos” meg a svéd nélkülem robogott tovább.

Megindult a hóesés. Hideg éjszaka közeledett. Sötétedés után összevissza kutattam a rendező-pályaudvart, míg egy üres különkocsit nem találtam. Bemásztam - nem a jégtartályba, hanem magába a kocsiba. Becsaptam a nehéz ajtókat, és gumiszalaggal szegélyezett peremük légmenetesen elzárta a kocsit. A falak vastagok voltak, a külső hideg sehol sem jöhetett be. De benn éppoly hideg volt, mint kint. Hogyan lehetne emelni a hőmérsékletet? De ezt nyugodtan rábízhatják egy menőre. Zsebemből előhúzkodtam három-négy újságot. Egyenként elégettem őket a kocsi padlóján. A füst felszállt a tetőig. Egy csepp meleg se szökhetett ki, s én remekül éjszakáztam, melegben és kényelmesen. Egyszer sem ébredtem fel közben.

Reggel még mindig havazott. Míg reggelit tarháltam, elszalasztottam egy keleti tehert. A nap folyamán elkaptam két másik tehert, de mindkettőről lekapcsoltak. Egész délután nem jött egyetlen keletre tartó vonat sem. A hó sűrűbben hullott, mint addig, de szürkületkor kifutottam az expressz első vakperonján. Mikor fellendültem egyik oldalról a vonatra, a túlsó oldalról is fellendült valaki. Az a fiú, aki Oregonból szökött meg.

Mármost egy robogó vonat első peronján ülni viharos hófúvásban nem éppen majális. A szél egyenest keresztülfúj az emberen, nekicsapódik a kocsi elejének és visszajön. Mivel besöté-

tedett már, az első megállónál előrementem, és haditanácsot tartottam a fűtővel. Felajánlottam neki, hogy a szakasza végéig, Rawlinsig szemet lapátolok, s ő elfogadta az ajánlatomat. A szerkocsin hóban dolgoztam, kalapáccsal vertem szét a szénkoloncokat, s előrelapátoltam neki a vezetőfülkébe. De nem kellett egész idő alatt dolgoznom. S így hébe-korba előrejöhöttem a fülkébe és megmelegedhettem.

- Ide figyeljen - mondtam a fűtőnek, mikor először kifűjtam magam -, egy kicsiny kölyök van ott az első peronon. Megveszi az Isten hidege.

A Csendes-óceáni Társaság mozdonyain elég tágasak a vezetőfülkék, s mi szépen elhelyeztük a kölyköt egy meleg zugban a fűtő magas széke előtt, a gyerek pedig tüstént elaludt. Éjfélkor értünk Rawlinsba. Csak úgy zuhogott a hó. A mozdony a fűtőházba tartott, mert új mozdony váltja majd fel. Mikor a vonat megállt, leléptem a mozdony lépcsőjéről, egyenesen egy nagykabátos nagy ember karjai közé. Faggatni kezdett, s én gyorsan megkérdeztem, hogy ő kicsoda. Ő a seriff, közölte velem ugyanolyan gyorsan. Behúztam a szarvamat, figyeltem és feleltem.

Leírta a kölyköt, aki még mindig a vezetőfülkében aludt. Gyorsan átgondoltam a dolgot. A család nyilván nyomára akadt a gyereknek, s a seriff távirati utasításokat kapott Oregonból. Igen, láttam a gyereket. Először Ogdenben találkoztam vele. A dátum egybevágott a seriff értesüléseivel. De a gyerek még valahol mögöttem kódorog, magyaráztam, mert lekapcsolták erről az expresszről aznap este, mikor kifutott Rock Springsből. S egész idő alatt imádkoztam, hogy a gyerek fel ne ébredjen, le ne szálljon a fülkéből. S rám ne húzza a „vizes lepedőt”.

A sheriff otthagyt, hogy kikérdezze a fűtőket, de távozása előtt még azt mondta:

- Fiú, ez nem neked való város. Érted? Elmegy ezzel a vonattal, de ne ám hogy valami tévedés essék. Ha itt kaplak indulás után...

Biztosítottam, hogy nem a szívbeli vonzódás miatt vagyok városában; hogy csak azért vagyok itt, mert a vonat itt állt meg; és hogy híremet se hallja, úgy eltűnök ebből a ronda városból.

Míg a gelettákat faggatta, én megint felugrottam a vezetőfülkébe. A gyerek ébren volt, és a szemét dörzsölte. Elmondtam neki az újságot, s azt tanácsoltam, hogy menjen be a mozdonyra a fűtőházba. Hogy ne szaporítsam tovább a szót: a gyerek ugyanazzal az expresszrel futott ki, az őrfülkében, azzal az utasítással, hogy az első megállónál kérje meg a fűtőt, hadd utazzon a mozdonyon. Ami engem illet, lekapcsoltak. Az új fűtő fiatal volt, s még nem elég könnyed, hogy megszegje a társaság rendelkezéseit, amelyek szerint nem szabad hobókat a mozdonyra engedni; így hát visszautasított, mikor szénlapátolónak ajánlkoztam. Remélem, a gyerek boldogult vele, mert egész éjszaka az őrfülkében utazni abban a hóviharban, biztos halált jelentett.

Bármilyen furcsa is, ma már nem jut eszembe, hogyan kapcsoltak le Rawlinsban. Emlékszem, amint a vonat egykettőre eltűnt szemem elől a hóviharban, s én egy kocsmá felé tartottam, hogy megmelegedjem. Itt világos és meleg volt. Gőzerővel és hangosan működött az egész kocsmá. Fáraó-, rulett-, kocka- és pókerpartik folytak, s némely bolond marhahajcsár mulatta magát. Éppen sikerült összekomázni velük, s az első italomat hajtottam le a költségükre, mikor egy nehéz kéz ereszkedett a vállamra. Hátranéztem és felsőhajtottam. A seriff volt. Szó nélkül kivezetett a hóba.

- Lenn a rendezőn áll egy narancsos - mondta ő.

- Kutya hideg éjszaka van - mondtam én.

- Tíz perc múlva indul - mondta ő.

Ennyi volt az egész. Nem vitatkoztunk. S amikor a narancsos elindult, a jégtartóban lapultam. Úgy éreztem, reggelre megfagy a lábam, s az utolsó húsz mérföldön, Laramie-ig álltam, és felalá táncoltam az ajtóban. A hó sűrűn esett, a geletták nem láthattak meg, s azzal sem törődtem, ha meglátnak.

Negyed dolláromon meleg reggelit vettem Laramie-ben, s utána rögvest fenn ültem az egyik expressz vakperonján, s kapaszkodtunk felfelé a Sziklás-hegység gerincén a szoroshoz. Az ember nem utazik nappal a vakperonon: de nem tartottam valószínűnek, hogy a gelettáknak volna szívük letenni ebben a hóviharban a Sziklás-hegység tetején. Nem is tettek le. Rendszeresen előrejöttek minden megállónál, hogy lássák; megfagytam-e már.

Az Ames-emlékműnél, a Sziklás-hegység tetején - elfelejtettem a magasságot -, utolszor jött előre a geletta.

- Te, komám, - mondta -, látod azt a tehert, amelyik félretolatott, hogy előreengedjen bennünket?

Láttam. A szomszédos sínen állt, két méternyire. Ha néhány méterrel távolabb áll, nem látom meg ebben a hóviharban.

- Nahát, Kelly Hadseregének „sudara” van ottan az egyik kocsiban benn. Fél méter szalmán henteregnek, oszt annyian vannak, hogy bemelegszik tőlük a kocsi.

Jó tanácsot adott, s én követtem is, ámbátor felkészültem rá, hogy elkapom a poggyászkocsit, ha a geletta valami „vasutascselet” próbálna ki rajtam. De rendes, jó tanács volt. Megtaláltam a kocsit - egy nagy hűtőkocsit, amelynek bal oldali ajtaja tárva-nyitva állt, a szellőztetés okából. Bemásztam. Egy ember lábára léptem, aztán egy másik ember karjára. A fény gyenge volt, s én nem láttam mást, csak kibogozhatatlanul összekuszálódott karokat, lábakat, testeket. Sose láttam még ilyen emberi gubancot. Mindenki a szalmán feküdt, egymáson, egymás alatt, egymás mellett. Nyolcvannégy tagbaszakadt hobo jó darab helyet foglal el, ha elnyújtózik. Az emberek zokon vették, hogy rájuk léptem. Testük úgy emelkedett alattam, mint a tenger hullámai és akaratlanul is előrelökött. Nem találtam egy talpatnyi szalmát, s így újból emberekre léptem. Szaporábban hangzott fel a méltatlankodás, aminthogy én is szaporábban haladtam előre. Lábam alól kicsúszott a „talaj”, és heves zökkenéssel leültem. Sajnos, egy ember fejére. Viselője a következő pillanatban dühösen négykézlábra emelkedett, s én repültem a levegőbe. Ami felszállt, annak le is kell esnie, s én egy másik ember fejére estem.

Ami azután történt, az nagyon ködösen él emlékezetemben. Úgy éreztem, mintha cséplőgépbe kerültem volna. A kocsi egyik végétől a másikig dobáltak. A nyolcvannégy hobo kiostált, míg az a kevés, ami végtére is megmaradt belőlem, valami csoda folytán egy kis szalmát nem talált, hogy megpihenhessen. Így avattak fel, és pedig egy vidám társaság tagjává. Egész nap utaztunk a hófűvásban, s elhatároztuk, hogy időtöltésül mindenki elmond egy történetet. Megállapodtunk, hogy mindegyik történetnek jónak kell lennie, továbbá olyannak, amit még senki se hallott. Aki kudarcot vall, az büntetésből a cséplőgépbe kerül. Soha életemben nem vettem részt ilyen csodálatos meseorgián. Nyolcvannégy ember került itt össze a világ minden tájáról - én voltam a nyolcvanötödik - és mindenki mesterművet adott elő. Kénytelen volt vele, mert vagy mestermű, vagy jött a cséplőgép. Késő délután érkeztünk Cheyenne-be. A hófűvás tetőfokán dühöngött, s bár mindnyájan reggel ettünk utoljára, senkinek se támadt kedve vacsorát tarhálni. Egész éjszaka robogtunk a viharban, s a reggel Nebraska édes síkjain virradt ránk, s még mindig robogtunk. Kikeveredtünk a viharból s a hegyek közül. Az áldott nap mosolygó vidék felett ragyogott, s mi huszonnégy órája nem ettünk semmit. Kiszámítottuk, hogy a vonat délben érkezik egy - ha jól emlékszem - Grand Island nevű városba.

Gyűjtést rendeztünk, és táviratot adtunk fel a város vezetőségének. Az üzenet szövege közölte, hogy nyolcvanöt egészséges, éhes hobo érkezik déltájban, s okos dolog volna ebéddel várni őket. Grand Island vezetősége két út között választhatott; vagy megetetnek, vagy börtönbe dugnak bennünket. Az utóbbi esetben mindenképpen etetniük kell, s ők bölcsen arra a megállapodásra jutottak, hogy egy étkezés mindenképpen olcsóbb megoldás.

Mikor a teher begördült délben Grand Islandbe, a kocsik tetején ültünk, s lógattuk lábunkat a napsütésben. A város egész rendőrsége ott volt a fogadó bizottságban. Osztagokban meneteltettek bennünket a különböző szállókba és vendéglőkbe, ott ebédet tálaltak elénk. Harminchat órája nem ettünk, nem kellett tanítani bennünket, hogy mit tegyünk. Azután visszamasíroztunk a vasútállomásra. A rendőrség előrelátó intézkedésére a vonat megvárt. Lassan indult útnak, mi nyolcvanöten szétszóródtunk a vágány mentén, s megrohantuk az oldallétrákat. „Elfoglaltuk” a vonatot.

Aznap este nem vacsoráztunk - legalábbis a „brancs” nem, de én igen. Vacsoraidőben a teher éppen egy kis városkából indult ki, egy ember mászott a kocsiba, ahol huszonegyet játszottam három vagánnyal. A jövevény inge gyanúsán kidudorodott. Kezében ütött-kopott literes mércét hozott, amelyből gőz szállt. „Koffát” szimatoltam. Áadtam kártyámat az egyik kibicelő legénynek, és bocsánatot kértem. Aztán a kocsi másik végében, irigy pillantások kíséretében, leültem a jövevényrel, s megosztottam vele „koffáján” s az ingében duzzadó útravalón. A svédrel találkoztam össze.

Este tíz óra tájban megérkeztünk Omahába.

- Rázzuk le a brancsot - mondta a svéd.

- Rendben - feleltem.

Mikor a teher befutott Omahába, fel is készültünk. De Omaha lakói is felkészültek. A svéd meg én az oldallétrákon lógtunk, leugrásra készen. De a vonat nem állt meg. Azonfelül hosszú sorokban rendőrök állták el a vágány mindkét oldalát, rézgombjaik és csillagjaik csillogtak a villanylámpák fényében. A svéd meg én tudtuk, mi vár ránk, ha leugrunk a karjaik közé. Megkapaszkodtunk az oldallétrákban, s a vonat átdübörgött a Missouri folyón Council Bluffsbe.

Kelly „tábornok” kétezer hobóból álló Hadseregével Chautauqua Parknál táborozott, néhány mérföldnyire tőlünk. Kelly tábornok utóvédje: az a „brancs”, amellyel mi jöttünk, Council Bluffsben leszállt a vonatról, s elindult a tábor felé. Az éjszaka hidegre fordult, esővel párosult erős szélrohamok áztattak és didergettek bennünket. Sok rendőr figyelt ránk, s terelt a tábor felé. A svéd és jómagam lestük az alkalmat, és sikerült is meglépnünk.

Az eső most már patakokban ömlött, a sötétben az orrunk hegyéig sem láttunk, s úgy botorkáltunk a sötétben fedél után, mint két vak ember. Ösztöneink azonban segítettek, mert rövidesen egy kocsmára akadtunk - nem nyitott és működő kocsmára, még csak nem is olyan kocsmára, amelyet éjszakára lezártak, hanem egy nagy gerendákra épített, keréken járó kocsmára, amelyet valahonnan valahová húzattak. Az ajtót zárva találtuk. Szélroham és eső zúdult ránk. Nem haboztunk. Betörtük az ajtót és bementünk.

Láttam egypár komisz szállást annak idején, aludtam „mautnerszállóban”, pokoli nagyvárosokban, feküdtem pocsolyákban, aludtam hóban két pokróccal, mikor a szesz hőmérő mínusz hetvennégy fokot mutatott (ami csekély százhat fokos fagyot jelent), de elárulom, hogy sose töltöttem komiszabb szálláson nyomorúságosabb éjszakát, mint akkor a svédrel, abban a Council Bluffs-i vándorkocsmában. Először is a levegőben gubbasztó építmény padlóján temérdek rés tátongott, s a szél szabadon fűtött át rajtuk. Másodszor, a sötét üres volt; nem találtunk „tüzes-víz” palackokat, hogy megmelegedjünk, s elfeledjük nyomorúságunkat. Nem

volt takarónk, s nedves ruhában, bőrig ázva, próbáltunk elaludni. Én a pult alá, a svéd az asztal alá bújt. A padlón tátongó lyukak és repedések azonban tűrhetetlenné tették a helyzetemet, s félóra múlva a pult tetejére másztam. Később a svéd is felmászott az asztalra.

Ott dideregtünk, s imádkoztunk a hajnalért. Emlékszem például: addig dideregtem, míg végül már dideregni sem tudtam; didergető izmaim teljesen kimerültek, és már csak borzalmasan fájtak. A svéd nyögött és nyöszörgött, s vacogó fogakkal percenként azt motyogta: - Soha többet, soha többet. - Ezt a mondatot motyogta újra meg újra, szüntelenül, ezerszer meg ezerszer; s amikor elaludt, álmában is tovább motyogta.

A virradat első fényére elhagytuk kínszenvedéseink házáat, s kinn sűrű, hideg ködben találtuk magunkat. Tovább botorkáltunk, míg a vasúti sínekhez nem értünk. Én vissza akartam menni Omahába, hogy reggelit tarháljak, társam meg Chicagóba készült. Elérkezett a búcsú pillanata. Dermedt kezünk összetalálkozott. Mindketten reszkettünk. Beszélni akartunk, de vacogó fogunk némaságra kényszerített. Egyedül álltunk, elzárva a világtól; nem láttunk mást, csak egy darabka vasúti töltést, melynek mindkét vége eltűnt a hömpölygő ködben. Némán egymásra meredtünk, és barátsággal ráztuk egymás kezét. A svéd arca kék volt a hidegtől, s tudtam, hogy az enyém is olyan lehet.

- Mit soha többé? - sikerült megszólalnom.

A svéd torkában kínlódvá formálódott a beszéd; aztán gyengén, halkán, erőtlen suttogással törtek fel összefagyott lelke legmélyéből a szavak:

- Soha többé nem leszek hobo. Szerzek valami munkát. Jobb volna, ha te is azt csinálnád. Ilyen éjszakákon reumát kap az ember.

Megszorította a kezemet.

- Isten veled, komám - mondta.

- Isten veled, komám - mondtam.

A következő pillanatban mindkettőnket elnyelt a köd. Ez volt az utolsó elválásunk. Neked pedig, Svéd úr, akárhol vagy is, ezt üzenem: remélem, kaptál munkát.

Utcakölykök és zöldfülűek

Egyre-másra találkozom az újságokban, folyóiratokban és lexikonokban vázlatos életrajzommal, s finom mondataikból arról értesülök, hogy azért lettem csavargó, mert a társadalmat akartam tanulmányozni. Ez nagyon szép és tapintatos az életrajzíróktól, de nem egészen pontos. Azért lettem csavargó - nos, azért, mert hajtott belülről az élet, mert a vérem vándorló kedve nem hagyott nyugodni. A társadalomtudomány csak kísérőjelenség volt; később jelentkezett csak, mint ha az ember vízbe esik, aztán vizes lesz a bőre. Azért mentem az Országútra, mert nem tudtam ellenállni a vonzásának, mert nem volt pénz a zsebemben vasúti jegyre - mert olyannak születtem, hogy képtelen lettem volna egész életemben „leszögezve” dolgozni; mert - egyszóval, könnyebb volt menni, mint maradni.

Szülővárosomban, Oaklandben történt, tizenhat éves koromban. Abban az időben szédítő hírre tettem szert válogatott kalandorokból álló társaságomban, akik úgy ismertek, mint az „Osztrigarablók Fejedelmét”. Igaz, a közeli kívülállók, tisztos partmenti hajósok, kikötőmunkások, vitorlázók és az osztrigák törvényes tulajdonosai „vagánynak”, „akasztó-favirágnak”, „csibésznek”, „tolvajnak”, „betörőnek” hívtak, s egyéb nem túl hízelgő neveken emlegettek - mindez azonban bókszámba ment, s még szédítőbbé tette magas rangomat.

Akkoriban még nem olvastam az Elveszett Paradicsom-ot, s később, mikor elolvastam Miltonnak ezt a sorát: „Jobb uralkodni a pokolban, mint szolgálni az égben”, teljesen meg voltam győződve arról, hogy a nagy szellemek mindig találkoznak.

Ekkoriban lökött az események véletlen összefüggése első kalandomra az Országúton. Úgy esett, hogy az osztrigák dolgában éppen semmit sem lehetett csinálni: hogy volt néhány takaróm Beniciában, negyven mérföldre tőlünk, s el akartam őket hozni; s hogy Port Costában, több mérföldnyire Beniciától, egy lopott csónak horgonyzott a rendőrség őrzetében. Mármost ez a csónak az egyik barátomé, név szerint Dinny McCrea-é volt. Egy másik barátom, Whisky Bob lopta el, s hagyta Port Costában. (Szegény Whisky Bob! Az elmúlt télen találták meg összeyuggatott testét; nem tudni, ki lötte agyon.) Én nemrégiben jöttem vissza a „folyóról”, s értesítettem Dinny McCrea-t a csónakja hollétéről; és Dinny McCrea tüstént tíz dollárt kínált, ha elhozom neki Oaklandbe.

Időm volt bőven. A dokkon ültem, s megbeszéltem a dolgot egy másik tétlen osztrigarablóval, Görög Nickeyvel. - Menjünk - mondtam, s Nicky ráállt. Ő „le volt égve”, én ötven centtel és egy kis csónakkal rendelkeztem. Az előbbi befektettem s beraktam az utóbbiba, sós keksz, marhahúskonzerv és egy tízcentes üveg francia mustár formájában. (Akkoriban nagyon kaptunk a francia mustáron.) Késő délután felhúztuk kicsi pányvás-vitorlánkat és elindultunk. Egész éjszaka vitorláztunk, s másnap reggel, a nagyszerű dagály első áramán, jó széllel besuhantunk a Cranquinez-szoroson Port Costába. Ott lebegett az ellopott csónak, alig hét méternyire a rakparttól. Melléje futottunk, és behúztuk kis pányvás-vitorlánkat. Előreküldtem Nickeyt, én meg a vitorlaköteleket bontogattam.

Egy ember rohant ki a rakpartra, és ránk kiáltott. A rendőr volt. Hirtelen eszembe villant: elmulasztottam írásbeli felhatalmazást kérni Dinny McCrea-tól, hogy birtokba vehetem csónakját. Aztán meg tudtam, hogy a rendőr legalább huszonöt dollár jutalompénzt követelne tőlem, amiért elszedte a csónakot Whiskey Bobtól, s utána vigyázott rá. Az én utolsó ötven centem pedig elment marhahúskonzervre és francia mustárra, s különben is csak tíz dollár jutalmat kapok. Nickeyre pillantottam. Fel-alá rángatta a horgonyt teljes erejéből. - Szakítsd ki - súgtam neki. Hátrafordultam és visszakiáltottam a rendőrnek. Ennek az lett az eredménye,

hogy ő is, én is egyszerre beszéltünk, kimondott gondolataink feleúton összeütköztek a levegőben, s nagy hangzavar támadt.

A rendőr parancsolóbb hangot ütött meg, s én kénytelen voltam hallgatni. Nickey csak húzta a horgonyt, már azt gondoltam, megpattan valamelyik ere. Mikor a rendőr végére ért fenyegetéseinek, megkérdeztem, hogy ő kicsoda. Míg ezt megmondta nekem, Nickey időt nyert, s feltépte a horgonyt. Gyors számvetést csináltam. A rendőr lábánál létra vezetett le a dokkon a vízhez, s a létrához egy csónak volt kötve. Az evezők benne feküdtek, de a csónakot lelakatozták. Mindent a lakatra tettem fel. Éreztem arcomon a szellőt, láttam a dagály emelkedését, egy pillantást vetettem a csomókra, amelyek összefogták a vitorlát, szemem végigfutott a felhúzókötélen a csigáig, mindent rendjénvalónak találtam, s akkor ledobtam az álarcot.

- Be vele! - kiáltottam Nickeynek, a kötelekhez ugrottam, kioldottam őket, s közben hálát adtam a jó sorsomnak, hogy Whisky Bob nem görcsöt kötött rájuk, hanem futócsomókat.

A rendőr lecsúszott a létrán, s kulccsal babrált a lakaton. A horgony a csónakba került, s az utolsó csomót is kioldottam abban a pillanatban, mikor a rendőr eloldotta a csónakot, s az evezőkhöz ugrott.

- Orrvitorlát! - vezényeltem a legénységemnek, s ugyanakkor nekifeszültem a nagy vitorlának. Egykettőre felreppent a vitorla. Megkötöttem, s hátrafutottam a kormányrúdhöz.

- Feszítsd ki! - kiáltottam Nickeynek teli torokból. A rendőr éppen a csónak fara után nyúlt. Egy szélroham elkapott bennünket, s mi elszáguldottunk. Nagyszerű volt. Ha lett volna fekete zászlóm, tudom, felhúztam volna diadalomban.

A rendőr felállt a csónakjában, s változatos kifejezéseivel elhomályosította győzelmünk fényét.

Különben is, nem loptuk a csónakot. Nem a rendőré volt. Mi csak a jutalompénzét loptuk el tőle, csak a maga külön vámjától fosztottuk meg. És nem is magunknak loptuk a jutalompénzt, hanem barátunknak, Dinny McCrea-nek.

Néhány perc alatt elértük Beniciát, s újabb néhány perc múlva pokrócaim is a csónakban voltak. A gőzhajókikötő túlsó végéhez irányítottam a csónakot, innen jól megfigyelhettük, jön-e utánunk valami. A Port Costa-i rendőr talán telefonált a beniciai rendőröknek. Haditanácsot tartottunk Nickeyvel. A csónakban feküdtünk a meleg napon, friss szellő fújta arcunkat, a dagály fodrozódott, kavargott alattunk. Délutánig nem indulhattunk Oaklandbe, mert akkor kezdődik csak meg az apály. De úgy számítottuk, hogy az apály kezdetekor a rendőr szemmel fogja tartani a Carquinez-szorost, s mi nem tehattunk mást, mint hogy várunk a következő apályra, éjjel kettőig, akkor elsiklunk a Cerberus mellett a sötétben.

Feküdtünk hát a csónakban, cigarettáztunk s örültünk az életnek. A vízbe köptem, és számígtattam az áramlat sebességét.

- Ezzel a széllal felfuthatunk a dagállyal egészen Rio Vistáig - mondtam.

- És a folyó mellett most érik a gyümölcs - felelte Nickey.

- És alacsony a vízállás a folyón - mondtam én. - Ilyenkor a legjobb elmenni Sacramentóba.

Felültünk és egymásra néztünk. A pompás nyugati szél úgy ömlött ránk, mint a bor. Mindketten a vízbe köptünk, és számígtattuk az áramlat sebességét.

Állítom, hogy az egész a dagály és a jó szél bűne volt. Felébresztették tengerész-ösztöneinket. Ha ezek nincsenek, megszakad az események lánc, amely engem az országútra vitt.

Nem szóltunk, csak eloldoztuk magunkat, és felhúztuk a vitorlát. Kalandjaink fel a Sacramento folyón nem tartoznak ehhez a történethez.

Elértük Sacramento városát, és kikötöttünk a rakparton. A vasúti híd felett, a homokzátonyon egy csomó fiúval találkoztunk, ők is fürödtek. Két fürdés közt a parton feküdtünk és beszélgettünk. Egész másképp beszéltek, mint azok a srácok, akikkel együtt szoktunk járni. Nekem egészen új volt a tájszólásuk. Csavargó kölykök voltak, s minden szavukkal parancsolóbban fogott meg az országút vonzása.

- Mikor lenn jártam Alabamában - kezdte az egyik kölyök. A másik: - Jöttem felfelé a C. & A. vonalon Kansas Cityből - mire a harmadik kölyök: - A C. & A. kocsikon nincs lépcső a vakperonon. - Én szótlán feküdtem és figyeltem. - Egy kicsi városban történt, Ohióban, a Lake-Shore - Dél-Michigan vonalon - kezdte egyik kölyök; a másik: - Lógtatok már a wabashi Aranyexpresszen? - a harmadik: - Frászt, de én utaztam a Fehér Futárral Chicagóból. - Ha már vasutakról beszélünk, menjetek egyszer a Pennsylvaniával, négy vágány, víztartály nincs, menetközben vesz vizet, az aztán valami. - Az Északi Csendes-óceáni most nagyon rossz vonal. - Salinas sóher hely, a „hekusok” balhéznak. - Lebuktam El Fasóban, a Szamár Kölyökkel együtt. - Ha már „pakkról” beszélünk, várjatok, míg elkerültök a franciákhoz, Montreal vidékére - egy szót se tudnak angolul -, aszondod: Monzsé, monzsé, Madám, nem beszélni francia, dörzsölöd a hasad, éhesen nézel rá, akkor ad egy falat szalonnát meg egy darab száraz „márót”.

Én csak feküdtem a homokban és figyeltem. Ezek mellett fabatkát sem ért az én osztrigakalózkodásom. Egy új világ hívogatott minden szavukban - az utak, merevítő gerendák, vakperonok, a „boci-pullmanok”, „hekusok”, „geletták”, a „kummantás”, „kajolás”, „lebukás” és „olajra lépés”, a „kecsketúró”, „vágányok”, a „snapecek” és „menők” világa. S mindez a kalandot jelentette. Helyes, nekiugrom ennek az új világnak. Odamértem magam a csavargó kölykökhöz. Voltam olyan erős, olyan gyors, olyan bátor, mint bármelyikük, s az eszem is ért annyit.

Fürdés után, estefelé felöltöztek és a városba mentek. Velük tartottam. A kölykök „gubát tarháltak”, más szóval, pénzt koldultak a főutcán. Soha életemben nem koldultam, s ezt vette be legnehezebben a gyomrom, mikor először mentem az Országútra. Képtelen fogalmaim voltak a koldulásról. Filozófiám egészen addig úgy szólt, hogy lopni előkelőbb, mint koldulni, rabolni pedig még előkelőbb, mert jóval nagyobb a kockázat, és a büntetés is. Mint osztrigakalózt, annyiszor elítélhetett volna az igazságszolgáltatás, hogy ezer évet ülhettem volna börtönben, ha mindent ki akarok tölteni. Rabolni férfimunka volt; koldulni mocskos és megvetendő dolog. De az elkövetkező időben helyre billent az eszem, s a végén vidám mókának, az értelem játékának és idegedzésnek tekintettem a koldulást.

Azon az első estén még nem tudtam rászánni magamat, s ennek az lett a vége, hogy a többi kölyök dolga végeztével a vendéglőbe indult enni, én pedig nem tarhattam velük. Le voltam égve. Ha jól emlékszem, Ír Kölyök adott nekem pénzt, s együtt vacsoráztunk. De evés közben eltűnődtem. Az orgazda, úgy mondják, éppoly hitvány, mint a tolvaj: ír kölyök koldult, s én hasznót húztam belőle. - Oda lyukadtam ki, hogy az orgazda százszorta hitványabb a tolvajnál, s ennek többé nem szabad megtörténnie. Nem is történt meg. Másnap nekiálltam, s én is ugyanúgy tarháltam, mint a többiek.

Görög Nickeyt nem becsvágya hajtotta az Országútra. A tarhálásban sem bizonyult ügyesnek, s egyik éjszaka elrejtőzött egy bárkában, és lement a folyón San Franciscóba.

Alig egy hete találkoztam vele egy ökölvívó-bemutatón. Sokra vitte. Díszhelyen ült a szorító mellett. Most profibokszolók menedzsere, és büszke rá. Valóban, kis méretekben, a helyi sportéletben, fényes neve van.

- Senki sem igazi utcakölyök, míg nem ment át a „hegyen” - így fogalmazták meg Sacramentóban az Országút törvényét. Helyes, átmegyek a hegyen, leteszem a felvételi vizsgát. „A hegy” egyébként a Sierra Nevada volt. Az egész banda kirándulni készült a hegyen túlra, s persze én is velük akartam menni. Ez volt Francia Kölyök első kalandja az Országúton. Épp akkor szökött meg San Franciscóból, a családjától. Neki és nekem kellett kiállnunk a próbát. Mellékesen megjegyzem, hogy régi „fejedelem” címem eltűnt. Megkaptam a művészneveimet „Matróz Kölyök” lettem, később pedig, mikor a Sziklás-hegységet toltam magam és szülőföldem közé, „Friscoi Kölyök” néven ismertek.

Este tíz-húszkor indult ki a Csendes-óceáni Express Sacramento állomásáról kelet felé - a menetrendnek ez az egy adata kitörölhetetlenül emlékezetembe vésődött. Vagy tizenketten voltunk a bandában, s a sötétségben a vonat előtt szétszóródva vártuk, hogy felléphessünk rá. Az ismerős helybeli utcakölykök mind kijöttek, hogy elbúcsúzzanak - és „lekapcsoljanak”, ha tudnak. Ezt ők jó tréfának tartották, s össze is gyűltek vagy negyvenen, hogy véghezvigyék. Bandavezérük egy Bob nevű, minden hájjal megkent utcakölyök volt. Sacramentóban született, nagyjából végigjárta már az ország összes útjait. Francia Kölyköt és engem félrevont, s ilyesféle tanácsot adott:

- Megpróbáljuk lekapcsolni a galeritokat, értitek. Ti ketten gyengék vagytok. A többi tud vigyázni magára. Hát ha ti ketten elkaptok egy vakperont, nyomás a fedélzetre. Aztán maradjatok odafönn Roseville-Junctionig, ottan balhésak a rendőrök, elkapdoválnak mindenkit, akit meglátnak.

A mozdony fűtyült, s az expressz elindult. Három vakperon volt rajta - jutott hely mindnyájunknak. Mi tizenketten, akik utazni akartunk, jobban szerettünk volna csendben felkapaszkodni, de negyven barátunk, kétségbeejtően szégyentelen lármájával, közfeltűnést okozott. Követtem Bob tanácsát, s azonnal „fedélzetre szálltam”, vagyis felkapaszkodtam az egyik poggyászkocsi tetejére. Ott lefeküdtem, szívem még zakatolt egy kicsit, de már figyeltem a mókát. Az egész vonatszemélyzet előrejött, s a lekapcsolás gyorsan és dühödten folyt. Miután a vonat megtett fél mérföldet, újból megállt, a személyzet megint előrejött, és lekapcsolta a maradékot. Egyedül én fogtam ki rajtuk.

Hátul az állomáson, a brancs két vagy három tagjával, akik a szerencsétlenség szemtanúi voltak, ott feküdt Francia Kölyök: mindkét lábát levágta a vonat. Francia Kölyök megcsúszott vagy megbotlott - ennyi volt az egész, a többit elvégezték a kerekek. Ez volt a csavargófelavatásom.

Két évvel később láttam megint Francia Kölyköt, és megvizsgáltam a „csonkját”, így követelte az udvariasság. A nyomorékok mindig szeretik, ha az ember megvizsgálja a csonkjaikat. Érdekes látvány, ha az Országúton két nyomorék összetalálkozik. Közös szerencsétlenségük bő forrása a beszélgetésnek; elmondják, hogyan történt, leírják, amennyire tudják, az amputációt, kritizálják a maguk és a másik sebészét, s befejezésül félrehúzódnak az út egyik oldalára, leszednek kötést és pólyát, s összehasonlítják csonkjaikat.

De én csak jó néhány nappal később, odaát Nevadában hallottam Francia Kölyök balesetéről, mikor a banda utolért, A banda elég rossz állapotban érkezett meg. Vasúti szerencsétlenség érte őket a hófúvásban; Boldog Joe mankón járt a két összezúzott lábával, s a többiek is horzsolódásaikat és zúzódásaikat gyógyígtatták.

Közben a poggyászkocsi tetején fekvőm, s azon tűnődtem, hogy Roseville-Junction, amelytől a sacramento-i Bob óvott, az első megálló-e vagy a második. A biztonság kedvéért csak a második megálló után akartam leszállni a peronra. S akkor sem szálltam le, új fiú voltam a szakmában, s fenn nagyobb biztonságban éreztem magam. De a bandának sose mondtam meg,

hogy a tetőn lapultam egész éjszaka, végig a Sierrán, hótorlaszokon és alagutakon keresztül, a hegy túlsó oldalán fekvő Truckee-ig, ahová reggel érkeztem meg. Az ilyesmi szégyellni való dolog, és én közröhej tárgya lettem volna. Most vallom be először, az igazsághoz híven, hogyan keltem át első alkalommal a hegyeken. Ami a bandát illeti, ők kijelentették, hogy belevaló gyerek vagyok, s amikor visszatértem a hegyen át Sacramentóba, vizsgázott utcakölyök voltam.

Azért sokat meg kellett még tanulnom. Bob volt a mesterem, és igen jól tanított. Emlékszem, egy este (vásár volt Sacramentóban, mi kujtorogtunk, és csuda jól mulattunk), szóval egy este verekedés közben elvesztettem a kalapomat. Ott álltam fedetlen fejjel az utcán, s Bob jött a segítségemre. Félrevont a brancstól, s megmondta, mit tegyek. Kicsit megijesztett a tanácsával. Épp akkor jöttem ki a börtönből, s tudtam, hogyha a rendőrség megint „lekap”, derekasan „megruháznak”. Másrészt viszont nem füstölhettem el. Jártam a hegyen túl, teljes jogú tagja voltam a bandának, s állnom kellett a sarat, így hát elfogadtam Bob tanácsát, ő pedig velem jött, segíteni, hogy klasszul dolgozzam.

A K utcán, ha jól emlékszem, az Ötödik utca sarkánál helyezkedtünk el. Kora este volt, az utcán nyüzsgött a nép. Bob minden arra menő kínai fejfedőjét szemügyre vette. Mindig csodálkoztam, hogyan sikerül valamennyi utcakölyöknek „ötdolláros, kemény szélű Stetson”-t viselnie, s most rájöttem. Ugyanúgy szerezték, ahogy én akartam az enyémet - a kínaiaktól. Izgatott voltam - annyi ember járkált az utcán; de Bob hideg volt, mint a jéghegy. Én többször elindultam, feszülten felhúzott idegekkel egy kínai felé, de Bob mindannyiszor visszarántott. Jó és fejemre illő kalapot akart választani nekem. Jött egy kalap, amely nagyságra megfelelt volna, de nem volt új; aztán egy tucat lehetetlen kalap után jött egy új, de az méretre nem felelt meg. S ha végre új és megfelelő méretű kalap jött, akkor a széle volt túl nagy, vagy nem elég nagy. Úgy bizony, Bob finnyás volt. Én annyira felizgattam magam, hogy bármilyen fejfedőt elvettem volna.

Végre megérkezett a kalap, Sacramento egyetlen nekem való kalapja. Alig vettem észre, már tudtam, hogy nyert. Bobra sandítottam. Az körülnézett, nem lát-e rendőrt, aztán bólintott. Leemeltem a kalapot a kínai fejéről, s a magaméba nyomtam. Mintha az én fejemre készült volna. Akkor elindultam. Hallottam, hogy Bob felkiált, s láttam egy pillanatra, amint a felbőszült mongol útjába áll és elgáncsolja. Tovább futottam. Befordultam a következő sarkon, s a következőn megint. Ebben az utcában nem nyüzsgött annyira a nép, mint a K utcán, s én szép lassan ballagtam tovább, mélyeket lélegeztem, és gratuláltam magamnak a kalapomhoz és a szökésemhez.

S akkor hirtelen felbukkant mögöttem a sarkon a fedetlen fejű kínai. Egypár kínai jött vele, s a sarkukban féltucat férfi és gyerek. Rohantam a következő sarokig, átvágtam az úttesten, s bekanyarodtam a következő sarkon. Úgy véltem, hogy most már leráztam magamról, s ismét nyugodt lépésre fogtam. De mögöttem, a sarok mögül előbukkant a szívós mongol. Megismétlődött a nyúl és a teknősbéka régi története. A kínai nem tudott olyan gyorsan futni, mint én, de makacsul kitartott, megállás nélkül baktatott előre a maga cammogó és megtévesztő ügetésével, és sok jó szuflát vesztegetett hangos átkozódásra. Egész Sacramentót tanúnak hívta a rajta esett sérelemhez, s Sacramento jó része hallgatott is rá, és összeverődött mögötte. Én pedig futottam, mint a nyúl, s a szívós mongol mindig utolért a szaporodó csöcselékkel. De végül, mikor egy rendőr is csatlakozott a kíséretéhez, nyakamba szedtem a lábam. Fordultam, kanyarodtam, s esküszöm, legalább húsz háztömb mellett futottam egyenesen előre. S többé sose találkoztam a kínaival. A kalap pazar, vadonatúj Stetson volt, akkor került ki az üzletből, s az egész banda irigyelte. Azonfelül azt is jelképezte, hogy kiálltam a próbát. Több mint egy évig hordtam.

Az utcakölykök helyes gyerekek - ha egyenként beszél velük az ember, s elmondják, „hogya történt”; de higgyék el nekem, nagyon kell vigyázni rájuk, ha csapatban járnak. Olyankor valóságos farkasok, s a farkasokhoz hasonlóan képesek lerántani a legerősebb embert is. Ilyenkor nem félnek. Rávetik magukat az emberre, s inas testük minden erejével ráakaszkoznak, míg tehetetlenül a földre nem zuhan. Nemegyszer láttam ilyen jelenetet, s tudom, mit beszélek. Céljuk rendszerint rablás. És különösen vigyázzanak a „kecsketúróra”. Az én bandám minden tagja mestere volt ennek a fogásnak. Még Francia Kölyök is kitanulta, mielőtt elvesztette a lábát.

Élénken előttem áll az a kép, amit egyszer a „Füzes”-ben láttam. A Füzes néhány szál fa volt egy kopár földdarab közepén, a vasútállomás közelében, öt perc járásra Sacramento szívéből. Éjszaka van, a színteret gyenge csillagfény világítja meg. Egy tagbaszakadt munkást látok egy csapat utcakölyök között. Az ember dühös, átkozza őket, nem fél egy csöppet sem, bízik az erejében. Úgy kilencven kilót nyomhat, s az izmai kemények; de nem tudja, kikkel áll szemben. A kölykök fogukat vicsorítják. Nem szép látvány. Minden oldalról rohamra indulnak, a férfi szétüt közöttük és forgolódik. Borbély Kölyök mellettem áll. Az ember forog, Borbély Kölyök előugrik, és végrehajtja a fogást. Térdét belevágja a férfi hátába; nyakát hátulról átöleli a jobb karjával, csuklócsontja a nyaki ütőeret szorítja. Borbély Kölyök hátradobja egész testsúlyát. Hatásos emelő ez. Aztán meg a férfi lélegzete is elszorult. Ez a kecsketúró.

A férfi ellenáll, de lényegében már tehetetlen. Az utcakölykök minden oldalról nekiesnek, belekapaszkodnak a karjába, lábába, testébe, Borbély Kölyök úgy lóg rajta, mint farkas a jávorbika torkán, és húzza hátrafelé. A férfi felbukik, a kölykök hegyibe. Borbély Kölyök változtat a testhelyzetén, de egy percre sem engedi el a férfit. Néhány kölyök „kirámolja” az áldozatot, a többiek meg közben fogják a lábát, hogy ne rúgkapálhasson. Levetik a cipőjét, még ezzel is javítanak a helyzeten. Ami a férfit illeti, ő feladta a harcot. Vereséget szenvedett. S a kecsketúró miatt nem kap levegőt. Csúnyán cikákol, s a kölykök sietnek. Igazán nem akarják megölni. Készen vannak. Egy vezényszóra mindnyájan elengedik és szétszaladnak, egyikük a cipőt lóbálja - tud egy helyet, ahol fél dollárt kaphat érte. A férfi felül és körülnéz, kábán, tehetetlenül. Ha üldözni akarná is a kölyköket, reménytelen volna utánuk eredni a sötétben, mezítláb. Egy pillanatig még ott ácsorgok és figyelem. Torkát tapogatja, szárazon krákog, s furcsán rángatja a fejét, mintha arról akarna meggyőződni, nem ficamodott-e ki a nyaka. Akkor ellopózkodom, csatlakozom a bandához, s többé nem látom a férfit - ámbár örökké látni fogom, amint ott ül a csillagfényben, kábán, kicsit ijedten, nagyon ziláltan, s furcsa, rángatózó mozdulatokat tesz a fejével meg a nyakával.

Részeg emberek különösen gyakori prédái az utcakölyköknek. - Piást bugáztunk - mondják, ha részegyet rabolnak ki, s akármerre járnak, mindig lesik-várják a részegeket. A részeg az ő különleges zsákmányuk, ahogy a póknak különleges zsákmány a légy. A piás bugázása néha nagyon mulatságos látvány, főként, ha a piás tehetetlen, s nem valószínű, hogy bárki is közbelépjen. Első rohamra eltűnnek a piás pénze és értékei. Akkor a kölykök haditanácsszerűen körülülük áldozatukat. Az egyik kölyöknek megtetszik a piás nyakkendője. Már lenni is van. A másik kölyöknek fehérnemű kellene. Azt is leszedik, s egy kés gyorsan megkurtítja az ingujjat és gatyaszárat. Esetleg odahívnak egy ismerős hobót, hogy vigye el a zakót és a nadrágot, mert az túl nagy a kölyköknek. Végül eltávoznak, otthagyják a piás mellett halomba levetett rongyaikat.

Másik kép tűnik elélem. Sötét éjszaka van. Bandám a külvárosban mászkál. Elöttünk, a villanylámpa alatt, egy ember vág át átlósan az utcán. Van valami tétovaság, valami bizonytalanság a járásában. A kölykök tüstént zsákmányt szimatolnak. A férfi részeg. Tántorog a túlsó járdán, átvág egy üres telken, s elvész a sötétben. Nem hangzik fel vadászkiáltás, de a falka azért

gyorsan üldözésére indul. Az üres telek közepén rázúdulunk a férfira. De mi ez? - morgó, furcsa alakok, kicsi, ködös, fenyegető árnyékok bukkannak fel a falka és prédája között. Egy másik utcakölyök-falka, s az ellenséges szünetben megtudjuk, hogy a részeg az ő zsákmányuk, hogy legalább tíz-tizenkét utcán keresztül követték, s mi egészen feleslegesen toljuk oda a képünket. De ez az őskor világa, s ezek a farkasok kölyökfarkasok. (Valóban nem hiszem, hogy közülük egy is több lett volna tizenkét-tizenhárom évesnél. Egyik-másikkal találkoztam később, s megtudtam, hogy éppen aznap érkeztek meg a hegyen túlról, Denverből és Salt Lake Cityből jöttek.)

Falkánk előrelődul. A kölyökfarkasok rikoltoznak, sivítanak s verekszenek, mint az ördögök. A részeg körül mindenfelé dühöng a harc a birtokbavételért. Elvágódik a legsűrűjében, s a csata teste felett folyik - úgy, mint egykor a görögök és trójaiak csatája az elesett hős testéért és fegyvereiért. Kiáltozva, könnyesen, jajongva megfutamodnak a kölyökfarkasok, s az én falkám „megbugázza a piást”. De mindig emlékezni fogok szegény piás borgőzös döbbenetére, mikor az üres telken hirtelen kitört a harc. Magam előtt látom, elmosódottan a sötétben, ostoba ámulattal tántorog, jóindulatúan igyekszik a békeközzvetítő szerepét játszani a kavargó verekedésben, amelynek nem fogja fel az értelmét, s nagyon megbántott arcot vág, mikor őt, őt, aki semmit se vétett, egy csomó kéz megragadja, és lerántja a sűrű tolongásban.

Kedves prédái az utcakölyköknek a „batus vagányok”. A „batus vagány” dolgozó csavargó. Nevét a takarógöngyölegről, a baturól kapja, amit mindig magával visz. A batus vagány dolgozik, tehát valószínű, hogy általában van néha valami aprópénze, s a kölykök erre az aprópénzre pályáznak. A batus vagányokra vadászni legjobban a csűrökben, fészerekben, fatelepeken, pályaudvarokon stb. lehet, a városok peremén, s a vadászat ideje az éjszaka, mikor a batus vagány felkeresi ezeket a helyeket, hogy kigöngyölje takaróit és aludjék.

Az „ürgék” is megjárják az utcakölykökkel. Az ürge közismertebb szóval zöldfülű, újhús, kezdő. Az ürge felnőtt, vagy legalábbis legénykorú újjonc az Országúton. A gyereket viszont, akármennyire zöldfülű is az Országúton, sose hívják „ürgének”; a gyerek utcakölyök vagy „csimóta”; ha pedig egy „menővel” jár, akkor „snapecnek” nevezik. Én sose voltam snapec, mert nem szerettem, ha kisajátítanak. Először utcakölyök voltam, azután pedig menő. Mivel fiatalon kezdtem, gyakorlatilag átugrottam az ürge-inasidőt. Akkoriban, mikor művésznevetem Frisco Kölyökről Matróz Jackre cseréltem, egy ideig azzal gyanúsítottak, hogy ürge vagyok. De a közelebbi ismeretség egykettőre eloszlatta a gyanút, s rövid idő alatt megszereztem a hétpróbás menő félreismerhetetlen modorát és bélyegét. És mindenki egyszer s mindenkorra vegye tudomásul, hogy a menők az Országút arisztokratái. Ők az urak, a parancsolók, az erőszakosak, az ősi nemesek, a szőke vadállatok, akiket Nietzsche annyira szeret.

Mikor visszatértem a hegyen át Nevadából, megtudtam, hogy valami folyami kalóz ellopta Dinny McCrea csónakját. (Mulatságos, de ma már nem emlékszem rá, mit lett azzal a vitorlással, amellyel a Görög Nickey meg én elhajóztunk Oaklandből Port Costába. Tudom, hogy a rendőr nem kapta el, azt is tudom, hogy nem vittük fel a Sacramento folyón, de többet aztán nem tudok.) Mivel Dinny McCrea csónakja elveszett, végképp elköteleztem magam az Országútnak; s amikor ráuntam Sacramentóra, elkészöntöm a bandától (amely igyekezett a maga barátságos módján lekaparni a tehervonatáról, mikor útra keltem), s útnak indultam a San Joaquin völgyébe. Az Országút megfogott, s nem eresztett el; s később, miután már tengereken utaztam, s megéltem egyet-mást, visszatértem az Országútra, hogy hosszabb utakat járjak be, hogy „csillag” és „menő” legyek, s hogy egészen megmerüljek a szociológia fürdőjében.

Kétezer vagány

A vagány - csavargó. Egyszer szerencsém volt néhány hétig egy kétezer tagú „brancsal” utazni. Ezt a társaságot „Kelly Hadseregének” nevezték. Kelly tábornok és „hősei” vonatokat foglaltak el a vad és ködös Nyugaton, Kaliforniától kezdve; de miután átkeltek a Missourin, plére csúsztak, s vereséget szenvedtek az elpuhult Kelettel szemben. Keletnek esze ágában sem volt, hogy ingyen szállítson kétezer hobót. Kelly Hadserege egy ideig tehetetlenül hevert Council Bluffsben. Aznap, mikor csatlakoztam hozzá, a késlekedésen nekikeseredve felvonult, hogy elfoglaljon egy vonatot.

Egész imponáló látvány volt. Kelly tábornok pompás fekete ménen ült, s a kétezer vagány zászlót lobogtatva, sípok és dobok harcias zenéjére, két hadosztályban, századonként vonult el előtte, s kikanyarodott a kociútra, a hét mérföldnyire fekvő kicsi Weston városa felé. Én voltam az utolsó regruta, hát a Második Hadosztály utolsó ezredének utolsó századába osztottak be, mi több, az utóvéd utolsó sorában meneteltem. A hadsereg tábort ütött Weston-nál a vasútvonal mellett - vagyis a vasútvonalak mellett, mert két vonal is ment át a városon: a Chicago-Milwaukee-i és a St. Paul-Rock Island-i.

Mindjárt az első vonatot meg akartuk szállni, de a vasutasok „megkontrázták” a játékunkat - és nyertek. Nem volt első vonat. Lezárták a két vonalat, és leállították a vonatforgalmat. Amíg mi a kihalt vágányok mellett tanyáztunk, Omaha és Council Bluffs jó népe megmozdult. Arra készülődtek, hogy tömegbe verődnek, elfoglalnak egy vonatot Council Bluffsben, elhozzák nekünk, és megajándékoznak vele. A vasutasok ezt a játékot is megkontrázták. Nem várták meg a tömeget. Másnap kora reggel berobogott az állomásra egy mozdony, egyetlen laktanyakocsival, és egyik mellékvágányra állt. Erre a jelre, hogy a halott vasút ismét megelevenedett, az egész hadsereg felsorakozott a vágány mellett.

De halott vasút még olyan ocsmányul nem elevenedett meg, mint most, ezen a két pályán. Nyugatról mozdony füttye hallatszott. Felénk jött, keletre tartott. Mi is keletre tartottunk. Izgatott mocorgás futott végig sorainkon. A mozdony gyorsan és dühödten füttyögött, s a vonat teljes sebességgel mennydörgött felénk. Nincs hobo, aki föl tudott volna rá ugrani. Egy másik mozdony füttyült, s egy másik vonat robogott el teljes sebességgel, megint egy, megint egy, vonat vonat után, míg végül már úgy tákolták össze a szerelvényeket személykocsikból, marha vagonokból, nyitott vagonokból, rossz mozdonyokból, laktanyakocsikból, poggyászkocsikból, segélyszerelvényekből s mindenféle lim-lomból, ócska és elhagyott tengelyekből, ami összegyűlik a nagy vasutak pályaudvarain. Mikor Council Bluffs pályaudvara teljesen kiürült, a laktanyakocsi és a mozdony elment kelet felé, s a vágányok huzamosabb időre kihaltak.

Eltelt a nap, el a következő is; nem mozdult semmi, s közben zuhogó darában, esőben, jég-esőben ott feküdt kétezer hobo a vágány mellett. De aznap éjjel Council Bluffs jó népe lefőzte a vasutasokat. Council Bluffsben tömeg verődött össze, átkelt a folyón Omahába, s ott egy másik tömeghez csatlakozva megrohanta a Csendes-óceáni Társaság pályaudvarát. Először egy mozdonyt foglaltak el, azután összeütötték a vonatot, s akkor az egybesereglett tömeg feltódult a kocsikra, átvágott a Missourin, végigdübörgött a Rock Island-i vonalon, hogy átadja nekünk a vonatot. A vasutasok megpróbálták megkontrázni ezt a játékot is, de veszítettek, a westoni osztálymérnökség főnökének és egyik tagjának halálos rémületére. Ők ketten, titkos távirati parancsra, fel akarták szedni a síneket, hogy kisiklassák a rokonszenvezők vonatát. Mi azonban történetesen gyanakodtunk, és őjrjáratokat küldtünk szét. Az osztálymérnökség

főnökét és segédjét tetten érték. Kétezer feldühödött hobo vette őket körül, s már elkészültek a halálra. Nem emlékszem, mi mentette meg őket, talán a vonat megérkezése.

Most aztán rajtunk volt a bukás sora, mégpedig erősen. A tömeg sietségében nem elég hosszú vonatot állított össze. Nem fért el rajta kétezer hobo. Így aztán a tömeg és a hobók haditanácsot tartottak, barátkoztak, nótákat énekeltek s elváltak, a tömeg visszament az elfoglalt vonaton Omahába, a hobók pedig másnap reggel elindultak a száznegyven mérföldnyire fekvő Des Moines felé. Kelly Hadserege sose járt gyalog, míg át nem kelt a Missourin, aztán pedig soha többé nem ült vonatra. A dolog nagy pénzébe került a vasutaknak, de elvekért harcoltak és győztek.

Underwood, Leola, Menden, Avoca, Walnut, Marno, Atlantic, Wyoto, Anita, Adair, Adam, Casey, Stuart, Dexter, Carlham, DeSoto, Van Meter, Booneville, Commerce, Valley Junction - hogy megelevenednek előttem a városnevek most, mikor a térképet böngészem, s végigkísérem utunkat a zsíros Iowa államon! S a vendégszerető iowai farmernép! Befogtak a szekerükbe, s vitték a poggyászunkat; meleg ebédet adtak délben az út szélén; kedves kisvárosok polgármesterei üdvözlő beszéddel fogadtak, és sietve továbbsegítettek bennünket: kicsi és nagy lányok küldöttségei jöttek elénk, a jámbor polgárok százával tódultak ki, belénk karoltak, s velünk vonultak végig a főutcájukon. Valóságos cirkuszi mulatság volt, mikor megérkeztünk egy-egy városba, s minden egyes nap cirkuszi mulatság volt, mert sok városon mentünk át.

Esténként az egész lakosság megrohanta táborunkat. Minden századnak külön tábortüze volt, s minden tábortűz körül folyt valami. Az én századom, az L. század szakácsai énekes-táncos artisták voltak: ők szolgáltatták mulatságunk legnagyobb részét. Arrább a táborban a haverklub énekelt - egyik szólistája az L. századbeli „Fogász” volt, s mi igencsak büszkélkedtünk vele. Egyébként ő huzigálta ki az egész hadsereg fogait, s mivel a foghúzás rendszerint étkezési időben zajlott le, különböző események serkentették emésztésünket. A Fogásznak nem volt érzéstelenítője, de ketten-hárman mindig örömet jelentkeztünk, hogy lefogjuk a pácienszt. A századok és a haverklub előadásain kívül rendszerint istentiszteletet is tartottak a helybeli lekipásztorok, s minden alkalommal heves politikai beszédek hangzottak el. Mindez szépen megfért egymással; valóságos színtiszta Midway volt. Kétezer hobo közül egy sereg tehetséget lehet előbányászni. Emlékszem, volt válogatott baseball csapatunk, s vasárnaponként meg szoktuk verni a helyi csapatokat. Néha kétszer is győztünk egy vasárnap.

Múlt esztendőben egy felolvasó-körút során pullmankocsin érkeztem Des Moines-ba - nem, nem „boci-pullmanon”, hanem igazin. A város peremén megláttam a régi tégláégetőket, s megdobbant a szívem. Ott, a tégláégetőknél feküdt le a Hadsereg tizenkét éve, s roppant esküt tett, hogy nem gyalogol többet, mert feltört a lába. Birtokunkba vettük a tégláégetőket, s közöltük Des Moines-nal, hogy itt akarunk megállapodni - hogy bejönni bejöttünk, de kimenni bizisten nem megyünk ki. Des Moines vendégszeretően fogadott, de ez sok volt a jóból. Számolj egy kicsit, nyájas olvasó. Kétezer hobo, napi három bőséges étkezést számítva, megesszik naponta hatezer, hetente negyvenkétezer s a naptár legrövidebb hónapjában százhatvan-nyolcezer adagot. Ez pedig nem csekélység. Pénzünk nem volt. Az egész teher Des Moines-ra hárult.

Des Moines elkeseredett. Ott táboroztunk, politikai beszédeket tartottunk, vallásos hangversenyeket rendeztünk, fogat húztunk, baseballt és huszonegyet játszottunk, megettük naponta a magunk hatezer adagját, s Des Moines fizetett. Des Moines könyörgött a vasutaknak, de azok megmakacsolták magukat; azt mondták, ne üljünk vonatra, s ez eldöntötte a kérdést. Ha megengednék, hogy vonaton utazzunk, ez precedensül szolgálna, márpedig hallani sem akarnak semmiféle precedensről. Mi meg folyvást ettünk. Ez volt az adott helyzetben a legijesztőbb tényező. Washingtonba készültünk, s Des Moines-nak községi kötvényeket kellett

volna kibocsátania, hogy megfizesse a vasúti jegyünket, még ha kedvezményesen adják is; ha pedig sokáig maradnánk még, akkor mindenképpen kötvényeket kell kibocsátania, hogy etetni tudjon bennünket.

Akkor valami helyi lángész megoldotta a problémát. Nem akarunk gyalogolni. Rendben van. Majd utazunk. Des Moines-tól a Mississippi mellett fekvő Keokukig folyik a Des Moines folyó. Ez a folyószakasz háromszáz mérföld hosszú. Ezen utazzunk, mondta a helyi lángész; s ha egyszer elláttak úszóalkalmatossággal, leutazhatunk a Mississippin az Ohioig, onnan meg fel az Ohio, s egy keveset cipekedve a hegyeken át elérünk Washingtonba.

Des Moines gyűjtőíveket küldött szét. A közjóért buzgólkodó polgárok több ezer dollárt adtak össze. Nagy mennyiségben vásároltak szálfát, szöget, tömítésre való gyapotot, s a Des Moines partján hatalmas hajóépítő telepet állítottak fel. A Des Moines apró vizecske, méltatlanul tüntették ki a „folyó” névvel. A mi tágas nyugati vidékeinken „pataknak” nevezték volna. A legöregebb bennszülöttek fejüket csóválták, s azt mondták, nem jutunk semmire, meg a víz is sekély hajózni. Des Moines nem törődött vele, mi meg vérbő optimisták voltunk, hát mi sem törődtünk vele.

1894. május kilencedikén, szerdán útra keltünk, s megkezdődött az óriási kirándulás. Des Moines elég olcsón megúsza, s kétségtelenül bronzszobrot kellene felállítania a helyi lángésznek, aki kihúzta a bajból. Igaz, Des Moines-nak fizetnie kellett a csónakjainkért; megettünk hatvanezer adagot a téglaégetőknél; és a „gazdasági hivatalunk” elhozott további tizenkétezer adagot - elővigyázatosságból, hogy éhen ne vesszünk a vadonban; de gondolják el, mit jelentett volna, ha tizenegy nap helyett tizenegy hónapig maradunk Des Moines-ban. Búcsúzáskor egyébként megígértük Des Moines-nak, hogy visszajövünk, ha nem sikerül lehajóznunk a folyón.

Nagyon jó volt, hogy a géhá-csónak tizenkétezer adagot elhozott, s a géhás „hapsiknak” bizonyára örömük is telt benne; mert a géhások tüstént elvesztek, s például az én csónakom színüket se látta többé. A századok rendje reménytelenül felbomlott a vízi úton. Minden emberi gyülekezetben mindig találhatók bizonyos százalékban lógósok, ügyefogyottak, átlagos képességűek és rámenősek. Az én csónakomban tízen voltunk, az L. század színe-java. Mindegyikünk rámenős volt. Én két okból kerültem közéjük. Először is, voltam olyan rámenős, mint bármelyik „menő”, azonkívül „Matróz Jack” voltam. Értettem a csónakokhoz és a csónakázáshoz. Mi tízen megfeledeztünk az L. század másik negyven tagjáról, s amint az első étkezést elmulasztottuk, tüstént megfeledeztünk a géháról. Függetlenek voltunk. „A magunk szakállára” mentünk le a folyón, kihajtottuk a „kajánkat”, lehangyutuk a hajóhad minden csónakját, és sajna, meg kell vallanom, néha birtokunkba vettük azokat a készleteket, amiket a Hadseregnek gyűjtöttek.

A háromszáz mérföldes út javarészen vagy fél nappal, egy nappal előztük meg a Hadsereget. Sikerült több amerikai zászlót szereznünk. Ha valami kisváros felé közeledtünk, vagy egy csomó összeverődött farmert láttunk a parton, felhúztuk zászlóinkat, „felderítő csónaknak” neveztük magunkat, s megérdeklődtük, mennyi élelmet gyűjtöttek a Hadseregnek. Persze, mi képviseltük a Hadsereget, s az élelmet nekünk adták át. De mi nem voltunk kicsinyesek. Mindig csak annyit vettünk el, amennyit magunkkal vihettünk. De mindennek a javát szedtük ki. Ha például valamelyik emberbarát farmer több ezer dollár értékű dohányt adott, ezt mind elvittük. Ugyanígy elvittük a cukrot, vaját, kávé, konzerveket; de ha a készlet babból és lisztből állt, vagy két-három levágott bikából, határozottan elhárítottuk magunktól, s utunkra mentünk, meghagyva, hogy az ilyen élelmet adják át az utánunk jövő géhás csónakoknak.

Hej, mi tízen akkor az ország zsírján éltünk! Kelly tábornok hosszú ideig próbált megelőzni bennünket, kiküldött hát két evezőst egy könnyű, gömbölyű fenekű csónakon, hogy érjenek utol, s vessenek véget kalóz-pályafutásunknak. Rendjén utol is értek, de ők csak ketten voltak, mi meg tízen. Kelly felhatalmazta őket, hogy fogjanak el bennünket, s ezt meg is mondták nekünk. Mikor kijelentettük, hogy semmi hajlandóságunk elfogatni magunkat, előresiettek a következő városba, a hatóság segítségét kérni. Mi tüstént partra szálltunk, s korai vacsorát főztünk; s a sötétség leple alatt elsurrantunk a város és a városi hatóságok mellett.

Az út egy részéről naplót vezettem, s most, mikor újra elolvasom, felkelti a figyelmemet egy állandóan visszatérő kifejezés, nevezetesen ez: pazar élet. Bizony, pazarul éltünk. Még a vízzel főzött kávé is lenéztük. Tejfel csináltunk kávé, s a csodálatos italt, ha jól emlékszem, „bécsi világosnak” neveztük.

Míg mi elől leföldrött az ennivaló színét, s amíg a géhá mester hátramaradt, a középén vonuló Hadsereg éhezett. Ez, megengedem, nehéz megpróbáltatása lehetett a Hadseregnek, de hát mi tízen individualisták voltunk. Bennünk volt a kezdeményező erő és vállalkozó kedv. Szívből vallottuk, hogy a koszt azé, aki először jut oda, a bécsi világos az erőseké. Egyik szakaszon a Hadsereg negyvennyolc óra hosszat vonult koszt nélkül; ekkor megérkezett egy tán háromszáz lakosú kis faluba, a nevére már nem emlékszem, bár azt hiszem Red Rocknak hívták. A falu, követve mindazon helységek példáját, amelyeken a Hadsereg keresztülment, biztonsági bizottságot jelölt ki. Öt embert számítva egy családra, Red Rock hatvan háztartásból állt. A biztonsági bizottság szinte megkövült ijedtében, mikor előtört a kétezer éhes hobo, akik kettesével-hármasával kötözték ki csónakjaikat a folyópartra. Kelly tábornok méltányos ember volt. Nem akarta tönkretenni a falut. Nem azt várta, hogy hatvan háztartás teremtsen elő kétezer adagot. Azonfelül a Hadseregnek volt kincstára is.

De a biztonsági bizottság elvesztette a fejét. „Ne bátorítsuk a betolakodót” - ez volt a jel-szavuk, s amikor Kelly tábornok ennivalót akart venni, a bizottság visszautasította. Nincs eladnivalója; Kelly tábornok pénze „nem jó” az ő községükben. Akkor Kelly tábornok a cselekvés mezejére lépett. Felharsantak a kürtök. A Hadsereg otthagya a csónakokat, és a part szélén hadirendbe állt. A bizottság ott állt s nézte. Kelly tábornok beszéde rövid volt.

- Fiúk - mondta -, mikor ettetek utoljára?

- Tegnapelőtt - kiáltották.

- Éhesek vagytok?

Kétezer torok hatalmas igenje rezgettette meg a levegőt. Akkor Kelly tábornok a biztonsági bizottság felé fordult:

- Látják, uraim, a helyzetet. Az embereim negyvennyolc órája nem ettek semmit. Ha rászabadítjuk őket a községre, nem felelhetek azért, amit csinálnak. Neki vannak keseredve. Venni akartam nekik ennivalót, de önök nem voltak hajlandók eladni. Most visszavonom az ajánlatomat. Most már követelek. Öt perc gondolkozási időt adok. Vagy leölnek hat ökröt, s adnak négyezer porciót, vagy szabadjára engedem az embereimet. Öt perc, uraim.

A megrettent bizottság a kétezer éhes hobóra nézett és összeomlott. Nem várta ki a öt percet. Nem kockáztatott semmit. Tüstént leölték az ökröket, összegyűjtötték a hozzávalót, s a Hadsereg megebédelt.

S a tíz gonosz individualista még mindig elől röpdösött, s összeszedett mindent, ami adódott. De Kelly tábornok elbánt velünk. Lovas embereket küldött előre mindkét parton, s felhívta rájuk a farmerek és városiak figyelmét. S a lovasok alapos munkát végeztek. A nemrég még vendégszerető farmerek fagyosan fogadtak. Még a rendőröket is odahívták, mikor kikötöttünk

a parton, és szabadon engedték a kutyákat. Tapasztaltam. Két nagy kutya elkapott, s egy szögesdrót kerítés volt köztem és a folyó között. Két kanna tejet hoztam éppen a bécsi világoshoz. A kerítésben semmi kárt nem tettem; de aznap közönséges vízzel főzött plebejus kávéit ittunk, s nekem új nadrágot kellett tarhálnom. Kíváncsi vagyok, nyájas olvasó, próbáltál-e már gyorsan átmászni szögesdrót kerítésen, mindkét kezeden egy kanna tejjel... Azóta előítélettel viseltetem a szögesdrót iránt, és statisztikákat állítottam össze a kérdésről.

Nem tudtunk tisztességesen megélni, mert Kelly tábornok állandóan előttünk járatta két lovasát, így hát visszatértünk a Hadsereghez, és forradalmat szítottunk. Kicsi ügy volt, de a Második Hadosztály L. századát szétfűlesztette. Az L. század kapitánya nem akart befogadni bennünket; azt mondta, szökevények, árulók és semmirekellők vagyunk; s amikor élelmet vett fel a géhánál az L. századnak, nem adott belőle. A kapitány nem méltányolt eléggé bennünket, másképp nem tagadta volna meg az élelmet. Tüstént összeesküvést szőttünk az első hadnaggyal. A hadnagy csatlakozott hozzánk tíz csónaktársával, mi viszont megválasztottuk az M. század parancsnokává. Az L. század kapitánya nagy lármát csapott. Odajött hozzánk Kelly tábornok, Speed ezredes és Baker ezredes. Mi húszan szilárdan kitartottunk, s a forradalmat törvényesítették.

De a géhával sose bajlódtunk. „Beszerzőink” jobb kosztot szedtek össze a farmerektől. Új kapitányunk azonban nem bízott bennünk. Sose tudta, mikor lát viszont bennünket, ha egyszer útnak eredünk reggel, ezért kovácsot hívatott, hogy összeforrasztassa kapitányságát. A csónakunk farába nehéz vaskarikát vertek, kétoldalt egyet-egyet. Ennek megfelelően az ő csónakjának orrába két hatalmas vaskampót erősítettek. A csónakokat farral-orral egymáshoz nyomták, a kampók beleakaszkodtak a karikákba, és kész, szilárdan össze voltunk kapcsolva. Nem veszhettük el a kapitányunkat. De minket nem lehetett letörni. Még a bilincseket is olyan kitűnő fortélyal hasznosítottuk, hogy megelőztük vele a flotta minden egyes hajóját.

Mint minden nagy találmányt, a mienket is a véletlen szülte. Egy kis zuhogón valami sziklahátra futottunk, úgy fedeztük fel. Az első csónak felszaladt és megakadt, a hátsó csónak pedig körbe vágódott a sodrásban, s megpörgette az elsőt a sziklán. Én a hátsó csónak farában kormányoztam. Hasztalan igyekeztünk ellökni magunkat. Akkor az első csónak legénységét a hátsóba parancsoltam. Az első csónak tüstént megszabadult, s az emberek visszaszálltak. Ezután már nem féltünk a sziklahátaktól, szirtektől, zátonyoktól és akadóktól. Amint az első csónak megfeneklett, a legénység azonnal átugrált a hátsóba. Az első csónak persze átsodródott az akadály fölött, s a hátsó feneklett meg. Akkor a húsz ember automataként átugrott a hátsó csónakból az elsőbe, s a hátsó csónak megindult.

A Hadsereg csónakjai mind egyformák voltak, szabvány szerint, egy kaptafára készültek. Mindet lapos fenékkal, derékszögű oldalakkal építették. Mindegyik csónak száznyolcvan centi széles, három méter hosszú s negyvenöt centi mély volt. Ilyenformán, mikor összekapcsoltuk a két csónakunkat, én hátul egy hat méter hosszú hajót kormányoztam, melyben húsz tagbaszakadt hobo váltogatta egymást az evezőnél; a csónak meg volt rakva pokróccal, konyha-felszereléssel s a mi magán-géhánkkal.

Kelly tábornoknak azért még mindig főtt a feje miattunk. Visszahívta lovasait, s helyettük három rendőrcsónakot küldött előre, ezek az élen haladtak, s megakadályozták, hogy valamelyik csónak elhagyja őket. Az M. század hajója szorosan a rendőrcsónakok nyomában járt, könnyen elhagyhattuk volna őket, de azt tiltotta a szabály, így hát tisztas távolságban hátramaradtunk és vártunk. Tudtuk, hogy előttünk szűz farmervidek terül el, bőkezű és letarolatlan; de mi vártunk. Nem kellett más, csak egy kis tájékozó víz, s mikor megkerültünk egy kanyart, s feltűnt a zuhogó, tudtuk, mi következik. Puff! Az egyes számú rendőrcsónak sziklára fut és fennakad. Bumm! A kettes rendőrcsónak követi példáját. Csatt! A hármas

rendőrcsónak osztozik közös sorsukban. Persze, a mi csónakunk is így jár; de egy-kettő, az emberek az első csónakból a hátsóba ugrálnak; egy-kettő, máris kiléptek a hátsó csónakból az elsőbe; és egy-kettő, a hátsó csónak legénysége máris a helyén van, s repülünk tovább. Megállni, büdös gazemberek! - ordítják a rendőrcsónakról. Nem tudunk. Az a büdös gazember folyó nem enged - siránkozunk panaszosan, amint elsuhanunk a kíméletlen sodrásban, előre, látótávolságon túl, a vendégszerető farmervidékre, ahol feltöltjük magángéhánkat az adományok legjavával. Megint bécsi világost iszunk, s ráébredünk, hogy a koszt azé, aki elsőnek ér oda.

Szegény Kelly tábornok! Új tervet kovácsolt. Az egész flotta elénk került. A Második Hadosztály M. százada az öt megillető, vagyis az utolsó helyen indult útnak. Teljes egy napunkba került, míg ezt is „átráztuk”. Huszonöt mérföld nehéz víz várt ránk - csupa zuhogó, zátony, akadály, szirt. E miatt a vízszakasz miatt rázták a fejüket Des Moines legöregebb lakói. Csaknem kétszáz csónak siklott előttünk a komisz vízre, s a legcsudálatosabb módon összetorlódtak. Úgy mentünk át a megfeneklett flottán, mint tű a vásznon. A sziklákat, akadókat, szirteket csak úgy kerülhette ki az ember, ha kiment a partra. Mi nem kerültük ki őket. Egyenest keresztülmentünk rajtuk, egy-kettő, egy-kettő, első csónak, hátsó csónak, első csónak, hátsó csónak, mindenki hátra, aztán előre, aztán megint hátra. Aznap éjszaka magunkban táboroztunk, és másnap a táborban csellengtünk, míg a Hadsereg kifoldozta és megjavította csónakjait, és elvergődött hozzánk.

A mi komiszkodásunk sehogy sem ért véget. Árbocot állítottunk fel, kifeszítettük a vitorlát (takarókból), s pár órát utaztunk, a hadsereg pedig túlórázott, hogy ne veszítsen el szem elől bennünket. Akkor Kelly tábornok diplomáciához folyamodott. Gyorsaságban egyetlen csónak sem állta velünk a versenyt. Annyi szent, hogy nálunk hajtósabb banda még sose jött le a Des Moines-on. A rendőrcsónakok sorompóját felemelték. Speed ezredes beszállt a csónakunkba, s nekünk jutott az a megtiszteltetés, hogy e jeles tiszttel elsőnek fussunk be a Mississippi mellett fekvő Keokukba. S hadd mondjam meg itt mindjárt Kelly tábornoknak és Speed ezredesnek, hogy szeretnék velük kezet fogni. Hősök voltak mind a ketten s férfiak. És elnézésüket kérem legalább tíz százalékáért a sok bajnak, amit az M. század első csónakja okozott.

Keokukban az összes csónakot egyetlen óriási tutajjává kötötték össze, s miután egy napig küszködtünk a széllal, egy gőzös vontatóra fogott bennünket a Mississippin az illinoisi Quincyig, ott tábort vertünk a Liba-szigeten. Elvetettük a tutaj gondolatát, a csónakokat négyesével kapcsoltuk össze, s deszkát fektettünk keresztül rajtuk. Valaki azt mondta nekem, hogy nagyságához mérten Quincy az Egyesült Államok leggazdagabb városa. Mikor ezt hallottam, tüstént ellenállhatatlan hajlandóság támadt bennem, hogy kujtorogni induljak. Alkalmasint egyetlen „beleváló menő” se hagyta volna ott ezt az ígéretes várost. Kis, fatörzsből vájt csónakon keltem át a folyón Quincybe; de nagy ladikkal tértem vissza, amelyet peremig megtartam tarhálásom eredményével. Persze a pénzt, amit összegyűjtöttem, mind megtartottam, csak a csónakbért fizettem ki, és kiválasztottam magamnak a legjobb fehérneműt, harisnyát, levetett ruhát, ingeket, „csukát” és „brét”; s amikor az M. század elvette mindazt, amire szüksége volt, még mindig elég tekintélyes rakományt adtunk át az L. századnak. Ó, jaj, abban az időben fiatal és tékozló voltam. Ezer „történetet” meséltem Quincy jó népének, egytől egyig „jó” történetet; de mióta a folyóiratoknak írok, gyakran sajnálom azt a történetkincset, amit aznap elpazaroltam az illinoisi Quincyben.

A missouri Hannibálnál aztán szétesett a legyőzhetetlen tízek csapata. Nem előre eltökélt szándékkal, csak éppen felbomlottunk. Kazánkovács és én titokban megszöktünk. Ugyanaznap Scotty és Davy is gyorsan átsusszant az illinoisi partra, McAvoy-nak és a Hal-nak is sikerült meglépnie. Ez eddig hat a tízből; hogy a másik négyel mi történt, nem tudom. Példaként az Országút életére, a következő idézeteket közlöm naplóm-ból a szökést követő néhány napról.

Péntek, május 25. Kazánkovács és én otthagytuk a tábor-t a szigeten. Csónakkal mentünk át az illinoisi oldalra, s hat mérföldet gyalogoltunk a G. B. & Qu. vágányai mentén Fell Creekig. Hat mérföldnyire elkanyarodtunk utunktól, de felkerekedtünk egy hajtányra, s hat mérföldet utaztunk Hullig. Itt találkoztunk McAvoy-jal, a Hallal, Scottyval és Davyval, akik ugyancsak megléptek a hadseregtől.

Szombat, május 26. Hajnali 2.11-kor elkaptuk a helyi Aranyexpresszt, mikor lelassított a keresztezésnél. Scottyt és Davyt lekapcsolták. Minket négyünket negyven mérfölddel odább, Bluffs-nál kapcsoltak le. Délután Hal és McAvoy elkaptak egy tehert, míg Kazánkovács és én valami ennivaló után jártunk.

Vasárnap, május 27. Hajnali 3.21-kor elkaptuk az Aranyexpresszt, s a peronon találtuk Scottyt és Davyt. Mindnyájunkat lekapcsoltak napvilággal Jacksonville-nél. Itt átmegy a C. & A., arra akarunk fellépni. Kazánkovács elment, de nem jött vissza. Azt hiszem, elkaptak egy tehert.

Hétfő, május 28. Kazánkovács nem került elő. Scotty és Davy elment aludni valahova, s nem érkezett vissza időben, hogy reggel 3.30-kor elérje a Kansas City-i személyvonatot. Én elkaptam, s napfelkeltéig utaztam vele a huszonötezer lakosú Masson Cityig. Elkaptam egy marhaszállító vonatot, és egész éjszaka utaztam.

Kedd, május 29. Reggel hétkor megérkeztem Chicagóba...

És évekkel később, Kínában, nagy szomorúságomra megtudtam, hogy az az eljárás, amelynek segítségével átkerültünk Des Moines zúgóin - az egy-kettő-egy-kettő, első csónak, második csónak -, nem tőlünk származik. Megtudtam, hogy a kínai folyami csónakosok már évezredek óta hasonló eljárással játsszák ki a „rossz vizeket”. De azért jó kis fogás, még ha nem is miénk a dicsőség. Kiállja dr. Jordan igazságvizsgáját: „Működik? Rábízod az életedet?”

Zsaruk

Ha a csavargó hirtelen eltűnne az Egyesült Államokból, sok-sok családba beköszöntene a nyomor. A csavargó emberek ezreinek ad tisztességes keresetet, hogy taníttassák gyermekeiket, és istenfélelemre, szorgalomra neveljék őket. Tudom. Apám egy időben rendőr volt, és jutalékért vadászott csavargókra. A közösség bizonyos összeget fizetett neki egy-egy elfogott csavargóért, és azt hiszem, mérföldpénzt is kapott. A megélhetés mindig szorongató kérdés volt a mi háztartásunkban, s az asztalra kerülő hús mennyisége, az új cipő, a kirándulás vagy az iskolakönyv mindig attól függött, szerencsés lesz-e apám a vadászaton. Jól emlékszem, milyen fojtott kíváncsisággal és izgalommal vártam, hogy reggelenként megtudjam éjszakai munkájának eredményét - megtudjam, hány csavargót szedett össze, s elítéli-e vajon őket. Ezért aztán később, csavargókoromban valahányszor sikerült megszöknöm egy zsákmányleső rendőr elől, mindig sajnáltam a kisfiúkat és kislányokat, akik otthon vannak, a rendőr házában; valahogy úgy éreztem, hogy elcsalok ezektől a kicsi fiúktól és lányoktól egy részt az élet örömeiből.

De mindez hozzátartozik a játékhoz. A hobo szembeszegül a társadalommal, s a társadalom házörző kutyái belőle élnek. Némelyik hobo szereti, ha a házörző kutyák megfogják - főleg télen. Persze, ezek a hobók olyan városokat választanak ki, ahol „jó” a börtön, tehát nem kell benn dolgozni, és rendes kosztot adnak. Meg aztán voltak s valószínűleg most is vannak olyan rendőrök, akik megosztják jutalmukat az elfogott hobóval. Az ilyen rendőrnek nem kell vadásznia. Fütttyent, s a vad odasétál hozzá. Meglepő, mennyi pénzt hoznak a leégett csavargók. Délen mindenfelé - legalábbis akkor, amikor én hobóskodtam, így volt - fegyenctelepek és ültetvények vannak, a farmerek megveszik az elítélt hobo idejét, s dolgoztatják őket. Aztán vannak olyan helyek, mint a vermonti Rutland kőbányái, ahol a hobót kizsákmányolják, s testének potyán szerzett „tarhálással” vagy „darizással” összeszedett energiáit a község javára szívják ki.

Mármost én nem sokat tudok a rutlandi kőbányákról. Ennek igencsak örülök, valahányszor eszembe jut, milyen közel álltam hozzá, hogy odakerüljek. A csavargók továbbadják értesüléseiket, s én Indianában hallottam először azokról a kőbányákról. De amikor New Englandbe kerültem, folyton róluk beszéltek, és pedig mindig vészjelzés kíséretében. - Ember kell nekik a kőbányába - mondták a távozó hobók -, és sose adnak egy vagánynak kilencven napnál kevesebbet. - Mire New Hampshire-be jutottam, meglehetősen idegesen gondoltam a kőbányákra, s úgy kerültem minden vasúti rendőrt, „zsarut”, őrt, mint még soha.

Egyik este bementem a concordi pályaudvarra, s ott egy összeállított, útra kész tehervonatot találtam. Kiszemeltem egy üres vagon, félretoltam az oldalajtót és felkapaszkodtam. Azt reméltem, hogy White Riverbe jutok; így Vermontba kerülök, alig száz mérföldnyire Rutlandhoz. De azután észak felé igyekszem, s a távolság köztem és a veszedelmes hely között állandóan növekedni fog. A kocsiban egy „ürgét” találtam, aki hallatlanul megrettent, mikor megjelentem. Gelettának (fékezőnek) hitt, s amikor megtudta, hogy én is vagány vagyok, a rutlandi kőbányákról kezdett beszélni, mert azok miatt ijedt meg tőlem annyira. Fiatal vidéki legény volt, s eddig csak helyi útszakaszokon verte át magát.

A teher elindult, mi meg lefeküdtünk a vagon egyik végébe és elaludtunk. Két vagy három órával később, egy megállónál arra ébredtem, hogy a vagon jobb oldali ajtaja csendesén megnyílik. Nem mozdultam, összehúztam a szemhéjamat, s a keskeny résen át lestem. Valaki lámpát tolt be a nyíláson, azután megjelent a geletta feje. Felfedezett bennünket, s egy pillanatig figyelt. Vártam, hogy valami gorombát mond, ahogy szokás. „Takarodjatok ki

mindjárt, bűdös csibészek!” - csattan fel. Ehelyett óvatosan visszahúzódott, s nagyon, de nagyon csendesen becsukta az ajtót. Ezt roppantul szokatlannak és gyanúsaként találtam. Figyeltem s hallottam, mikor a retesz halkán a helyére csúszik. Az ajtó kívülről záródott. Belülről nem tudtuk kinyitni. Egyik menekülési utunk máris le volt zárva. Ez sehogy se lesz jó. Vártam néhány pillanatig, azután a baloldali ajtóhoz kúsztam, és megpróbáltam kinyitni. Még nem reteszelte be a fékező. Kinyitottam, leugrottam a földre, s újból becsuktam az ajtót. Azután átmentem az ütközők között a vonat túloldalára, kinyitottam az ajtót, amit a geletta bereteszelt, felkapaszkodtam, s behúztam magam után. Ismét használható lett mind a két kijárat. Az ürge még mindig aludt.

A vonat elindult. Elérkeztünk a következő megállóhoz. Lépések közeledtek a kavicsra. Azután hangosan kicsapódott a bal oldali ajtó. Az ürge felébredt, s én is úgy tettem, mintha most ébrednék; felültünk és a gelettára meg a lámpájára meredtünk. A vasutas minden teke-tória nélkül rátért az üzletre.

- Három dollárt kérek - mondta.

Felálltunk s közelebb mentünk hozzá tárgyalni. Kijelentettük, hogy szívből és lelkesen adnánk neki három dollárt, de rámutattunk nyomorúságunkra, ami nem engedi meg, hogy kielégítsük vágyunkat. A geletta nem hitt nekünk. Alkudozni kezdett. Megegyezett volna két dollárban. S mi őszintén bántuk nyomorúságos állapotunkat. A fékező udvariatlan szavakat használt, bűdös csibészeknek nevezett bennünket, és a pokolra küldött reggelizni. Azután fenyegetőzött. Ha nem vakarjuk elő a pénzt, mondta, bezár; elvisz White Riverbe, és átad a hatóságoknak. És mindenfelét mesélt a rutlandi kőbányákról.

A geletta azt hitte, hogy teljesen a markában vagyunk. Hisz az egyik ajtót őrizte, a másikat pedig alig néhány perce ő maga reteszelte be. Mikor a kőbányákról kezdett beszélni, a meg-rémült ürge a másik ajtó felé somfordált. A geletta hangosan és hosszasan, nevetett.

- Sose siess - mondta. - Az utolsó megállónál kívülről bezártam az ajtót.

Olyan meggyőződés csengett a szavaiból, hogy az ürge hitt neki és kétségbeesett.

A geletta átadta ultimátumát. Vagy elővakarunk két dollárt, vagy bezár bennünket, s White Riverben átad a rendőrnek - ez pedig kilencven napot jelent a kőbányában. Mármost, nyájas olvasó, tegyük fel, hogy a másik ajtó csakugyan be van zárva. Lám, milyen bizonytalan az ember élete... Mert hiányzott egy dollárom, elmentem volna a kőbányákba, és ott fegyenc-rabszolgaként dolgozhattam volna három hónapig. Az ürge ugyancsak. Velem ne számoljanak, mert én reménytelen eset voltam; de gondoljanak az ürgére. A kilencven nap alatt talán felcsapott volna bűnözőnek, s úgy szabadult volna. És később talán betörte volna a nyájas olvasó fejét, éppen az önét egy bunkóval, hogy birtokába jusson az ön pénzének - vagy ha nem a nyájas olvasó fejét, akkor valaki más szegény, ártatlan emberét.

De az ajtó nem volt bezárva, s ezt egyedül én tudtam. Az ürgével együtt kegyelemért könyö-rögtünk. Én, azt hiszem, pusztán komizásból csatlakoztam az esdekléshez és jajgatáshoz. Megtettem mindent, ami tőlem tellett. Olyan „történetet” meséltem, amitől bármelyik pacák szíve meglágyult volna; de azét a mocskos, kapzsi gelettáét nem lágyította meg. Mikor meggyőződött róla, hogy nincs pénzünk, becsukta az ajtót és ránk zárta, de még ott téblábolt egy pillanatig, hátha becsaptuk, s most majd felajánljuk neki a két dollárt.

Akkor megeresztettem egy-két szóvirágot. Most én neveztem őt bűdös csibészek. Elmond-tam rá mindazt, amit ő mondott ránk. Aztán még hozzátettem egyet-mást. Nyugatról jöttem, ott az emberek tudnak káromkodni, s nem hagyhattam, hogy egy koszos geletta egy ócska New Englandi vicinálison lepipáljon a cifra és kacskaringós hasonlatok terén. A geletta meg-

próbálta eleinte elnevetni a dolgot. Aztán elkövette azt a hibát, hogy válaszolni igyekezett. Megeresztettem még néhány hasonlatot, s az elevenjébe vágtam, és megdöfködtem szárnyas-tüzes jelzőkkel. Vitézi dühöngésem nemcsak szeszélyből és irodalmi versengésből fakadt; bosszantott ez az aljas féreg, aki azért, mert nincs két dollárom, háromhónapos rabszolgaságra adott volna. S hozzá még az a gondolat is bujkált bennem, hogy sápot kap a rendőr jutalékából.

De én elbántam vele. Több dollár értékben összemarcangoltam az érzéseit és a büszkeségét. Ijesztgetni próbált, hogy bejön és kirugdossa a bárzsingomat. Válaszul megígértem neki, hogy az arcába rúgok, ha felmászik. Helyzeti előnyöm volt, s ezt látta ő is. Így hát zárva tartotta az ajtót, és segítségül hívta a vonatszemélyzet többi tagját. Hallottam, hogy visszakiáltanak, és egyre közelebb ropog a kavics a lábuk alatt. S a másik ajtó egész idő alatt nyitva volt, de ők nem tudták; s közben az ürge majd meghalt a félelemtől. Ó, igazi hős voltam - hisz ott nyílt közvetlen mögöttem a visszavonulás útja. Addig mocskoltam a gelettát és társait, míg ki nem vágta az ajtót, s a lámpák fényénél láttam feldühödött arcukat. Nagyon egyszerűnek tartották a dolgot. Beszorítottak a kocsiba, most majd bejönnek és kikészítenek. Elindultak. Nem rúgtam senkinek az arcába. Kitaszítottam a túlsó ajtót, s az ürgével együtt kiugrottam. A vonatszemélyzet utánunk eredt.

Átmásztunk - ha jól emlékszem - egy kökerítésen. De arra már biztosan emlékszem, hova jutottunk. A sötétben tüstént elvágódtam egy sírkőben. Az ürge elbotlott a másikban. És szakadásig meghajszoltak ott a temetőben. A szellemek azt gondolhatták magukban, hogy alaposan rákapcsoltunk. Ezt gondolhatták a vasutasok is, mert, amikor előjöttünk a temetőből, és az úton át egy sötét erdőbe vettük be magunkat, felhagytak az üldözéssel, és visszamentek a vonathoz.

Kicsit később egy tanya kútjánál találtuk magunkat. Vízet akartunk inni, de a kút peremén egy vékony kötelet pillantottunk meg. Felhúztuk s a végén egy kanna tejszínt találtunk. Hát ilyen közel jutottam a vermonti Rutland kőbányáihoz.

Ha a hobók egy városról kiadják a jelszót, hogy „a hekusok zabosak”, kerüld el azt a várost, vagy ha mindenképpen keresztül kell menned rajta, menj lábujjhegyen. Van néhány város, ahol az embernek mindig lábujjhegyen kell járnia. Ilyen volt Cheyenne, a Csendes-óceáni Társaság vonalán. Országosan híre ment, hogy „zabos” - s mindezt bizonyos Jeff Carr erőfeszítésének köszönhette (ha jól emlékszem a nevére). Jeff Carr egy pillantásra felismerte a hobo fizimiskáját. Sose állt le vitatkozni. Egy pillanat alatt felmérte a hobót, a másik pillanatban már ütött mindkét öklével, vagy egy bunkóval, vagy bármivel, ami a keze ügyébe esett. Miután kikészítette a hobót, elindította ki a városból, azzal az ígérettel, hogy még jobban elbánik vele, ha még egyszer meglátja. Jeff Carr értette a dolgát. A kikészített hobók elvitték északra, délre, keletre, nyugatra, az Egyesült Államok legtávolabbi határaihoz (beleértve Kanadát és Mexikót) a jelszót, hogy Cheyenne „zabos” hely. Szerencsére sose találkoztam Jeff Carr-ral. Hóviharban mentem át Cheyenne-en. Nyolcvannégy hobo jött velem akkor. Számbeli erőnk meglehetősen hetykévé tett a legtöbb esetben, de Jeff Carrtól tartottunk. Jeff Carr hírneve eltompította a képzeletünket, megbénította férfiaságunkat, s az egész banda halálosan rettegett a Jeff Carr-ral való találkozástól.

Ritkán kifizetődő, ha az ember megáll, és magyarázkodni kezd a „zabosnak” látszó zsarunak. Ilyenkor gyorsan meg kell lépni. Beletelt némi időbe, míg ezt megtanultam; a végső lökést egy New York-i zsaru adta meg. Azóta reflex-szerűen rohanni kezdek, ha látom, hogy egy zsaru utánam nyúl. Ez a reflex viselkedésem főrugója lett, mindig fel van húzva, s működésre kész. Sose fogok megszabadulni tőle. Ha majd nyolcvanéves leszek, mankókkal botorkálok az utcán, s egy rendőr hirtelen utánam nyúl, tudom, eldobom a mankókat, és futok, mint a szarvas.

Zsaru-ügyi oktatásom New Yorkban kapta végső simítását, egy forró nyári napon. Egy hete tartott a perzselő idő. Reggelente szoktam tarhálni, a délutánt meg egy kis parkban töltöttem, közvetlenül a Sajtó sor és a Városháza mellett. Itt, ezen a környéken néhány centért nyomás vagy kötés közben megsérült könyvújdontságokat vehettem a mozgóárusoktól. Benn a parkban meg kicsi bódék voltak, ahol egy pennyért egy pohár nagyszerű, jéghideg, sterilizált tejet vagy írórt vehettem. Minden délután ott ültem egy padon, olvastam s a sárga földig leihattam magam tejjel. Minden délután lenyeltem öt-tíz pohárral. Iszonyú meleg idő volt.

Ilyen voltam hát, szelíd és szorgalmas, tejívó hobo, s lám, mit kaptam jutalmul. Egyik délután megérkeztem a parkba, hónom alatt frissen vásárolt könyv, az ingem alatt roppant szomjúhozás íróra. Mikor az írósbódé felé tartottam, észrevettem, hogy az utca közepén, a Városháza előtt tömeg verődött össze. Éppen ott vágtam át az úttesten, így hát megálltam, hogy lássam, miért gyűlnek össze a kíváncsiak. Először nem láttam semmit. Aztán a hangokból s egy futó pillantásból rájöttem, hogy egy csomó utcakölyök „blikkerezik”. „Blikkerezni” pedig tilos New York utcáin. Ezt nem tudtam, de csuda hamar megtanultam. Talán harminc másodpercig álltam ott, akkor az egyik utcakölyök elrikkantotta magát: - Zsaru! - A kölykök ismerték a dörgést. Elszaladtak. Én nem.

A tömeg tüstént feloszlott, s kétoldalt a gyalogjárók felé indult. Én a park felőli járdát céloztam meg. Az eredeti tömegből vagy ötven ember tartott ugyanabba az irányba. Laza rajvonásban mentünk. Észrevettem a zsarut, egy tagbaszakadt rendőrt szürke ruhában. Az utca közepén jött, nem sietett, csak úgy ballagott. Futtában azt is észrevettem, hogy megváltoztatta a menetirányát, s rézsút a járda felé igyekszik, ugyanoda, ahova én. Ballagott előre, keresztülyomult az eloszló tömegen, és észrevettem, hogy az ő útvonala meg az enyém keresztezi egymást. Bár kitanultam a zsarukat és szokásaikat, de annyira ártatlannak éreztem magam, hogy nem gyanítottam semmit. Nem is álmodtam, hogy a zsaru rám vadászik. A törvény iránti tiszteletből éppen meg akartam állni a következő pillanatban, hadd menjen keresztül előttem. A megállásra rendjén sor is került, de nem az én akaratomból; sőt még visszafelé is léptem.

A zsaru minden figyelmeztetés nélkül nekiesett két kézzel a mellemnek. Ugyanabban a pillanatban ékes szavakkal felemlgette a családfámat.

Szabad amerikai vérem felforrt. Szabadságszerető őseim feljajdultak bennem. - Mit akar? - kérdeztem. Látják, magyarázatot kívántam. Meg is kaptam! Puff! Bunkója a fejem tetejére zuhant, s én hátratántorodtam, mint a részeg, a nézők kíváncsi arca fölemelkedett és lesüllyedt, mint a tenger hullámai, dédelgetett könyvem kiesett a hónom alól a piszokba, a zsaru meg jött előre a bunkójával, hogy még egyszer megüssön. És e szédült pillanatban látomásom támadt. Láttam, hogy a bunkó sokszor a fejemre zúdul; láttam magamat véresen, összeverten, meggyötörtén a rendőrbírószágon. Hallottam, hogy egy jegyző felolvassa a vádat: rendetlen magaviselet, erkölcstelen beszéd, hatósági közeg elleni erőszak és még néhány dolog; és láttam magamat odatúl, a Blackwell-szigeten. S én ismertem a dörgést. Már nem érdekelték a magyarázatok. Nem hajoltam le, hogy felvegyem a drága, olvasatlan könyvem. Megfordultam és elrohantam. Meglehetősen rosszul éreztem magam, de azért rohantam. És rohanni fogok halálom napjáig, valahányszor egy zsaru magyarázkodni kezd a bunkójával.

Évekkel csavargásaim után, mikor a kaliforniai egyetem hallgatója voltam, egyik este cirkuszba mentem. Az előadás és a hangverseny után ott tébláboltam, hogy megfigyeljem a nagy cirkusz szállító gépezetének működését. A cirkusz aznap éjszaka készült elmenni. Egy tábortűz mellett jó néhány kisfiúra akadtam. Voltak vagy húszan, s abból, amit egymásnak mondtak, megtudtam, hogy el akarnak szökni a cirkusszal. A cirkuszosok azonban nem akartak bajlódni a taknyosokkal, telefonáltak a rendőrségre, és „megkontrázták” a játékot. Egy tíztagú rendőr-

szakaszt küldtek a helyszínre, hogy tartóztassák le a kisfiúkat, mert megsértették a kilencórai zárórendeletet. A rendőrök körülvették a tábortüzet, s közel kúsztak a sötétben. Adott jelre előrohantak, s mindegyik rendőr belemarkolt egy kölyökbe, mintha egy kosár tekergő angolna közé markolna.

Mármost én mit sem tudtam a rendőrség érkezéséről; s mikor hirtelen előtörni láttam a rézgombos, sisakos, két kézzel nyúladozó zsarukat, minden erőm és magabiztosságom elveszett. Csak a reflex maradt meg, hogy fussak. Nem tudtam, hogy futok. Semmit se tudtam. Mint mondtam, reflexek mozgattak. Nem kellett volna elfutnom. Nem hobo voltam, hanem polgára ennek a városnak, a szülővárosomnak. Semmi rosszat nem csináltam. Egyetemista voltam. Nevem még az újságokban is szerepelt, jó ruhát hordtam, sose aludtam ruhástul. És mégis futottam - vakon, örülten, mint a megriadt szarvas, majd egy utcahosszat. Amikor észhez tértem, észrevettem, hogy még mindig futok. Meg kellett feszítenem minden akaraterőmet, hogy lábamat meg tudjam állítani.

Nem, ebből sose gyógyulok ki. Nem tehetek ellene semmit. Ha egy zsaru fölém nyúl, futni kezdek. Amellett van valami szerencsétlen képességem, hogy börtönbe jussak. Hobo-korom óta többször zártak börtönbe, mint hobo-koromban. Egyik vasárnap reggel kerékpár kirándulásra indultam egy ifjú hölgygel. Mielőtt túljutottunk volna a város határán, letartóztattak bennünket, mert a járdán mentünk. Elhatároztam, hogy óvatosabb leszek. Mikor legközelebb biciklizek, éjszaka van, s az acetiléngázlámpám komiszkodik. Gondosan ápolgatom a nyavalyás lángot a rendelet miatt. Sietnem kellene, de csigatempóban haladok, hogy ki ne oltsam a pislákoló lángot. Elérem a város határát; túljutottam a rendelet hatáskörén; belezavarok, hogy behozzam az elveszett időt. És fél mérfölddel odább elkap egy zsaru, s másnap reggel a rendőrbírószágon megbírságnak. A város alattomosan kiterjesztette határát egy mérfölddel a vidék felé, s én nem tudtam róla, ennyi az egész. Eszembe jut elidegeníthetetlen jogom a szabad szóra és békés gyülekezésre, fellépek egy szappanosládára, hogy kiengedjem a fejemben zümögő gazdaságtani méheket; egy rendőr leszed a ládáról, a városi fogdába vezet, és csak óvadék ellenében szabadulok. Nem lehet semmit tenni.

Koreában minden másnap letartóztattak. Mandzsúriában ugyancsak. Mikor utoljára Japánban voltam, azzal az ürüggyel vonultam börtönbe, hogy orosz kém vagyok. Az ürügyet nem én találtam ki, de azért ugyanúgy börtönbe juttatott. Reménytelen eset vagyok. A sors még tartogatja számomra a chilloni fogoly mutatványát. Tekintsék ezt proféciónak.

Egyszer meghipnotizáltam egy zsarut Bostonban. Éjfél már elmúlt, s én a markában voltam; de mielőtt végeztünk volna egymással, kiguberált egy ezüst negyeddollárt, s megadta egy egész éjszaka nyitva tartó vendéglő címét.

Aztán találkoztam egy zsaruval a New Jersey-i Bristolban, aki megfogott és elengedett, pedig Isten látja, eleget ingereltem ahhoz, hogy börtönbe dugjon. Fogadni mernék, hogy életében soha úgy fel nem taszították, mint én akkor. A dolog a következőképpen történt. Éjféltájban „megmásztam” egy Philadelphiából induló tehervonatot. A geletták lekapcsoltak. A vonat lassan húzott a vágányok útvesztőjében és a rakodók váltói között. Újból elkaptam, újból lekapcsoltak. Sajnos, „kívülről” kellett elkapnom, mert távolsági teher volt, minden ajtaját bezárták és lepecsételték.

Mikor másodszor kapcsoltak le, a geletta egy kis előadást tartott. Az mondta, hogy az életemet kockáztatom, hogy ez gyorsabb; s elég rendes tempóban fut. Mondtam neki, hogy én megszoktam a rendes tempót, de hiába. Nem engedi meg, felelte, hogy öngyilkosságot kövessek el, s én elpucoltam. De harmadszor is „megmásztam”, s két kocsi közé, az ütközőre léptem fel. Ilyen sovány ütközőket még soha életemben nem láttam - nem az igazi ütközőkről beszélek, s

a vasütközőkről, amelyeket a vonóhorog kapcsol össze, s amelyek egymásnak vágódnak, egymáshoz csikordulnak; én azokról az óriási ékhez hasonló peremekről beszélek, amelyek a teherkocsik végéről nyúlnak ki az ütközők fölé. Ha az ember ütközőn utazik, akkor mindkét lábával egy-egy ilyen éken áll, az ütközők pedig a lába között, közvetlenül alatta vannak.

De azok a peremek vagy ékek, amelyeken most álltam, nem voltak olyan szélesek, vendégszeretőek, mint a legtöbb vagon peremei akkortájt. Ellenkezőleg, nagyon keskenyek voltak - alig három centi szélesek. Fele talpamat sem tudtam elhelyezni rajtuk. Azután meg nem találtam semmit, amiben megkapaszkodhattam volna a kezemmel. Igaz, ott kínálgatta magát a két vagon vége; de azok sima, függőleges felületek voltak. Nem adtak fogózkodót. Csak a tenyeremet nyomhattam neki a két vagonnak, úgy tartottam magam. Ez rendjén is lett volna, ha az ékeken tisztességes helyet talállok talpamnak. Mikor a teher kiért Philadelphiából, kezdett rákapcsolni. Akkor megértettem, miért beszélt a geletta öngyilkosságról. A teher egyre gyorsabban és gyorsabban ment. Távolsági teher volt, semmi sem állította meg. A pennsylvaniai vasútnak azon a szakaszán négy vágány fut egymás mellett, s az én keletre tartó tehervonatomnak nem kellett nyugatra tartó tehervonatokat kerülgetnie, sem keleti gyorsvonatokat előreengednie. Övé volt a vágány, és ki is használta. Bizonytalan helyzetbe kerültem. Talpam legszéleivel álltam a keskeny kiugrókon, tenyeremet kétségbeesetten feszítettem a kocsik sima, függőleges végének. A kocsik pedig mozogtak, mégpedig külön-külön, fel-le, előre-hátra. Láttak már cirkuszi lovast, aki mindegyik lábával egy-egy futó ló hátán áll? Nos, ezt csináltam én is, némi különbséggel. A műlovar megfogózhat a gyeplőben, én nem fogózhattam semmi- ben; ő az egész talpán áll, én csak a talpam szélén álltam; ő meghajlítja a lábát és testét, ezzel az ívelő tartással fokozza biztonságát, és sikerül mélyre helyeznie teste súlypontját, nekem pedig egyenesen, nyújtott lábbal kellett állnom; ő arccal előre lovagol, én oldalazva utaztam; azonfelül, ha leesik, hát meghempereg a fűrészpörben, engem viszont darabokra téptek volna a kerekek.

És a vonat csakugyan rendes tempóban ment, dübörgött, sivített, eszeveszetten fordult a kanyarokban, hidakon mennydörgött át, az egyik koci vége felvágódott, a másiké alábillent, vagy jobbra vágódott, s a másiké ugyanakkor balra, s én közben folyvást abban reménykedtem, azért imádkoztam, hogy a vonat álljon meg.

De nem állt meg. Nem kellett megállnia. Most az egyszer, először és utoljára, torkig voltam az Országúttal. Elhagytam az ütközőket, és sikerült kimásznom az oldallétrára; csiklandós feladat volt, mert sose láttam még fogózkodókkal és támasztékokkal ennyire fukarkodó kocsikat.

Hallottam a mozdony füttyét, s éreztem, hogy csökken a sebesség. Tudtam, hogy a vonat nem fog megállni, de eltökéltem magam: ha eléggé lelassul, kihasználom az alkalmat. A vágány kanyarodott, keresztülfutott egy csatorna hídján, és átvágott Bristol városán. Ez a terep lassú tempót kívánt. Én nem tudtam, hogy Bristolhoz közeledünk. Azt se tudtam, miért kellett a vonatnak lelassulnia. Én csak azt tudtam, hogy le akarok kerülni a vonatról. Meresztgettem a szemem, hátha meglátok valami útkereszteződést, ahol leugorhatok. Meglehetősen hátul voltam a vonaton, s mielőtt kocsim a városba ért volna, a mozdony már elhagyta az állomást, s éreztem, hogy újból gyorsítunk.

Akkor jött egy utca. A sötétben nem láttam, milyen széles, és mi van a túlsó oldalán. Tudtam, hogy szükségem van az egészre, ha leugrás után nem akarok elvágódni. Leléptem az innenső oldalán. Könnyűnek hangzik a dolog. A „leléptem” annyit jelent: mindenekelőtt fenn, az oldallétrán előrelódítottam a testemet, amennyire csak tudtam, a menetirányba - azért, hogy minél több helyem legyen hátralendülni, mikor leugrom. Aztán lendületet vettem, teljes erőmből hátralódultam, és elengedtem a létrát - ugyanakkor hátravágtam magam, mintha a tarkómra akarnék esni. A mutatvány arra szolgált, hogy amennyire lehet, ellensúlyozzam a fő

mozgási erőt: azt a lendületet, amivel a vonat testemet előrelódította. Mikor talpam a földre csapódott, testem negyvenöt fokos szögben hanyatt feküdt a levegőben. Valamelyest sikerült csökkentenem a lendületemet, mert nem vágódtam tüstént arcra, amint földet értem. Ehelyett testem függőlegesbe emelkedett, s kezdett előredőlni. Testem voltaképpen még mindig megtartotta a lendület nagy részét, lábam azonban minden lendületet elveszített, mert érintkezésbe került a földdel. Ezt az elveszett lendületet pótolnom kellett: olyan gyorsan emelgettem tehát a lábamat, amilyen gyorsan csak tudtam, és futtattam őket, hogy előrelóduló testem alatt maradjanak. Ennek eredményeképpen talpam gyors, éles dobszóval csattogott keresztül az utcán. Nem mertem megállni. Ha megállok, előreesem. Nem tehettem mást, futottam.

Tehetetlen lövedék voltam; az nyugtalanított csak, mi lehet az utca túloldalán, reméltem, hogy nem valami kőfal vagy távirópózna. És akkor nekivágódtam valaminek. Ó, borzalom! A katasztrófa előtti pillanatban láttam, mi az - egy zsaru, éppen egy zsaru álldogált ott a sötétben. Mindketten elestünk, s együtt gurultunk a földön; és a reflex oly erővel működött a nyomorultban, hogy az összeütközés pillanatában felém kapott, megmarkolt s többé nem engedett el. Mindegyőnk kiütötte a másikat, s a rendőr igen jámbor hobót fogott, míg magához tért.

Ha ennek a zsarunak van egy kis képzelőtehetsége, biztosan más világok utasának, most érkezett Mars-lakónak gondol; mert a sötétben nem látta, mikor lelendültem a vonatról. Valóban, először ezt kérdezte: - Honnan kerültél ide? - Azután, mielőtt még válaszolhattam volna, azt mondta: - Nagy kedvem volna bekísérni téged. - Az utóbbi, biztosra veszem, ugyancsak reflex volt. Szíve mélyén igazán rendes zsaru volt: miután elmondtam neki a „történetemet”, és segitettem leporolni a ruháját, időt adott, hogy a legközelebbi tehervonattal tisztuljak el a városból. Két dolgot kötöttem ki: az első, hogy a teher keletre menjen, a második, hogy ne lezárts, lepecsételt ajtajú távolsági teher legyen. Ebbe beleegyezett, s így, a Bristoli Egyezmény feltételei révén, megmenekültem a lebukástól.

Emlékszem, az Országútnak ezen a vidékén egyik éjszaka hajszállal hibáztam csak el a második zsarut. Ha eltalálom, összetoltam volna, mint a fényképező állványt, mert fentről érkeztem, röpülve, s mögöttem egy ugrásnyira több rendőr nyúlkaált utánam. A dolog így történt. Egy washingtoni béristállóban laktam. Egy rekesz és számtalan lópokróc állt rendelkezésemre. E fényűző kényelmi berendezésért hálából minden reggel elláttam egy sor lovat. Még ma is ott lehetnék, ha a zsaruk közbe nem szólnak.

Egyik este, kilenc óra tájban, visszatértem az istállóba aludni, s ott nagyban folyt a kockázás. Piacnap volt, minden néger pénzhez jutott. Hasznos lesz, ha felvázolom a terepet. A béristálló két utcára nyílt. Én az első ajtón léptem be, keresztülmentem az irodán, s két sor rekesz közé, egy járdára érkeztem, amely végigfutott az épületen, s a másik utcára nyílt. Feleúton, egy gázégő alatt, s a lovak sorai között, vagy negyven néger verődött össze. Nézőként csatlakoztam hozzájuk. Le voltam égve, nem játszhattam. Egyik suvikszos bőré adta a bankot, és egyre nyert. Meglovagolta a szerencséjét, s a tét minden dobással megkétszereződött. Mindenféle pénz hevert a földön. Lenyűgöző látvány volt. Minden egyes dobással valószínűbbé vált, hogy a suvikszos a következő dobásnál veszíteni fog. Óriási volt az izgalom. És ekkor valaki mennydörögve megverte a hátsó utcára nyíló nagy kapukat.

Néhány néger elinalt az ellenkező irányba. Én menekülés előtt még egy pillanatra megálltam, s mindenféle pénzt felmarkoltam a földről. Nem loptam: csak követtem a szokást. Aki nem futott, az mind pénzt markolászott föl. Az ajtók reccsenve megnyíltak, szétvágódtak, s egy raj zsaru tódult be. Mi ellenkező irányba tódultunk. Az irodában sötét volt, s a keskeny ajtó nem engedett ki egyszerre mindnyájunkat az utcára. Egyik fekete fejest ugrott ki az ablakon, magával vitte az ablakkeretet is. Több fekete követte. Mögöttünk a zsaruk foglyokat kapdosztak el. Egy nagy darab fekete és én egyszerre ugrottunk az ajtóhoz. Nagyobb volt, mint én,

megpenderített és elsőnek jutott ki. A következő pillanatban egy bunkóval a fejére kentek, s ő úgy dőlt el, mint a letaglózott marha. Kinn a másik zsaruosztag várt ránk. Tudták, hogy pusztá kézzel nem állíthatják meg a rohamot, így hát a bunkójukat lóbálták. Én megbotlottam az elesett feketében, aki félrepöndörített, elhajoltam egy bunkócsapás elől, átbújtam egy zsaru lába között, és szabad voltam. Ezután futóra! Egy sovány mulatt futott éppen előttem, s én a nyomába szegődtem. Jobban ismerte a várost, mint én, s tudtam, hogy biztonságos utcákat keres. Ő viszont üldöző zsarunak hitt engem. Egyszer se nézett hátra, csak futott. Jó szuflám volt, egyre a sarkában futottam, és csaknem megöltem. Végül kimerülten megbotlott, és megadta magát nekem. S amikor felfedezte, hogy nem vagyok zsaru, szerencsére nem volt már benne szusz, csak ez mentett meg.

Ezért hagytam el Washington - nem a mulatt, hanem a zsaruk miatt. Elmentem, az állomásra, s elkaptam a Pennsylvanai Vasutak egyik gyorsvonatán az első vakperont. Miután a vonat már derekasan robogott, s én figyeltem, valami rossz érzés nyilallt belém. Négyvágányos vonalon mentünk, s itt a mozdonyok menet közben vesznek föl vizet. A hobók már régen figyelmeztettek, hogy sose utazzam az első vakperonon, ha a mozdony menet közben vesz vizet. Hadd magyarázzam meg a dolgot. A sínek közt sekély fémvályúk vannak. Mikor a mozdony teljes sebességgel elmegy fölöttük, valami csúszdaféle siklik le a vályúba. Ennek eredményeképpen a vályúból az összes víz feltódul a csúszdán és megtölti a tartályt.

Valahol Washington és Baltimore között, amint ott ültem a vakperonon, egyszerre finom permet töltötte meg a levegőt. De nem okozott semmi bajt. Aha, gondoltam, hanta az egész, az, hogy rossz a szegény hobónak az első vakperonon, ha a mozdony menet közben vesz vizet. Mit számít ez a kicsi permet? Aztán elálmélkodtam a találmányon. Ez ám a vasút! Beszélhetnek arról a kezdetleges nyugati vasútról - s akkor a tartály megtelt, s még nem értünk a vályú végéhez. Hatalmas árhullám zúdult hátra a tartályból, egyenesen rám. Bőrig áztam, olyan vizes lettem, mintha vízbe estem volna.

A vonat megérkezett Baltimore-ba. Mint a nagy keleti városokban általában, a vasút az utcák szintje alatt futott, egy nagy „vágat” fenekén. Mikor a vonat befutott a kivilágított pályaudvarra, amennyire csak tudtam, összehúztam magam a vakperonon. De egy vasúti zsaru észrevett és megkergetett. Még két zsaru csatlakozott hozzá. Kijutottam az állomásról, s futottam egyenest tovább a sínek mentén. Csapdába kerültem. Kétoldalt a vágat meredek fala emelkedett, s ha nekirugaszkodom és kudarcot vallok, menthetetlenül visszacsúszok a zsaruk karmai közé. Futottam, futottam, s közben vizsgálgattam a vágat falait, hogy valami kapaszkodásra alkalmas helyet találjak. Végül rátaláltam, éppen egy híd után, amely valami utcát vitt át a vágat fölött. Kéz- és lábbal kapaszkodva felmentem a meredeken. A három vasúti zsaru ott kapaszkodott a sarkamban.

Odafenn üres telken találtam magam. Egyik oldalát alacsony fal választotta el az utcától. Aprólékos vizsgálódásra nem volt időm. A zsaruk a sarkamban lihegték. A fal felé tartottam, és átugrottam rajta. És akkor ért életem legnagyobb meglepetése. Az ember általában azt hiszi, hogy egy fal egyik oldala éppen olyan magas, mint a másik. De ez a fal eltért a szabálytól. Az üres telek ugyanis jóval magasabban feküdt az utca szintjénél. Az innenső oldala alacsony volt, de a túlsó - szóval, mikor átrepültem a tetején, fogózkodás nélkül, úgy éreztem, lábbal lefelé egyenest valami szakadékba esem. S alattam, a járdán, a lámpafényben egy zsaru álldogált. Azt hiszem, a fal kettő és fél, három méter lehetett, de a meglepetés röpülés közben, kétszer olyan magasnak mutatta.

Kiegyenesedtem a levegőben, és földet értem. Először azt hittem, a zsarun kötök ki. A ruhám súrolta is, mikor talpam éles csattanással a járdára csapódott. Csuda, hogy nem halt szörnyet, hisz nem láthatta, mikor jöttem. Megint a Mars-béli ember mutatványa ismétlődött meg. A

zsaru ugrott egyet. Úgy megriadt tőlem, mint a ló az autótól; aztán utánam nyúlt. Nem álltam le magyarázkodni. Ezt rábíztam üldözőimre, akik óvatosan ugráltak át a falon. De derekasan megkergettek. Végigrohantam az egyik utcán, a másikon vissza, jó néhány utcasarkon befordultam, s végül megszabadultam tőlük.

Miután elköltöttem valamennyit a pénzből, amit a kockázásnál szereztem, s lógtam egy óra hosszat, megint visszatértem a vasúthoz, megálltam az állomás lámpafényén túl, és vártam valami vonatot. Vérem lehűlt, keservesen dideregtem a vizes ruhámban. Végre befutott egy vonat az állomásra. Meglapultam a sötétben, és szerencsémre fel is léptem, mikor a vonat elindult. Most gondosan vigyáztam, hogy a második vakperonra kerüljek. Nekem ne vegyenek fel többet menet közben vizet az én rovásomra. A vonat negyven mérföldet futott az első megállóig. Jól kivilágított, furcsamód ismerős állomáson szálltam le. Visszaérkeztem Washingtonba. Baltimore-ban a szökés izalmában addig rohantam ismeretlen utcákon, addig fordultam, kanyarodtam, futottam visszafelé, míg elvesztettem a tájékozódásomat. Rossz vonatra szálltam. Elvesztettem egy éjszakai alvást, bőrig áztam, halálra hajszoztak; s ennyi szenvedés után visszakerültem oda, ahonnan elindultam. Ó, a hobo élete nem fenékig tejfel. De nem mentem vissza a bérlistállóba. Egész helyes pénzt markolásztam össze, s nem akartam elszámolni a feketékkel, így hát elkaptam a következő vonatot, s reggelit már Baltimore-ban ettem.

.oOo.